

**Arbeidsveiledning (ABV) i
Den norske kirke 1988-2011**

Brita Hardeberg

Veileder professor Hallgeir Elstad

Masteroppgave i Arbeidsveilederutdanning – teol 4800,
Universitetet i Oslo, Det teologiske fakultet, vår 2012

Arbeidsveiledning (ABV) i Den norske kirke 1988 – 2011

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	5
1.1 Tema og problemstilling.....	5
1.2 Litteratur og kilder.....	7
1.3 Metodevalg	8
1.4 Disposisjon	9
2 Forhistorie – perioden frem til 1990	11
2.1 Endring av presterollen skaper behov for veiledning.....	11
2.2. Diakoner med erfaring fra faglig veiledning	13
2.3 Forbilder i naboland.....	14
2.4 Pilotprosjektet i Tunsberg bispedømme 1988-1989	16
2.5 Fagforeningenes rolle i etableringen av ABV	17
2.6 Kirkemøtet utreder ABV	20
2.7 En kritisk røst ønsker likeverdig arbeidsveiledning	22
2.8 Oppsummering	23
3 ABV etableres i Den norske kirke, 1990 – 1995	25
3.1 Kirkemøtets behandling og vedtak 1990.....	25
3.2 Arbeidsveilederutdanning (AVU) i alle bispedømmer.....	26
3.3 AVUs målsetting, innhold og gjennomføring	27
3.4 KIFOs evaluering av AVU viste at ABV virket.....	31
3.5 En preste(mann)dominert utdanning	33
3.6 Oppsummering	37
4 Konsolidering og drift av ABV, 1995-1999	39
4.1 Ble det noe arbeidsveiledning ut av satsingen?.....	39
4.2 Landskonferansen blir nettverk mellom bispedømmene.....	41
4.3 Borg vil drive kontinuerlige grupper	42
4.4 Sjømannsmisjonen tilpasser ABV til lange avstander.....	43
4.5 Fagrådet styrker kontakten til nordiske land	44
4.6 Gruppeveilederutdanning (GVU) som påbygging til AVU	46
4.7 Styringsgruppe for AVU og tverrfaglig Fagråd	48
4.8 Lønnavilkår for arbeidsveiledere avklares	50
4.9 Oppsummering	50

5	Faglig utvikling og tilpassing til endringer i kirken, 2000-2011	53
5.1	ABV er et gode må vedlikeholdes, begrunnes og fornyes og tilpasses.....	53
5.2	Fagråd og STAVU i samspill med bispedømmene	54
5.3	Endrede arbeidsgiverlinjer utfordrer tverrfagligheten i ABV	66
5.4	AVU 2000-04 - større faglig mangfold i ABV.....	70
5.5	Planlegging og gjennomføring av AVU 2009-2012. Ny faglighet.	73
5.7	Situasjonen for ABV på slutten av perioden	82
5.8	Oppsummering	88
6	Konklusjon.....	91
	Alfabetisk liste over forkortelser	98
	Upubliserte kilder.....	99
	Bibliografi	107

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Kirkemøte vedtok i 1990 å anbefale at det ble etablert et nasjonalt kirkelig system for arbeidsveiledning (ABV) for prester, kateketer og diakoner i Den norske kirke. Etter noen år og gjennom en stor dugnad med bidrag fra arbeidsgiversiden, arbeidstakerorganisasjonene og engasjerte enkeltpersoner, var ABV realisert som et tilbud i alle kirkens bispedømmer, i Feltprestkorpsset og i Den norske kirke i utlandet. ABV organiseres og driftes av den enkelte biskop, og dette har ført til at ABV tilbys noe forskjellig fra bispedømme til bispedømme, både når det gjelder organisering, økonomi og metodikk. Oppslutningen om ABV varierer også. ABV har inspirert til veiledning i andre kristne kirkesamfunn og organisasjoner, og har inspirert utformingen av praksisveiledning for teologiske studenter.

Svært mange prester, kateketer og diakoner og i noen grad andre yrkesgrupper, har gjennom årene gjort seg bruk av ABV. I 2011 oppgav bispedømmene at de i løpet av de siste 5 årene hadde gjort seg bruk av 128 utdannede arbeidsveiledere.¹ Samme år viser rapporter om drift av ABV at omtrent 50 arbeidsveileder og 22 studenter under arbeidsveilederutdanning (AVU 2009-12) hadde konkrete veiledningsoppdrag i bispedømmene. I 2011 mottok 565 arbeidstakere arbeidsveiledning i ulike ABV tilbud, av dem var 386 prester, 53 diakoner, 33 kateketer, 115 hadde annen fagbakgrunn.²

ABV definerer seg som en erfaringsbasert veiledning der arbeidstakeren selv bestemmer tema knyttet til sin egen arbeidssituasjon ("yrkeserfaringer hentes frem og bearbejdes"). Alle sider ved yrkeserfaringen kan tematiseres (både "kognitive, følelsesmessige og kroppslige aspekter", "sider ved tjenesten som knytter an til eget trosliv"). Veiledningen kan gis ut fra ulike faglige tilnærminger, metodevalget er ikke entydig definert³. ABV har fra starten av vært sett på som et personaltiltak, og arbeidstakerne og arbeidsgivere har vært sammen om å

¹ Kateketforeningen (KF), Det norske Diakonforbund (DND) og Den norske kirkes presteforening (PF) (senere Fagråd for arbeidsveiledning, FR/AR) har siden starten på 90 tallet listeført godkjente veiledere. FR/AR utarbeidet i 2011 ei historisk liste over 215 godkjente veiledere, tallet er sannsynligvis litt høyere (APF, Elektronisk arkiv, FR/AR, 2011b). Fagrådet undersøkte hvor mange som pr 2011 kunne regnes som aktive, dvs. hadde vært brukt av biskopene i løpet av de siste 5 år. Tallet på aktive var 128, derav 107 prester, 13 diakoner, 4 kateketer og 4 med annen fagbakgrunn. Gjennomsnittsalder var 59 år. (APF, Elektronisk arkiv, FR/AR, 2011a).

² Tallene bygger på rapporter fra bispedømmene 2011 (APF, Elektronisk arkiv, FR/AR, 2012a).

³ (FR/AR, 2005)

styre og drifte tiltaket. ABV blir ofte sett som en del av biskopens tilsyn med vigslede medarbeidere i kirken.

Siden ABV ble etablert er flere forhold i kirken endret. I 1990 var biskopen arbeidsgiver for menighetsprester og kateketer og bidrog med lønn til mange av diakonene. Ny kirkelov av 1996 førte til at biskopen bare er arbeidsgiver for menighetsprestene. Kirkelig fellestråd er arbeidsgiver for de fleste kirkelig tilsatte, inkludert kateketer, diakoner og også en del prester. Dette har antagelig endret tilgangen på ABV til de gruppene som nå er fellestrådstilsatte. I de kommende år forventes nye endringer i kirkens organisering. Endringene utfordrer ABVs eierskap, organisering og finansiering.

I 1990 var organisert arbeidsveiledning sjelden i arbeidslivet. I dag er tilbudet av veiledning stort i mange faglige sammenhenger, og ulike typer veiledning er i bruk i kirken. Spørsmål om hvilke veiledningsformer som er tjenelig for de kirkelige arbeidsgivere og for kirkelige tilsatte blir diskutert og utfordrer ABVs faglighet.

Det finnes tidligere ingen sammenhengende fremstilling av ABV-historien i kirken. Oppgaven er derfor et nybrottsarbeid der jeg søker å gi en samlet fremstilling av ABV i kirken fra ideene om arbeidsveiledningen kom og frem til i dag. Fremstillingen vil omfatte planleggingsfase og forbilder, etableringen av veilederkorpset, styringsmodeller og finansiering. Jeg vil forsøke å vise hvordan organisatoriske utfordringene skapt av endring i kirkelandskapet er løst. Jeg vil beskrive arbeidsveilederutdanningen (AVU) og hvilke faglige valg som har lagt til grunn for de tre utdanningsrundene som har vært. Jeg vil forsøke å forklare hvorfor ABV ble etablert og hvilken funksjon veiledningen har hatt.

Jeg er selv en sentral aktør i ABV. Jeg er godkjent arbeidsveileder (2003) og blir brukt som arbeidsveileder. Siden høsten 2004 har jeg ledet FR/AR og vært medlem av Styringsgruppe for arbeidsveilederutdanning (STAVU). Jeg har vært administrativt ansvarlig og har deltatt med undervisning og veiledning i den siste runden med arbeidsveilederutdanningen (AVU 2009-12).

1.2 Litteratur og kilder

Siden det tidligere ikke finnes noen helhetlig fremstilling av ABV-historien, bygger jeg i stor grad på upubliserte kilder. Nyttig unntak er evalueringsrapporten etter første runde med arbeidsveilederutdanning (AVU) fra Stiftelsen Kirkeforskning (KIFO) ved Inger Marie Høeg. Rapporten beskriver forhistorien, etableringsfasen og har funn knyttet til de første brukernes utbytte.⁴ Dessuten Fagrådets ABV-perm, publisert på PFs hjemmeside, som også har en historisk del med opplysninger frem til 2003.⁵

Jeg har hatt nytte av ulike fremstillinger som har gitt perspektiver på den generelle utviklingen i kirken i etterkrigstiden, med tjenstedifferensiering og endringer i rolleforventningene til prestene. Dette gjelder først og fremst Arne Bugge Amundsens fremstilling av PFs historie 1900-2000⁶ og undersøkelsen til Kirsten Almås mfl om kvinnelige presters opplevelse av sin rolle.⁷

Viktige upubliserte kilder til forhistorien og planleggingsfasen frem til 1990 er et notat fra Frank Grimstad i Kirkerådet med oversikt over ulike veiledningsmodeller som ble referanser og forbilder for ABV i Norge,⁸ saksdokumentet til Kirkemøtet i 1990 som foreslo å opprette arbeidsveiledning i kirken,⁹ og et notat av Øystein Spilling som gir et alternativt blikk på oppstarten.¹⁰

Til driftsperioden fra 1996 og frem til i dag er de viktigste kildene upubliserte referater og rapporter fra ulike aktørene i ABV: Kirkedepartementet, Bispemøtet, fagforeningene, Kirkelig arbeidsgiver – og interesseorganisasjon (KA), STAVU og FR/AR. I tillegg finnes rapporter om ABV-virksomheten i det enkelte bispedømme, Feltprestekorpset og Sjømannsmisjonen

⁴ Høeg, *Oppmerksomhet, identitet og fellesskap. Evaluering av arbeidsveilederutdannelsen i Den norske kirke (AVU)*, 1996.

⁵ (FR/AR, 2007a). Diakon og høyskolelektor Dag Rakli som deltok i utredningen av ABV, mente ABV-permen (publisert første gang i 3003) fremstiller ABV-historien fra PFs ståsted. Rakli sier: "Arbeidsveiledningen i kirken og i samfunnet for øvrig har en videre og lengre historikk." (APF, Nærarkiv, STAVU, Protokoller 1997-2005, sak 03/03). Rakli tenker formodentlig på faglig veiledning i diakonale institusjoner og helseinstitusjoner for øvrig, se kapittel 2.2.

⁶ (Amundsen, 2000)

⁷ (Almås, 1989)

⁸ APF, Fjernarkiv, Grimstad, 1988

⁹ APF, Fjernarkiv, Kirkerådet, 1990

¹⁰ APF, Fjernarkiv, Spilling, 1995. Spillings notat ble skrevet til hjelp for KIFO i forbindelse med evalueringsrapporten (Høeg, 1996), men ble vurdert som ufullstendig av FR/AR (APF, Nærarkiv, FR/AR, Protokoller 1993-2005, sak 34/94; APF, Fjernarkiv, PF, 1995). Dokumentet gir likevel opplysninger som er verdifulle for mitt prosjekt. **I**

innlevert i forbindelse med Landskonferansene for ABV i perioden 1996- 2012. Rapportene inneholder tall om deltagelse i ABV og beskriver lokale variasjoner av ABV. Rapportene fra selve konferansene gir kunnskap om faglig og organisatorisk utviklingen av ABV. Faglig utvikling belyses også av fagplaner og pensumlister fra veilederutdanningene. På noen enkeltpunkter der de skriftlige kildene er mangelfulle, bruker jeg muntlige kilder. Fra 2004 har jeg selv deltatt i produksjon av kilder.

Jeg har hatt mulighet til fritt å benytte arkivet til PF der det meste av det upubliserte kildematerialet finnes.

1.3 Metodevalg

Som sentral aktør i ABV i noen år (se 1.1), har jeg ikke noe utvendig forhold til det jeg forsker på. Jeg har selv hatt nytte av ABV i mitt arbeid som prest, og tror at ABV er et viktig tilbud for kirkelige tilsatte. Jeg ønsker at teksten skal være en ressurs for dem som skal arbeide videre med å utvikle god veiledning i kirken. Dette er mine forutsetninger og min bakgrunn for arbeidet.

Mitt engasjement for ABV vil prege teksten på flere måter. Det har gitt god tilgang til kunnskap om historie, aktører og saksforhold, og dette håper jeg leseren vil ha nytte av. Samtidig har jeg selv vært en del av historien og hatt innflytelse på de faglige og strategiske valg som er gjort fra 2004. Jeg vil etterstrebe tydelighet på egne posisjoner og egne aksjer i endring og utvikling av ABV. Jeg vil også forsøke å gi gode kildehenvisninger, slik at kildene kan gi leseren en etterprøvbar innføring i ABV-historien. I metodespørsmålene støtter jeg meg på Knut Kjeldstadli's innføring i historiefaget. Kjeldstadli diskuterer om det er mulig å fremstille fortiden upartisk og verdifri. Han argumenterer for at historien kan fremstilles objektiv i den forstand at den er saklig og ikke misvisende eller villedende. Samtidig blir fremstillingen partisk, den er preget av meg og min relasjon til stoffet.¹¹ Jeg vil søke å bruke metoder som gjør teksten saklig.

Prosjektet mitt er å fremstille ABV-historien slik jeg tror den har vært, på grunnlag av de kildene jeg har tilgang til. I fremstillingen frem til 2004 må jeg lete opp kildene og skaffe meg

¹¹ (Kjeldstadli, 2010, s. 303ff)

oversikt over dem, finne ut når de er laget, av hvem og til hvilket formål, slik at jeg kan tolke dem og finne deres relevans for fremstillingen. Etter 2004 kjenner jeg kildene på forhånd, og utfordringen blir å bruke kildene på samme saklige måte.¹² Med en historisk tilnærming til kildene blir tidsplassering viktig, fordi tidsrekkefølge er en forutsetning for å se årsakssammenhenger. Jeg vil derfor beskrive hendelsene kronologisk, med særlig interesse for sammenhenger, forandring og overganger i forløpet.¹³

Det viktigste for meg er å avdekke hva som skjedde, når og hvem som deltok. Men jeg ønsker også å finne forklaringer på hvorfor ABV ble etablert og videreført, hvilke behov ABV svarte til og hvilke motiver som lå bak. Dette er viktig for å forstå hva ABV har betydd for dem som har etablert, driftet og brukt tilbudet. Jeg velger derfor i hovedsak en hermeneutisk tilnærming til materialet som kan hjelpe meg å finne hensikt, mål og motiver.¹⁴ Jeg går altså til kildene for å finne hva ABV har vært og betydd. Samtidig er det nyttig for fremstillingen å ha med tall og statistikk der det er tilgjengelig. Slik sett kombinerer jeg kvalitative og kvantitative metoder, som vanlig er i historiske undersøkelser.

Teksten er et samtidshistorisk dokument som fremstiller hendelser som fortsatt er i manns minne. Jeg er sikker på at mange kunne gitt meg en bedre forståelse av historien dersom jeg hadde spurt dem. Når jeg likevel i liten grad bruker muntlige kilder, er det fordi dette ville sprengte rammene for prosjektet.

1.4 Disposisjon

I kapittel 2 beskriver jeg trekk av endringer i kirkelige yrkesroller i etterkrigstiden. Endringene førte til at ikke minst prestene trengte hjelp til å utvikle nye strategier for utøvelsen av yrket. Dette blir opptakten til utvikling av arbeidsveiledning for prester, kateketer og diakoner etter faglige forbilder først og fremst i pastoralkliniske tradisjonen (PKU). Både arbeidsgivere, arbeidstakere og Kirkemøte engasjerte seg for å finne gode måter å organisere arbeidsveiledning på. PF ble en viktig premissleverandør.

¹² Ibid s. 169 ff

¹³ Ibid s. 104 ff

¹⁴ Ibid s. 245 ff, s. 122 ff

Kapittel 3 beskriver etableringen av arbeidsveiledning for prester, kateketer og diakoner fra vedtaket i Kirkemøtet 1990, frem til alle bispedømmer hadde fått et nyutdannet veilederkorps på plass i 1995. I denne perioden var PF en viktig pådriver og entreprenør. Jeg beskriver også veilederutdanningen i perioden (AVU) og funn i evalueringen av AVU.

Kapittel 4 tar for seg overgangen etter at utdanningene er fullført og vanlig drift av ABV skal etableres, perioden 1995-1999. Driften av ABV i alle bispedømmer organiseres og hjelpes frem av PFs fagråd deres nyskapning Landskonferansen for ABV. Endrede arbeidsgiverlinjer i kirken etter ny kirkelov fører til etablering av STAVU og tverrfaglig fagråd. Mangler ved AVU rettes opp og veilederkorpset får tilbud om videreutdanning i gruppeveiledning (GVU). De faglige valg i GVU beskrives. ABV utvikles litt ulikt i bispedømmene og tilpasses ulike behov.

Kapittel 5 beskriver ABV i perioden 2000-2011. Veiledning er blitt mer vanlig både i samfunn og kirke. Nye faglige tenkemåter tas opp og integreres i to nye runder med AVU. Men det er vanskelig å finansiere siste utdanningsrunde, ABV må overbevise om sin berettigelse. Verktøy for kvalitetssikring av ABV utvikles. Tverrfagligheten i ABV ufordres i hele perioden av de endrede arbeidsgiverlinjene, og dette finner ikke noen endelig løsning. Samtidig ønsker nye yrkesgrupper som har fellesrådene som arbeidsgiver å få tilbud om ABV. Aldri har så mange fått ABV som i 2011.

Kapittel 6 trekker konklusjoner og tydeliggjør utfordringene fremover.

2 Forhistorie – perioden frem til 1990

2.1 Endring av presterollen skaper behov for veiledning

Miljøene og faktorene som bidrog til at ABV ble etablert i kirken, er flere, både i og utenfor Den norske kirke. Generelt fører samfunnsutviklingen i etterkrigstiden til store endringer i tenkningen om kirkelige yrkesroller, aller mest for prestenes del:

Den økende sekulariseringen svekker prestens status og posisjon. Endringer blir tydelig på 50- og 60 tallet, det ble et krav at den gamle autoritære presterollen måtte erstattes av en åpen og ærlig rolle der presten er i samspill med samfunnet for øvrig. Presten utfordres til å forene det menneskelige og det geistlige i sin yrkesrolle, et krevende prosjekt for mange.¹⁵ Ut over 70- og 80 tallet utfordres presten som ”alenegjenger” stadig mer, også av utviklingen innenfor kirken. Lekfolk får større innflytelse, det er tjenstedifferensiering og nye tjenestegrupper som gjelder (kateketer lovfestet i 1969, soknediakoner fra 1985 osv).¹⁶ Presten blir definert som yrkesutøver i samhandling med andre yrkesutøvere i kirken. Dette økte kravet til kvalitet, kompetanse og spesialisering.¹⁷ Endring av kjønnsroller, og med det et tydeligere ønske (egne og fra ektefelle) om fritid og privatliv, skapte også konflikt for prester i forhold til rollekrav og forventinger.¹⁸ I tillegg bidrar også et økende antall kvinnelige prester til endring i presterollen. På slutten av 70-tallet var bare 30 kvinnelige teologer ordinert, 10 år senere er tallet steget til omkring 160, og stigningen forstetter.¹⁹ Intervjuer med kvinnelige og mannlige prester i 1986 om presterollen, viser at alle strever med rollen og forventningene. Kvinnene, som manglet identifikasjonsmodeller, strevde mest og endret mest. Kvinnelige prester beskrev sin rolle mer prosess- og relasjonsorientert enn de mannlige: ”kvinnene lever budskapet”, ”mennene formidler budskapet”.²⁰ Ved inngangen til 90-tallet er presteidealet en trygg leder, veileder og omsorgsperson, et krevende ideal.

Det går an å se på utvikling av kurstilbud og videreutdanning for prester i lys av disse endringene. En kan tenke seg at rolleendringene skapte behov for nye typer personalutviklingstiltak. Allerede fra 50 tallet av hadde Presteforeningen organisert kurs for

¹⁵ (Amundsen, 2000, ss. 271-284)

¹⁶ (Haanes, 2006, s. 77f)

¹⁷ (Amundsen, 2000, s. 405ff)

¹⁸ (Almås, 1989, ss. 107, 244)

¹⁹ (Haanes, 2006, s. 78f); (Almås, 1989, s. 270)

²⁰ (Almås, 1989, ss. 170, 187, 241, 269f)

prestene, økonomisk støttet av Kirkedepartementet som var prestenes arbeidsgiver. På 70-tallet fikk kurs- og etterutdanningsvirksomheten større fokus og svært mange prester deltok.

Pastoralkliniske kurs (PKU) ble etablert og fikk godt fotfeste i Norge fra 70-tallet, inspirert fra USA der flere norske prester hadde fått slik utdanning (CPE)²¹. Modum Bad organiserte tidlig PKU-kurs.²² Også ellers i landet ble slike tilbud gitt, som i Trondheim.²³ PKU-kurs gav erfaring med å arbeide med eget liv og egen tro i grupper med kolleger, ledet av en utdannet veileder. Mange prester opplevde PKU som hjelp til å forme sin presterolle og presteidentitet. En prest formulerte utbyttet slik:

Pastoralklinisk utdanning med røtter fra USA viste seg for mange å være et instrument til en ny start og en ny besinnelse på rollen som prest og menneske. (...), PKU brakte en sunn selvinnsikt og en fornyet selvforståelse inn i prestedtjenesten – og medførte en styrket evne til å takle dagliglivets krav og kriser.²⁴

Særlig blant sykehusprestene tok mange PKU-kurs, og noen kvalifiserte seg som PKU-veiledere. Flere tok også annen utdanning innenfor sjelesorg og psykoterapi. Sykehusprester etablerte veiledningsgrupper som en del av sitt arbeid der de fikk veiledning på sine daglige utfordringer. Et tidlig eksempel er veiledningsgruppa for prester og diakon på Regionssykehuset i Trondheim, etablert omkring 1978 av hovedprest John Mauritzen. Gruppa møttes ukentlig og er fortsatt i virksomhet. Den er kanskje "Norges eldste nålevende" ?²⁵

Jeg har funnet flere eksempler på at prester, ofte institusjonsprester med PKU-bakgrunn, etablerte veiledningsgrupper for prester utenfor institusjonene. Leder av Kirkens SOS i Oslo Sverre Stoltenberg (bakgrunn fra PKU)²⁶ startet i 1974 et tilbud om veiledning for nytilsatte menighetsprester i Oslo, en gruppe som fortsatte i mange år. Omtrent samtidig startet

²¹ Clinical Pastoral Education (CPE) har utgangspunkt i USA på 1920 tallet. Sykehusprest Anton T. Boisen ønsket å bryte ned skillet mellom religion og medisin for å kunne gi bedre omsorg til pasienter. CPE-utdanning på 3 nivå, veileder (supervisor) høyeste. Veileder kan drive CPE selvstendig. I dag internasjonal og interreligiøs bevegelse. Historie, standarder osv på deres hjemmeside (The Association for Clinical Pastoral Education, 2012).

²² (Amundsen, 2000, ss. 212ff, 333ff). Per Frick Høydal, leder for Institutt for sjelesorg fra 1969, var CPE-veileder fra USA og betydde mye for PKUs utbredelse i Norge.

²³ Samtale med sykehusprest St. Olavs hospital Knut Hermstad 5.2.2012. PKU ble organisert ved Regionssykehuset i Trondheim på 70-tallet etter initiativ fra hovedprest John Mauritzen som hadde studert pastoralrådgivning i USA i 1957-58 (PF, 1974).

²⁴ APF, Fjernarkiv, Spilling, 1995, s. 3

²⁵ Samtale med sykehusprest St. Olavs hospital Knut Hermstad 5.2.2012.

²⁶ Her og flere steder henter jeg opplysninger fra "prestebøker" (PF, 2000) (PF, 1974).

sykehusprest på Dikemark Knut Enger (bakgrunn fra PKU) veiledning for institusjonsprester og menighetsprester. I 1983 ble sykehusprest Tore Kristian Lang (bakgrunn fra amerikansk CPE) med i en veiledningsgruppe for sykehusprester, og ganske snart overtok han som leder (ca 1984). I 1985 starten han den første veiledningsgruppen for menighetsprester i Borg bispedømme,²⁷ et arbeid som vi senere skal se har blitt videreført til i dag. I 1986 startet kallskapellan Knut Hermstad (veileder fra Sjelesorgfellesskapet i Oslo Domkirke²⁸) veiledningsgruppe for hele prestekollegiet i Vinger-og Odal prosti i Hamar bispedømme, selv var jeg co-leder i denne gruppen. Etableringen av slike grupper bekrefter at det på 80-tallet var behov for veiledning blant menighetsprestene.

På 80-tallet økte de økonomiske bidrag fra Kirkedepartementet til kursvirksomhet for prestene, og PFs kursvirksomhet ekspanderte. Prestere fikk kurs i tidsbruk ("time-manager"-kurs), pastoral lederutvikling og familieterapi.²⁹ Lederutvikling og andre personalutviklingstiltak var viktige både for arbeidsgiver og arbeidstakere. Det var i dette klimaet tanken om å etablere arbeidsveiledning i Den norske kirke vokste frem. Veiledning ble sett på som nyttig for å styrke prestenes kompetanse.

2.2. Diakoner med erfaring fra faglig veiledning

Vi har i det foregående sett at prestene ønsket veiledning og hentet ideer og forbilder fra pastoralklinisk sammenheng. Også en annen yrkesgruppe i kirken så betydningen av veiledning, nemlig diakonene. Deres kompetanse ser for meg ut til å ha vært viktig i forhistorien til ABV, ikke minst gjennom diakonenes representasjon i Kirkerådets utredningsarbeid, se kapittel 2.6. Men yrkesgruppen var liten og kildematerialet jeg har funnet er spinklere.

For en stor del hadde diakonene helsefaglig yrkesbakgrunn, og jeg antar flere har hatt pastoralklinisk erfaring som prestene. Noen diakoner hadde også erfaring med yrkesfaglig veiledning og veiledningsutdanning. Flere av de diakonale utdanningsinstitusjonene hadde på 80-tallet startet veiledningsutdanning, primært for faglige veiledere i helse- og sosialsektoren.

²⁷ Bekreftet i samtale med meg 30.05.2012. Se også APF, Fjernarkiv, Spilling, 1995, s. 3.

²⁸ Sjelesorgfellesskapet for Gruppevekst og Egenutvikling, SGE (1977-1995) var etablert av sykehusprest Jan P Hagberg, og hadde mange sjelesorggrupper for "hvem som helst" i drift. Jeg deltok som student i dette arbeidet og fikk erfaring med gruppedynamiske prosesser. Hagberg skrev flere bøker om sjelesorg, gruppevekst og egenutvikling (Hagberg J. P., 1977, 1980 og 1982). SGE lærte opp sine egne veiledere.

²⁹ (Amundsen, 2000, s. 339f)

Det gjaldt Lovisenbergsenteret (nå Lovisenberg diakonale høyskole), ved Bergen Diakonissehjem (Nå Haraldsplass diakonale høyskole) og Diakonhjemmet (nå Diakonhjemmet høyskole). Diakoner med helsefaglig bakgrunn brakte disse erfaringene inn i kirken. Det ble organisert veiledning for nytilsatte soknediakoner i flere bispedømmer, antagelig mest systematisk i Møre bispedømme.³⁰ Diakonforbundets sentralstyre vedtok retningslinjer for slik veiledning.³¹

Et eksempel som belyser diakonenes engasjement for veiledning har jeg funnet i et intervju med diakon Harald Lindemann i Diakonforbundets medlemsblad i 1995. I egenskap av diakonikonsulent i Agder bispedømme startet Lindemann allerede i 1986 planlegging av arbeidsveiledning for kirkelige tilsatte. Sammen med flere utviklet han et kursopplegg for utdanning av soknediakoner til arbeidsveiledere. Prosjektet ble ikke realisert da Kirkemøtet i 1990 valgte en tverrfaglig modell for AVU-utdanning, se nedenfor. Oppslaget i medlemsbladet viser at Lindemann mener diakonenes kompetanse ble oversett i etableringen av ABV.³²

2.3 Forbilder i naboland

Vi har sett hvordan endring av kirkelige yrkesroller førte til behov for nye typer personalutviklingstiltak. En tilsvarende situasjon fantes i flere av våre naboland. Et system for arbeidsveiledning ble først etablert i Finland, litt senere i Sverige.

Den finske kirken etablerte tverrfaglig ABV for sine tilsatte fra 1972. ABV ble her en avtalefestet rett for nye medarbeidere og en mulighet til spesialisering for de erfarne. ABV ble vanligvis gitt individuelt over et år (40 samtaler) eller i gruppe over 2 år (30 samvær). Veiledningen var organisert i en innledende fase med kartleggings- og avtalearbeid, en arbeidsfase med midtevaluering, og en avsluttende fase med sluttevaluering. Denne organiseringen knytter an til metoder fra psykodynamisk tradisjon. ABV hadde som målsetting å være støttende, undervisende og utviklende. Frem til 1987 var det utdannet 2000 veiledere i kirken. Utdanningen gikk over to år og forutsatte at man hadde deltatt i ABV på forhånd.

³⁰ APF, Fjernarkiv, Kirkerådet, 1990, ss. 5-7; APF, Fjernarkiv, Grimstad, 1988, s. 6f.

³¹ Se f. eks Sentralstyresak 85/1987 (ADND, Sentralstyret i DND, Protokoller 1987-1990) som behandlet retningslinjer for veiledning av nytilsatte diakoner i Stavanger bispedømme.

³² (Flaa, 1995)

Svenska Kyrkan startet opp ABV tidlig på 80-tallet. ABV ble her definert som en videreutdanning for ansatte i kirken. ABV skulle gi deltakerne mulighet til å bearbeide erfaringer fra arbeidssituasjonen med tanke på personlig, yrkesmessig og åndelig utvikling. ABV var oftest organisert i grupper som møttes jevnlig over 1-2 år (1-3 time annenhver uke). Kirken hadde veilederutdanning i samarbeid med St. Lukasstiftelsen, organisert som videreutdanningen til annen psykoterapeut- eller sjelesorgutdannelse. Hvert enkelt stift var ansvarlig for sin veiledning. ABV i Sverige knyttet seg gjennom veilederutdanningen til den psykodynamiske tradisjonen fra starten av.³³

Både den svenske og den finske kirken fant forbilder i amerikansk PKU. De valgte begge å utvikle ABV med godkjente veiledere (kompetansestyrt veiledning). Den praktiske tilretteleggingen av veiledningen i disse landene ble viktige forbilder for utviklingsarbeidet i Norge. Det henvises til Sverige og Finland i saksdokumenter utarbeidet av Kirkerådet om etablering av ABV i Norge, og opplysningene over er vesentlig hentet derfra.³⁴

Behov for å dele erfaringen med arbeidsveiledning mellom kirkene i Norden førte til etablering av nordiske arbeidsveilederkonferanser, den første fant sted i Finland i 1989. Jeg er rimelig sikker på at representanter fra Norge deltok på denne konferansen.³⁵

På Island ble ABV for prester vedtatt etablert i 1991 og har vært tilbudt kirkelige tilsatte siden. Jeg finner ikke spor av erfaringsdeling mellom Island og Norge før langt senere. Island ble med i det nordiske samarbeidet fra 2007.³⁶

Den danske folkekirken var noe senere ute, og etablerte et veiledningstilbud for prester ved Præstehøyskolen i Løgumkloster i 1995, etter at representanter derfra hadde foretatt en studiereise til Tunsberg og Borg bispedømmer. Danmark ble med i det nordiske samarbeidet fra 1996.³⁷

³³ (Envall & Tysk, 2001)

³⁴ APF, Fjernarkiv, Grimstad, 1988, s. 4f; APF, Fjernarkiv Kirkerådet, 1990, s. 8f.

³⁵ Protokoll fra møte i Prosjektgruppen arbeidsveiledning under Kirkens Personalråd, sak 12/89 som henviser til "konferansen i Finland i april" (APF, Fjernarkiv, Kirkens personalråd, 1989).

³⁶ På Island har Kirkens familierådgivning fra starten hatt ansvar for å tilby ABV til kirkelig tilsatte (APF, Elektronisk arkiv, R. Guðmundsdóttir og E. B. Bjarnadóttir, 2007); (FR/AR, 2007b). Island var vertsskap for nordisk veilederkonferanse i 2010 (Kirkens Familiekontor og bispekontor, 2010).

³⁷ 6 dansker er oppført på deltakerlista til Nordisk veilederkonferanse i 1996 (APF, Nærarkiv, Mappe U 11.2.3.4, PF, 1996). Danmark var vertsskap for konferansen i 2000. Veiledningen i Danmark ble tilbudt som

Som vi skal se i neste kapittel, var også et veiledningstilbud i England en viktig forløper ABV hos oss.

2.4 Pilotprosjektet i Tunsberg bispedømme 1988-1989

Behovet for veiledning for kirkelige medarbeidere ble som vi har sett tydelig i flere sammenhenger utover 80-tallet. Det var stor interesse for å få etablert et tilbud i kirken, og forbildene var der. Det første ABV-prosjektet kom i gang i Tunsberg bispedømme, og to ivrige enkeltpersoner bidro sterkt: I 1980 ble Per Arne Dahl (PKU-veileder 1985) tilsatt som leder for Institutt for Sjelesorg ved Modum Bad. Sammen med stiftskapellan David Gjerp arbeidet han gjennom flere år for å få etablert et tverrfaglig veiledningstilbud for prester, kateketer og diakoner med utgangspunkt i PKU. Dahl fremmet saken både for Bispemøtet, Presteforeningen, PKU-veilederne og Kirkedepartementet, og fikk gehør. Dahl og Gjerps engasjement førte til etablering av et pilotprosjekt vinteren 1988-89 som hadde som mål å utdanne veiledere for kirkelige tilsatte i Tunsberg bispedømme.

Dahl hentet viktige forbilder for veilederutdanningen hos John Foskett i Cambridge, England.

³⁸ I 1984-85 hadde Dahl vært stipendiat ved Cambridge, deltatt der i Fosketts ”pastoral supervision” og skrevet oppgave om kirkelig veiledning. Dahl redegjorde i oppgaven også for veiledningstenkningen til den amerikanske presten Kenneth H. Pohly. Tankene fra Foskett og Pohly ble faglige premisser for pilotprosjektet, og preger ABV fortsatt. ³⁹

etterutdanning i sjelesorg ved Teologisk Pædagogisk Center. Danmark omorganiserer for tiden veiledningen, ansvaret ligger nå i det enkelte stift. Videre til historien i Danmark, se Konferanserapport fra Nordisk veilederkonferanse 2007 (FR/AR, 2007b, s. 44 f).

³⁸ Engelskmannen John Foskett var utdannet CPE-veileder fra USA. Hans visjon var å bygge opp veiledning for menighetsarbeidere utenfor institusjonene. Han tilbød ”pastoral supervision” over et år, et opplegg Per Arne Dahl deltok i (APF, Fjernarkiv, Spilling, 1995). Fosketts bok *Helping the helpers. Supervision and pastoral care* (Foskett & Lyall, 1988), ble pensum på AVU i første runde (kapittel 3.3) og AVU 2000-04 (kapittel 5.2). I 1995 ledet Foskett et kurs for veiledere i Finland, der 5 norske prester deltok (APF, Nærarkiv, mappe U 11.2.3.5, PF 1995a og b).

³⁹ Kenneth H Pohly (CPE-tradisjon) gav i 1977 ut boken *Pastoral Supervision* (senere versjon kalt *Transforming the Rough Places*) *The Ministry of Supervision* (Pohly, 2001)) der han definerte veiledning som en metode for refleksjon over praksis. Målsettingen er at den veiledede vokser i selverkjennelse, utvikler profesjonell kompetanse, øker sin teologiske forståelse og styrker sin kristne overgivelse. Denne definisjonen har preget ABV, se regningslinjer (FR/AR, 2007a, s. 8). Pohly var foredragsholder første gang den nordiske veiledningskonferansen ble arrangert i Norge i 1996, se kapittel 4.5. Hans bok var pensum på GVU 1998-99, se kapittel 4.6.

Pilotprosjektet ble gjennomført i samarbeid mellom Tunsberg biskop og Institutt for sjelesorg. Dahl var faglig ansvarlig. I målformuleringen for utdanningen beskrives kirkelige medarbeidere som solospillere som bærer store byrder alene og ikke får korrigeret sin praksis. ABV skulle endre dette. Deltakerne ble utdannet til å gi individualveiledning. De fikk innføring i veiledningsteori og ble gitt veiledning på egen praksisveiledning (alle kursdeltakerne hadde minst en tilsatt i veiledning). Det er interessant å merke seg at tre plasser på kurset ble gitt til prester fra Oslo, Borg og Hamar bispedømme. Dette har sikkert bidratt til å spre erfaringene fra pilotprosjektet. De som deltok i utdanningen fortsatte å veilede etter endt utdanning.⁴⁰ Evalueringen av pilotprosjektet konkluderte med at et års utdanning var for kort. Det ble umiddelbart etablert et påbyggingskurs for deltakerne med Sverre Stoltenberg som faglig ansvarlig.⁴¹

Andre bispedømmer fulgte prosjektet med interesse. Hamar bispedømme engasjerte vikarprest Arne Børresen (sjelesorgutdannelse USA og utdanningsprest Modum bad) som prosjektleder i 1988, og startet utdanning av arbeidsveiledere våren 1990 med Per Arne Dahl som fagansvarlig. Oslo bispedømme startet høsten 1989 med Sverre Stoltenberg som fagansvarlig. Utdanning var under planlegging i flere andre bispedømmer. Alle utdanningene ble arrangert i nær kontakt med PF, se under. De ble finansiert gjennom tilskudd fra Kirkedepartementets andel av Særfond II midler og gjennom kompetanseutviklingsmidler fra Administrasjons- og arbeidsdepartementet.⁴²

2.5 Fagforeningenes rolle i etableringen av ABV

Som den største av de kirkelige fagforeningene ble PF en viktig premisseleverandør for utformingen av ABV. Allerede i 1986 tok PF ABV inn i sitt handlingsprogram. I 1988 oppnevnte PF ei prosjektgruppe (PG/ABV-i) som skulle arbeide for at institusjonsprestene fikk avtalefestet rett til ABV, noe som lyktes raskt.⁴³ PF mente ABV måtte etableres for alle prestegrupper for å bedre arbeidsmiljøet, og at ABV skulle være et personalutviklingstiltak, ikke et styringsverktøy for arbeidsgiver. I handlingsprogrammet 1989-90 het det:

⁴⁰ (Høeg, 1996, ss. 14, 22); APF, Fjernarkiv, Spilling, 1995, s. 4f; APF, Fjernarkiv, Kirkerådet, 1990, s. 6; APF, Fjernarkiv, Grimstad, 1988, s. 5.

⁴¹ APF, Fjernarkiv, Spilling, 1995, s. 6f.

⁴² (Høeg, 1996, s. 16); APF, Fjernarkiv, Spilling, 1995, s. 7.

⁴³ APF, Fjernarkiv, Grimstad, 1988, s. 2; APF, Fjernarkiv, Eriksen, 1990.

PF vil bidra til at det i hvert bispedømme etableres en ordnet veiledertjeneste for institusjonsprester, feltprester og menighetsprester. Nyutdannede prester skal ha individuell oppfølging og veiledning særlig den første tiden etter tilsetting.⁴⁴

Etter som arbeidet med å etablere veilederutdanninger i bispedømmene skjøt fart, besluttet Kirkedepartementet i 1989 at PF skulle fastsette kvalifikasjonskrav og prosedyrer for godkjenning av arbeidsveiledere i kirken. Departementet tilla også PF å forvalte midlene som de bevilget til de igangsatte utdanningene, for dermed å sikre helhetskirkelige hensyn.⁴⁵ Sentralstyret i PF ba i 1989 PG/ABV-i om å ivareta oppdraget fra departementet på PFs vegne. Samtidig endret de ansvarsområde for prosjektgruppen til å gjelde alle prestegrupper, og navnet ble Prosjektgruppe for arbeidsveiledning (PG/ABV). Studierektor på Lovisenbergsenteret Sverre Stoltenberg, som også var PKU-veileder, ble leder for PF/ABV⁴⁶

PF ønsket at rammeplaner for ABV og veilederutdannelsen skulle ha bred kirkelig tilslutning, og organiserte derfor en høring blant biskopene og de teologiske utdanningsinstitusjonene om sine forslag. Høringen viste at PFs tenkning i hovedsak hadde bred tilslutning. Men det var uenighet omkring hvem som skulle få tilbudet, bare prester eller også de andre vigslede medarbeiderne. Bispemøtet var opptatt av ABV var et arbeidsgiveransvar, og at rammene ikke burde bli for entydig fastlagte slik at den enkelte biskop mistet sin frihet.⁴⁷ Både MF og TF var skeptiske til det de oppfattet som en sterk påvirkning fra PKU-tradisjonen, og sammen med Misjonshøyskolen var de kritiske til at PKU-veiledere uten videre skulle kunne være veiledere i ABV.⁴⁸

På bakgrunn av høringssvarene og andre innspill, vedtok PF i mai 1990 rammeplaner for AVU, regler for godkjenning av arbeidsveiledere og retningslinjer for ABV for prester. Planene ble gjort gjeldende for utdanningene som var i ferd med å bli igangsatt.⁴⁹

Ser vi nærmere på retningslinjene⁵⁰ er det lett å se inspirasjon fra ABV i Sverige og Finland og fra tenkningen til Foskett og Pohly, se kapittel 2.3 og 2.4. ABV defineres slik:

⁴⁴ APF, Fjernarkiv, Kirkerådet, 1990, s. 5.

⁴⁵ (Høeg, 1996, s. 16)

⁴⁶ APF, Fjernarkiv, Eriksen, 1990. PG/ABVs øvrige medlemmer fra 1989 var: Domprost Ola Steinholdt, ledende sykehusprest Svein Andenæs, høyskolelektor Kirsti Mosvold, sykehusprest Bente Heibø Modalsi (FR/AR, 2007a, s. 58), alle så langt jeg har funnet ut med tilknytning til PKU-tradisjonen.

⁴⁷ APF, Fjernarkiv, Bispemøtet, 1990, sak 10/90.

⁴⁸ (Høeg, 1996, s. 14)

⁴⁹ APF, Fjernarkiv, Eriksen, 1990.

Med arbeidsveiledning forstår vi en erfaringsorientert læring hvor presten gis mulighet til å utvikle pastoral og personlig identitet med tanke på prestatjenesten og dens ulike relasjoner. Tyngdepunktet i veiledningen bør ligge i brytningen mellom person, yrkesutøvelse og teologi. Det er de opplevde yrkesmessige forhold som skal være i fokus.

Ifølge retningslinjene kan ABV gis som individualveiledning (44 timer over 2 år) eller gruppeveiledning (66 timer over 2 år). Det skal utarbeides kontrakt for veiledningen, og veileder skal gi skriftlig evaluering ved avslutning. Det skal være rett til ABV de løpet av de første 5 tjenesteårene, og rett til ny runde senere, senest 5 år etter første gang. Retningslinjene forutsetter at PG/ABV inntil videre skal godkjenne de opplegg som ble igangsatt i bispedømmene.

I rammeplan for AVU ble det lagt vekt på at den som skal bli veileder må være faglig dyktig, personlig egnet og ha minst 6 års yrkeserfaring. Det legges opp til at utdanningen skal gi både teoretisk innsikt i veiledning, pastoralteologi og pastoralpsykologi, veiledning på eget arbeid, og veiledning på praksis som veileder. Det er ønskelig at utdanningen inkluderer gruppedynamisk arbeid.

Blant diakonene var det som vi har sett erfaring med faglig veiledning (kapittel 2.2). Diakonforbundet støttet tankene om ABV. De vedtok i 1990 rett til veiledning for sine medlemmer i løpet av de første 5 tjenesteår, rammer for ABV og rammer for AVU for diakoner. Deres definisjon av ABV var nesten identisk med PF sin, det er ingen spor i vedtaket av annen faglighet. Opplegg for AVU og godkjenning av veiledere skilte seg derimot noe fra PFs retningslinjer, uten at det slik jeg ser det var avgjørende forskjeller.⁵¹ Kateketforeningen ønsket også å få et fast veiledningssystem for kateketene, men hadde ikke utviklet egne veiledningstilbud eller vedtatt egne retningslinjer.⁵²

⁵⁰ Opplysninger om retningslinjer og rammeplaner er hentet fra vedlegg til innstilling fra Kirkerådet til Kirkemøtet i 1990: APF, Fjernarkiv, Kirkerådet, 1990, ss. 17ff .

⁵¹ Se Sentralstyrets behandling av veiledning for diakoner, sak 59/1990. Høyskolelektor Diakonhjemmet Dag Rakli og Dag Terje Finnbakk hadde utarbeidet vedtaksforslaget. (ADND, Sentralstyret i DND, Protokoller 1987-1990).

⁵² APF, Fjernarkiv, Kirkerådet, 1990, ss. 5-7; APF, Fjernarkiv, Grimstad, 1988, s. 6f.

Alle tre fagforeningene ønsket altså at det skulle etableres veiledning for deres yrkesgrupper. Men tilsettingsforholdene var ulike. Prestene var i 1990 tilsatt i bispedømmeråd og hadde biskopen som arbeidsgiver. Kateketene var i 1990 stort sett tilsatt i bispedømmeråd slik som prestene, selv om noen hadde kommune eller menighet som arbeidsgiver. Diakonene hadde ulike tilsettingsvilkår og var normalt ikke biskopen som arbeidsgiver. En del diakoner hadde 50 % statlige lønnstilskudd gjennom bispedømmeråd, men var tilsatt i kommunene. For disse var bispedømmerådet den innstans som vedtok stillingen opprettet og fastsatte tilsetningskrav. Noen diakoner var tilsatt og finansiert fullt av kommune eller menighet. Både kateketer og diakoner kunne være vigslet til tjeneste av biskopen, i så fall sto de under biskopens tilsyn på linje med prestene. De ulike tilsettingsforholdene skulle vise seg å bli en utfordring for etablering av felles veiledningstilbud.⁵³

2.6 Kirkemøtet utreder ABV

Kirkemøtet var engasjert i utvikling av arbeidsveiledning i kirken. De hadde i sitt rammeprogram for 1988-91 vedtatt å prioritere dette arbeidet. Kirkerådet nedsatte derfor ei prosjektgruppe med mandat å legge frem forslag om ABV for Kirkemøtet høsten 1990. Gruppen trådte i funksjon i 1997 og ble bredt og tverrfaglig sammensatt. Målsettingen for arbeidet var uttrykt slik:

(...)å innhente erfaringer om og evaluere ulike hovedmodeller for arbeidsveiledning, og arbeidsveilederutdanning med tanke på å etablere faste ordninger i Den norske kirke”⁵⁴

Gruppen konkluderte med å anbefale Kirkemøtet 1990 å opprette ABV som et felles, landsdekkende tiltak for prester, kateketer og diakoner. Disse tre vigslede yrkesgruppene burde få rett til å motta ABV i faser av tjenesten, nedfelt i avtaleverket. Gruppen la seg ellers tett opp til de faglige føringene som var gitt i retningslinjer og rammer vedtatt av PF i mai

⁵³ KA sier i 2011 at de ulike tilsettingsforholdene gjorde etableringen av ABV vanskeligere idet arbeidsgivermyndigheten var ”komplisert og svært uklar, særlig med hensyn til myndighetsfordeling mellom kommune og sokn og mellom lokale og regionale kirkelige organ.” (Andre upubliserte kilder, KA, 2011).

⁵⁴ APF, Fjernarkiv, Kirkerådet, 1990, s. 3; APF, Fjernarkiv, Kirkerådet, 1988. Prosjektgruppens medlemmer var domprost i Tromsø Ola Steinholt (leder), undervisningskonsulent Kirkerådet Gerd Karin Røsæg, stiftskapellan i Hamar Kjell Berg, studierektor PF Arne Eriksen, høyskolelektor Diakonhjemmet Dag Rakli, daglig leder KA Frank Grimstad.

1990, men utvidet altså målgruppen.⁵⁵ Videre mente gruppen at ABV både burde bli en del av arbeidsgivers personalarbeid og av biskopens tilsyn, og veiledningen skulle utføres i samråd med yrkesorganisasjonene. Innstillingen presiserte at både tilsyn og ABV var tiltak innen personalarbeidet: Tilsyn har ”både en kontrollerende og en inspirerende funksjon” het det, og ABV hørte inn under tilsynsmyndighetens inspirerende funksjon.⁵⁶ Gjennom og også å plassere ABV som biskopens tilsyn, la gruppen til rette for at alle de tre vigslede gruppene kunne omfattes av ordningen.

Gruppen mente også at ABV var en regulær del av arbeidsgivers ansvar. For å komme til rette med de ulike tilsetningsforholdene for prester, kateketer og diakoner, mente gruppen at arbeidsgiveransvaret måtte sies å hvile på flere instanser: Kirke- og kulturdepartementet, biskopene, bispedømmerådene, menighetsråd/kommune, Kommunenes sentralforbund/KA, Kirkerådet, Kirkemøtet. Alle disse hadde følgelig ansvar for ABV, selv om det praktiske daglige ansvar måtte ivaretas av én, nemlig den enkelte biskop. Arbeidsgiver(ne) måtte stille midler til disposisjon både for å utdanne veiledere og for den enkelte arbeidstaker kunne få veiledning. Når det gjaldt godkjenning av veiledere, anbefalte gruppen at de enkelte yrkesorganisasjonene fikk dette ansvaret. Det ble også anbefalt at det ble etablert et forum for ABV knyttet til Kirkens Personalråd (under Kirkerådet), med representanter fra arbeidsgivere, arbeidstakere og utdanningsinstitusjonene.

Gruppen begrunnelse for å etablere ABV var at kirkelige medarbeidere manglet korrigerende og mulighet til å bearbeide sine opplevelser i arbeidet. Dette kunne ABV bidra til å rette på:

*Mange tilsatte i Den norske kirke overlates i stor grad til seg selv. Det gis liten mulighet for veiledning av arbeidet i en trygg og faglig ramme. Ofte medfører det at kirkelige ansatte gjennom de første år trækker opp skjeve spor, uten å få hjelp til positiv korrigerende arbeidsform og innhold. I mange tilfelle fører dette til utbrenthet. (...) Erfaring er bearbejdede opplevelser. Erfaring forandrer oss. Hvis det er en forandring i positiv retning, har vi vokst på den. Veksten vil komme til uttrykk i den måten vi senere forholder oss til oss selv, til andre og til Gud. Det er denne utviklingen arbeidsveiledningen skal bidra til.*⁵⁷

⁵⁵ APF, Fjernarkiv, Kirkerådet, 1990, ss. 13-16.

⁵⁶ APF, Fjernarkiv, Kirkerådet, 1990, s. 10.

⁵⁷ APF, Fjernarkiv, Kirkerådet, 1990, s. 3f.

Gruppas begrunnelse er interessant, jamfør det som tidligere er sagt om endring av presterollen og behov for å etablere tiltak som kunne hjelpe presten til å bli mer kompetent. Betenkingen var også helt i tråd med fagforeningenes ønsker. Det ser ut som om alle parter er enige både om diagnose og medisin.

Dermed var et bredt grunnlag lagt for at ABV kunne etableres. Dette bekreftes ytterligere ved at ABV var tatt inn i den nye Tjenesteordning for menighetsprester (§ 8) som kom kort til før behandlingen i kirkemøtet.⁵⁸

2.7 En kritisk røst ønsker likeverdig arbeidsveiledning

Det er vanskelig å finne personer eller miljøer som uttalte seg kritisk til etablering av ABV. Jeg har bare funnet et eksempel, fra kvinnelige prester, og også disse ønsket et veiledningstilbud:

Bakgrunnen for dette var at Hamar og Nidaros bispedømmer hadde prøvd ut en modell for likeverdig arbeidsveiledning for prester på 80-tallet. I denne modellen gjør to kollegaer avtale om å møtes for å observere (eller fortelle om) og samtale om hverandres praksis. Ingen av dem tenkes å være utdannet veileder, veiledningen finner sted innenfor vanlig arbeidstid og utløser ikke ekstra lønn, og ordningen vil dermed være uten ekstra kostnad for arbeidsgiver. Modellen, som var bygget på en ordning med "peer supervision" fra Church of Scotland, bearbeidet til bruk i Norge av sokneprest Anne-Lise Brodtkorb.⁵⁹

På årsmøtet til Norsk kvinnelig teologforening (NKTF) i 1987 presenterte Anne-Lise Brodtkorb veiledningsmodellen. Årsmøtet mente en slik modell vil gi alle prester mulighet til å få veiledning, og vedtok å sende modellen over til bispedømmerådene, Bispemøtet, PF og Kirkerådet. Saken ble diskutert på nytt på neste årsmøte i 1988. I debatten ble det nevnt at ingen kvinnelige prester så langt hadde veilederutdannelse, derfor antok man at kvinnene ville få liten innflytelse i utformingen av den nye arbeidsveiledningen. Det ville være større mulighet for at kvinnenens kompetanse kom i bruk i en likeverdig veiledning. Det ser for meg likevel ut til at en del av møtedeltakerne har ønsket ABV. Årsmøtet vedtok i alle fall

⁵⁸ (Høeg, 1996, s. 15)

⁵⁹ APF, Fjernarkiv, Grimstad, 1988, ss. 8f, 11.

enstemmig et slags kompromiss ved å oppfordre Kirkerådet, PF og Bispemøtet å prioritere likeverdig veiledning, og la kompetansestyrt veiledning (som ABV) være et supplement.⁶⁰

Prosjektgruppa til Kirkerådet har tydelig vært klar over utprøvingen av likeverdig arbeidsveiledning. I sin innstilling i 1990 nevnes denne veiledningstypen, men gruppa vurderte at tiltaket ikke var godt nok i seg selv. De mente erfaringene hadde vist at også denne veiledningen trengte et ”støtteapparat i ryggen”, ”noen som kan gi inspirasjon og supervisjon”.⁶¹

I ettertid er det interessant å se at argumentet om at kvinner ikke ville få innflytelse på etableringen av den nye arbeidsveilederutdanningen skulle bli bekreftet, se kapittel 3.5. Senere derimot, etter at kvinner fikk arbeidsveilederkompetanse, har kvinner hatt stor innflytelse på ABV, noe den videre historien vil vise.

2.8 Oppsummering

I kapittel 2 har jeg vist hvordan generelle utviklingstrekk i samfunn og kirke på 70- og 80-tallet førte til krav om ny kompetanse hos kirkelige medarbeidere, i særdeleshet prester. Mange prester søkte personlig og faglig vekst gjennom pastoralklinisk veiledning (PKU) etter mønster fra CPE i USA, eller annen veiledning inspirert av denne fagligheten. Diakoner hadde også erfaring med faglig veiledning.

Finland og Sverige etablerte ABV for kirkelige medarbeidere tidligere enn oss, begge land innenfor psykodynamisk tradisjon med utdannede veiledere. Dette ble viktige forbilder for utvikling av ABV i den norske kirken.

Fra midten av 80-tallet samlet arbeidstakersiden og arbeidsgiversiden seg i et felles ønske om å utvikle et tilbud om veiledning for kirkelige tilsatte. Institutt for sjelesorg ved Modum Bad ved Per Arne Dahl og Tunsberg biskop ved David Gjerp lyktes med å få i gang et pilotprosjekt for arbeidsveiledning (ABV) for kirkelige tilsatte i 1988. Prosjektets mål var å utdanne arbeidsveiledere (AVU). Oslo bispedømme (1989, Sverre Stoltenberg fagansvarlig)

⁶⁰ (Dalen, 2008, s. 164f)

⁶¹ APF, Fjernakriv, Kirkerådet, 1990, s. 8f.

og Hamar bispedømme (1990, Per Arne Dahl fagansvarlig) fulgte raskt etter og startet opp AVU.

Presteforeningen kom sterkt på banen fra 1986 og ble en viktig premissleverandør i utformingen av retningslinjer og rammeplaner for ABV og AVU etter mønster og inspirasjon fra naboland og PKU. Kirkedepartementet besluttet i 1989 å delegere til PF å ha faglige ansvar for ABV og AVU, og også ansvar for å fordele tildelte statlige midler til AVU i bispedømmene. PFs prosjektgruppe (PG/ABV) under ledelse av Sverre Stoltenberg tok hånd om dette.

Kirkerådets bredt sammensatte prosjektgruppe utredet ABV som landsdekkende kirkelig tiltak med tanke på behandling i Kirkemøtet 1990, og anbefalte i sin innstilling at ABV skulle etableres for prester, kateketer og diakoner (vigslede kirkelige tilsatte) med grunnlag i både i arbeidsgivers personalansvar og i biskopens tilsyn. Kirkerådets utredning la seg tett opp til PFs faglige føringer, som også var støttet av KF og DND. Det var bred kirkelig enighet om at veiledningstiltak måtte etableres og at ABV var veien å gå. Dog mente kvinnelige prester (NKTF) at likeverdig arbeidsveiledning burde prioriteres foran ”kompetansestyrt” (ABV).

3 ABV etableres i Den norske kirke, 1990 – 1995

3.1 Kirkemøtets behandling og vedtak 1990

I 1990 var allerede tre bispedømmer i gang med utdanning av veiledere. Men en samlet kirke hadde ikke drøftet tiltaket, lagt føringer for rammer og faglighet eller bestemt hvem som burde omfattes av veiledningstilbudet. Dette kom på plass i 1990.

Kirkemøtet 1990 behandlet forslaget fra Kirkerådets prosjektgruppe om å opprette ABV som landsdekkende tiltak, og vedtok å tilslutte seg forslaget hovedlinjer fullt ut. Kirkemøtets vedtak omfattet ønske om å etablere ABV som nasjonalt kirkelig system der prest, kateket og soknediakon⁶² hadde rett til ABV i faser av tjenesten. Yrkesorganisasjonene skulle foreta godkjenning av veiledere. Det burde etableres et partssammensatt samarbeidsorgan knyttet til Kirkens personalråd som kunne drøfte utdanning av veiledere. Kirkemøtet anmodet arbeidsgiversiden om å stille midler til disposisjon.⁶³

Selve ordlyden i kirkemøtevedtaket var lite konkret om hvordan man tenkte seg ABV organisert. Innstillingen fra Kirkemøtes komité E som forberedte saken i møtet, var mer konkret. Kirkemøtevedtaket var forøvrig identisk med denne komiteens forslag til vedtak, og det er rimelig å tenke at kirkemøtet så for seg komiteens praktiske løsninger. Komité E sluttet seg til prosjektgruppas forståelse av ABV (se kapittel 2.6) og var enig i at ABV ikke skulle være et styringsverktøy for arbeidsgiver. Den bemerket også at ABV var kommet inn i prestenes tjenesteordning i 1990, og forventet at en slik rett til arbeidsveiledning også ble innarbeidet i kateketers og diakoners instruksjer. Komité E mente KA ville være en naturlig samarbeidspartner og pådriver for å få dette til, og at både statlig og kommunal arbeidsgiver måtte bidra økonomisk.⁶⁴ Jeg ser det som sannsynlig at Kirkemøtet tenkte seg ABV organisert etter disse linjene.

⁶² Vedtaket bruker ”soknediakon”. Så langt jeg kan se brukes ikke diakon og soknediakon i 1990 konsekvent som uttrykk for ulikhet i diakonens tilsetning eller lignende, selv om soknediakon iblant betegner en vigslet diakon.

⁶³ APF, Fjernarkiv, Kirkemøtet 1990, vedtak sak 20/90; (Høeg, 1996, s. 15f)

⁶⁴ APF, Fjernarkiv, Kirkemøtet 1990, Komite E, 1990.

3.2 Arbeidsveilederutdanning (AVU) i alle bispedømmer

Da Kirkemøtet 1990 fattet sitt vedtak, var som vi har sett arbeidsveilederutdanning (AVU) i gang i Tunsberg, Hamar og Oslo bispedømmer og flere bispedømmer planla oppstart (kapittel 2.4). I løpet av tre år var de resterende bispedømmer i gang med AVU, se oversikten nedenfor. I årene 1992-1995 ble denne første runden med AVU fullført i alle bispedømmene.

PF fulgte opp ansvaret som var delegert fra departementet, og i 1991 sørget de for å revidere og utfylle retningslinjene fra mai 1990, slik at disse samsvarte med Kirkemøtes vedtak.⁶⁵ PFs prosjektgruppe (PG/ABV) fortsatte å koordinere arbeidet, forvalte overførte midler, ivareta de helhetskirkelige hensyn og godkjenne utdanningsoppleggene etter hvert som de var på plass. Fra 1993 ble prosjektgruppa omgjort til et fast fagråd (se kapittel 4.1).⁶⁶ Av kildene kan jeg ikke se at det ble gjort noe for å etablere noe partssammensatt samarbeidsorgan slik Kirkemøtet og flere hadde anbefalt. Verken Kirkerådet eller KA gikk inn i noen pådriverposisjon for å få et slikt organ på plass.

AVU i alle bispedømmer ble for en stor del finansiert gjennom midler fra Kirkedepartementet og via Kirkedepartementet fra Administrasjons- og arbeidsdepartementet. I perioden 1988 – 1996 var den samlede overføringen fra Kirkedepartementet til utdanningene ca 3 mill. kroner. I tillegg innbetalte deltakerne en egenandel på 5000 kr, noe som anslagsvis har styrket budsjettene med 1 mill kroner.⁶⁷ Budsjettet ble ytterligere styrket ved at bispedømmene brukte egne tilsatte til planlegging, administrasjon, undervisning og gruppeledelse i forbindelse kursene.⁶⁸ Det ble ikke tilført rene midler fra andre arbeidsgivere til gjennomføring av utdanningene, slik Kirkemøtet synes å forutsette. Men de fleste arbeidsgiverne ser ut til å ha gitt ansatte helt eller delvis permisjon for å delta, og jeg antar arbeidsgiverne oftest har betalt reisene til samlingene.⁶⁹

⁶⁵ (Høeg, 1996, s. 35)

⁶⁶ (FR/AR, 2007a, s. 42). PG/ABV hadde følgende sammensetning i perioden 1989-1992: studierektor Sverre Stoltenberg (leder til 1992), domprost Ola Steinholdt (til 1991), biskop Even Fougner (fra 1991), ledende sykehusprest Svein Andenæs, høyskolelektor Kirsti Mosvold, sykehusprest Bente Heibø Modalsi (til 1992), stiftskapellan II Ole Jakob Modalsli (fra 1992). (FR/AR, 2007a, s. 58)

⁶⁷ (Høeg, 1996, ss. 16, 49)

⁶⁸ Dels var prester inne som gruppeledere og forelesere på utdanningen, dels administrerte bispedømmene tilretteleggingen av utdanning, opptak osv. Stiftskapellan II ved bispetene ble i prosjektperioden frigjort til å være regional koordinator og operatør for utdanningen (APF. Fjernarkiv, Andresen, 1994).

⁶⁹ I KIFOS undersøkelse (se kapittel 3.4) oppgir bare 15 % av de som besvarte spørreundersøkelsen at de har brukt fritid til å delta på seminarer under utdannelsen (Høeg, 1996, s. 57). Det reelle tallet kan ha vært høyere. Dessuten vet vi ikke hva som var tilfellet med de omkring 32 som ikke fullførte.

Til sammen ble det gjennomført 10 regionale AVU, idet Sør- og Nord- Hålogaland bispedømmer gikk sammen. På bakgrunn av tilgjengelige opplysninger⁷⁰ har jeg satt opp følgende kronologisk oversikt over utdanningene, faglig ansvarlig og antall som fullførte:

Bispedømme	Tidsperiode	Faglig ansvarlig	Antall fullført
Tunsberg	Høst 88 - vår 92 (pilotprosjekt og påbygging)	Per Arne Dahl (88-89), Sverre Stoltenberg(89-92)	19
Oslo	Høst 89 - vår 92	Sverre Stoltenberg	25
Hamar	Høst 90 - høst 92	Per Arne Dahl (90-91), Sverre Stoltenberg og Arne J. Børresen (prosjektleder) (91-92)	22
Stavanger	Høst 91 - vår 94	Øyvind Eide (91-92), Per Frick Høydal (92-94)	24
Nidaros	Høst 91 - vår 94	Sverre Stoltenberg	16
Bjergvin	Høst 92 - vår 95	Sverre Stoltenberg	10
Borg	Høst 92 – vår 95	Tore-Kristian Lang	27
Møre	Høst 92 – vår 95	Kjell Aas	14
Sør- og Nord-Hålogaland	Høst 92 – vår 95	Dag Sigurd Wisløff (92-93), Gunnar Farsund (93-95)	26
Agder	Vår 93 – høst 95	Sverre Stoltenberg	17

3.3 AVUs målsetting, innhold og gjennomføring

AVUs målsetting var etter Kirkemøtes vedtak å utdanne arbeidsveiledere blant prester, kateketer og diakoner. Disse skulle kvalifiseres til å gi individuell ABV, AVU i denne runden gav ikke kompetanse i gruppeveiledning. Ut over dette finnes ingen skriftlig målsetting for AVU, målsettingen må avledes av måten ABV beskrives på i PFs retningslinjer:

*(...) erfaringsbasert læring, der den kirkelig ansatte gis mulighet til å utvikle personlig og kirkelig identitet (...).*⁷¹

⁷⁰ (Høeg, 1996, ss. 16f, 48, 55)

⁷¹ (Høeg, 1996, s. 24f)

Det ble dermed opp til den enkelte faglige ansvarlige å definere nærmere målsettingen for utdanningen, hvilket må ha ført til noen ulikheter bispedømmene imellom. PG/ABV kom ikke med ytterligere faglige målsettinger eller føringer.

Rammene for kursene var bedre beskrevet. AVU var organisert som deltidsstudium over 3 år, delt opp i grunnkurs (1. år) og videregående kurs (2. og 3. år). Grunnkurset var et tilbud for dem som ikke selv hadde gått i ABV tidligere, laget særskilt for at disse kunne få egen erfaring i hvordan det var å gå i veiledning. I løpet av grunnkurset (30 kursdager) fikk alle deltakerne 66 timers gruppeveiledning på eget arbeid som yrkesutøver (tilsvarende ABV over 2 år). Dessuten ble det undervist om veiledning. I videregående kurs (15 kursdager) hadde alle deltakerne veiledningspraksis hjemme (veilede en kollega i 44 timer), og de fikk veiledning på veiledningspraksisen (66 timer) på kursdagene. De deltok også i storgruppe, en undervisningsform med bakgrunn i psykodynamisk tenkning som gav erfaring med ikke-styrte gruppeprosesser. De hadde et lesepensum på 1000 s faglitteratur og skrev en oppgave på minimum 20 sider. Oppgaven skulle vise at de behersket pensum og evnet å bruke teorien for å begrunne og belyse egen praksis. Oppgaven skulle leveres senest 6 måneder etter at undervisningen var avsluttet. I tillegg skulle det leveres en egen læringskontrakt, egen selvevaluering, en evaluering av arbeidet til den man hadde veiledet (praksis) og en evaluering av hele utdanningen.⁷² Opplegget hadde som tidligere nevnt mange likhetspunkter med utdanningene i Sverige og Finland, og også med PKU-kurs slik disse ble gjennomført i Norge i dette tidsrommet.⁷³

På kursene ble det undervist innen emnene veiledningsteori og metodikk, pastoralteologi og pastoralpsykologi. Innholdet i forelesningene kjenner jeg ikke til. Høegs undersøkelse viser at prester med PKU-veilederutdanning foreleste mest, deretter psykiatere og psykologer.⁷⁴ Når jeg har gjennomgått bakgrunnen til de som var faglig ansvarlige for AVU, finner jeg at alle de fem som ledet videregående kurs var godkjente PKU-veiledere, så nær som en (Dahl, Stoltenberg, Høydal, Farsund). Den siste, TK Lang, hadde flere CPE-kurs fra USA og kjente godt til tenkningen, men var ikke godkjent PKU-veileder.

⁷² (Høeg, 1996, s. 35ff)

⁷³ Telefonsamtale med TK Lang 29.5.2012.

⁷⁴ (Høeg, 1996, s. 35ff)

Det er litteraturpensumet som sier mest om fagligheten for AVU. I PFs retningslinjer fra 1991 er omfang på faglitteratur satt til 1000 sider, uten at litteraturliste er utarbeidet. Pensum ble satt opp av den faglig ansvarlige på hvert kurs. Litteraturlistene ble likevel ganske like på kursene, noe som åpenbart skyldes at Sverre Stoltenberg var faglig ansvarlig på 6 av 10 kurs. I PFs arkiv har jeg funnet pensumliste for utdanningen i Nidaros, satt opp av Stoltenberg.⁷⁵ Jeg leser ut av Høegs generelle gjennomgang av pensum at 9 av kursene inneholdt nesten de samme titlene som Nidaros sin, noen litt mer. Den litteraturlista som skilte seg mest ut, er Borgs. Men også der er de fleste titlene fra Nidaros med, enten obligatorisk eller som tilvalgs pensum. Ut fra dette kan vi se at fagligheten skilte seg lite fra kurs til kurs, med mulig unntak for Borg.

Generelt er litteraturen kirkelig, tidstypisk og faglig knyttet til pastoralklinisk tradisjon, først og fremst fra USA.⁷⁶ Grunntenkningen i pastoralklinisk tradisjon var at klinisk praksis (erfaring fra psykologiens område) kan være med å profesjonalisere kirkelige medarbeidere slik at de blir i stand til å møte det enkelte menneske relevant. Forfatterne Nouwen, Steere og Foskett står i denne tradisjonen.⁷⁷ Noe av litteraturen var mer klassisk oppbyggelig som Malms bok om kristent lederskap.⁷⁸ Høeg nevner at de først igangsatte utdanningene hadde med en innføring i sykepleiefaglig veiledning av Liv Berit Carlsen,⁷⁹ men den ble byttet ut med Owe Wickströms bok om kirkelig veiledning da denne kom i 1992.⁸⁰ Wickströms bok ble oppfattet som mer kirkelig. Wickström har et religionspsykologisk utgangspunkt for sitt forfatterskap, med understreking av at hver person bærer sitt eget univers. Hans bok faller faglig godt inn sammen med bidragene fra pastoralklinisk tradisjon. Vi merker oss videre at boka til John Foskett er med.⁸¹ Han ivret, som vi tidligere har sett, for at PKU-tradisjonen skulle ut til menighetsprestene, en visjon Per Arne Dahl tok med til Norge (kapittel 2.4). Erstadt og Comton sine bidrag er klinisk basert (om prosess og læringskontrakt i terapi).

⁷⁵ APF, Nærarkiv, AVU Nidaros 1991-94, 1993. Obligatorisk litteraturliste fra Nidaros hadde følgende hovedbøker, se bibliografien: (Foskett & Lyall, 1988), (Malm, 1991), (Wickström, 1992). I tillegg korte artikler av Henri J.M. Nouwen (Nouwen H. J., 1969), David A. Steere (Steere, 1989), John C. Compton (Compton, 1987) og Barry K. Erstadt (Erstadt, 1987).

⁷⁶ Her og i gjennomgangen av litteraturen til GUV og ABV 2000-2004 har jeg drøftet fagligheten i litteraturpensumet med TK Lang, telefonsamtale 29.5.2012.

⁷⁷ Henvvisninger til deres bidrag, se note 75.

⁷⁸ (Malm, 1991)

⁷⁹ (Høeg, 1996, s. 44f). Jeg vet ikke nøyaktig hvilken bok dette har vært, men konstaterer at det på liste over annen litteratur fra Nidaros er ført opp ei bok av Carlsen, Vråle og Hermansen som antagelig er en nyere utgave av den Høeg sikter til (Carlsen, Vråle, & Hermansen, 1992).

⁸⁰ (Wickström, 1992)

⁸¹ (Foskett & Lyall, 1988)

Listen til Borg har også noen aktuelle artikler om ABV, slik som Kirkerådets betenkningen til kirkemøtet 1990.⁸²

På bakgrunn av undervisningstema, valg av forelesere og pensumlister, mener jeg det er god dekning for å hevde at pastoralklinisk tenkning og praksis, først og fremst gjennom PKU-tradisjonen, i stor grad påvirket oppstarten av ABV og AVU. Dette understrekes ytterligere ved at PF bare oppnevnte prester fra PKU- miljøet i prosjektgruppa (PG/ABV). Og at PKU-veiledere ledet 9 av 10 av de videregående utdanningene. Dessuten samsvarer de metodiske grep som ble en del av ABV, med denne fagligheten: ABV beskrives som et 2-årig løp med vekt på læringskontrakt, prosess og evaluering. Mer generelt mener jeg at psykodynamisk tradisjon har preget fagligheten i ABV fra oppstarten, slik tilfellet også var i Sverige og Finland (kapittel 2.3).

Vi har sett at Sverre Stoltenberg spilte en betydelig rolle i oppstartfasen. Han ledet PG/ABV i perioden 1989-92 og la ned et grunnleggende arbeid for å få retningslinjer og rammeplaner på plass. Han var faglig ansvarlig for hele kursopplegget eller det videregående kurset på 6 av de 10 regionale AVU i perioden 1989-1995. Gjennom dette preget han veiledermiljøet med sin faglige tenkning og bakgrunn. Stoltenberg har vært trofast mot sin tro på prosessorientert veiledning og sitt faglige ståsted. I sin siste bok skriver han om hvordan prosessorientert veiledning kan forebygge konflikt i menigheter.⁸³

Samlet startet 232 prester, kateketer, diakoner og noen andre i AVU. Omkring 200 fullførte, de aller fleste av dem var mannlige prester.⁸⁴ Mange av de 200 ble godkjent som arbeidsveiledere⁸⁵ av sin fagforening.⁸⁶ Resultatet av en stor og bred satsning var at alle bispedømmene i løpet av ganske få år fikk etablert et utdannet veilederkorps, tilgjengelig for kirkelige tilsatte over hele landet.

⁸² (Høeg, 1996, s. 44f)

⁸³ (Stoltenberg, 2011, s. 167ff)

⁸⁴ (Høeg, 1996, s. 53ff)

⁸⁵ Pr juni 1996 hadde PF godkjent 85, Kateketforeningen 7 og Diakonforbundet 11 veiledere (Høeg, 1996, s. 56). Senere ble flere godkjent. I tillegg ble 3 kursledere godkjent av PF på bakgrunn av tidligere utdanning (ekvivalent): Dag Sigurd Wisløff 1990 (utdannet ABV-veileder, Sverige, 1986-88), Gunnar Farsund 1994, Tore Kristian Lang 1994. Omkring 166 ble godkjent etter første runde AVU (APF, Elektronisk arkiv, FR/AR, 2011b).

⁸⁶ For å bli godkjent veileder måtte deltakerne oppfylle to krav: 1. Innen 6 mnd etter endt AVU måtte de levere en oppgave som ble bedømt til bestått. 2. De måtte ha vurdering fra kursledelsen som egnet til å fungere som veileder. (Høeg, 1996, s. 51)

3.4 KIFOs evaluering av AVU viste at ABV virket

Gjennomføringen av AVU over hele landet hadde vært et stort løft. For PF var det viktig at AVU ble dokument og vurdert, slik at erfaringene kunne brukes til planlegging og gjennomføring av AVU i fremtiden. Flere delte dette ønsket, og mente at Kirkedepartementet burde finansiere en uavhengig evaluering.⁸⁷ Da det viste seg at departementet ikke bevilget penger, ble det PF som i 1994 bestilte og betalte Stiftelsen Kirkeforskning (KIFO) for å gjennomføre en evaluering.⁸⁸

Cand. philol. Ida Marie Høeg gjennomførte undersøkelsen. Hun vurderte AVUs planer og gjennomføring, deltakernes læringsprosess og tilsiktede og utilsiktede effekter av utdanningen. En del av materialet innhentet hun gjennom et spørreskjema som ble utsendt i januar 1996 til de 200 som hadde gjennomført utdanningen. I alt 167 svarte, en svarprosent på 83,5 %. Av de som svarte var 87 % menn og 13 % kvinner. De fleste var midt i yrkeskarrieren (55 % var i alderen 40-49 år). Det var 66 % prester, 6 % kateketer og 6 % diakoner blant dem som svarte.⁸⁹ Det er en svakhet at undersøkelsen ikke har med de vel 30 som sluttet underveis. Likevel gir tallene en pekepinn om rekrutteringen til AVU: Få kvinner, få kateketer og få diakoner var med.

Høegs evaluering forelå høsten 1996. Den viste at AVU gjennomgående manglet fagplaner med begrunnet redegjørelse for innholdet i undervisningen og målsettinger for ønsket læringsresultat.⁹⁰ Utdanningen var naturlig nok blitt gjennomført noe ulikt i bispedømmene. Eksempelvis var definisjonen av ABV og begrunnelsen for ABV noe varierende. Alle utdanningene var heller ikke tverrfaglige.⁹¹ Uavhengig av disse variasjonene var deltakerne som besvarte spørreundersøkelsen svært godt fornøyd med AVU. Og fagrådet skrev i årsrapporten 1996 etter at undersøkelsen var blitt kjent:

⁸⁷ Dette kom frem på Kirkerådets konsultasjon i 1994, se kapittel 4.1.

⁸⁸ (Høeg, 1996, s. 13); (FR/AR, 2007a, s. 43)

⁸⁹ (Høeg, 1996, ss 33, 53f). Høeg har ikke regnet 4 undervisningskonsulenter og 2 diakonikonsulenter med i gruppene kateketer og diakoner, reelt var prosenten kateketer og diakoner noe høyere enn hennes tall.

⁹⁰ Ibid s 48.

⁹¹ Ibid ss 18ff, 46f.

*Hovedkonklusjonen er imidlertid tydelig: Deltakerne har vært fornøyd med utdannelsen.*⁹²

Men graden av fornøydhhet var ikke lik. Undersøkelsen viste at mennene var mer fornøyd enn kvinnene. Og prestene var mer fornøyd enn kateketer og diakoner, de siste opplevde at undervisningen ikke var godt nok tilpasset dem.⁹³ Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 3.5.

Pensum falt i smak, selv om mange pekte på svakheter i faglig innhold. Av undervisningsformer var deltakerne meget fornøyd med veiledningen de hadde mottatt på eget arbeid og på eget veiledningsarbeid. Storgruppesamlingene fikk mer blandet mottagelse, og deltakerne var usikre på nytten. Oppgaveskrivingen var gjennomgående positivt evaluert, men man hadde ujevne erfaringer med veiledningen man fikk på skriveprosessen. Nesten halvparten av deltakerne ønsket at utdanningen også hadde kvalifisert dem som gruppeveiledere. Uansett, de fleste mente at utdanningen hadde gitt dem gode ferdigheter til å veilede andre.⁹⁴

Evalueringsens anbefalinger for oppfølging var mange og konkrete. Jeg lister opp de jeg anser som de viktigste: Eventuelle nye AVU-runder må ha bedre definisjoner og planer, større klarhet i hvem som er målgruppe for utdanningen, bedre kriterier for opptak og godkjenningssprosedyrer, ankenemligheter for veiledere som ikke blir godkjent, klarere fordeling av oppgaver mellom aktørene. Det burde klargjøres om det var naturlig at proster ble veiledere. Man burde ta stilling til hvilke konsekvenser det har for undervisningsopplegget at også kateketer, diakoner og kvinner skal delta. Dessuten manglet det undervisning i å veilede grupper, til tross for at ABV i bispedømmene var tenkt gitt både individuelt og i grupper (s 107f).⁹⁵

I tillegg til dette gav undersøkelsen informasjon om deltakernes opplevelse av selv å delta i prosessorienterte veiledningsgrupper i AVU. Høeg kaller dette ”utilsiktede læringsresultater”. Fra tidligere fantes ingen norsk undersøkelse som kunne si noe om nytten av veiledning for kirkelige tilsatte. Generelt sa deltakerne at utdannelsen som sådan hadde hjulpet dem å avklare spørsmål knyttet til personlig identitet og yrkesidentitet. De hadde fått sin selvforståelse utvidet, blitt tryggere på seg selv og fått større mot til å profilere seg som

⁹² (FR/AR, 2007a, s. 44)

⁹³ (Høeg, 1996 ss 78ff, 104f)

⁹⁴ Ibid ss 62-66, 93-95, 105.

⁹⁵ Ibid ss 107f.

menneske og som yrkesutøver. Nesten alle informantene, hele 93 %, oppgav at de hadde fått sitt selvbilde endret som følge av gruppeveiledningen, 28 % ”i meget stor/ stor grad” og 65 % ”i noen grad”.⁹⁶

Med dette fikk undersøkelsen frem kunnskap om selve nytten av å bli veiledet, av ABV som sådan. De ”utilsiktede læringsresultatene” ble tolket som en bekreftelse på at ABV hadde noe for seg. ABV virket slik Kirkemøtet håpet da de fattet sitt vedtak. Dette var også Høegs syn. Hun kalte rapporten ”Oppmerksomhet, identitet og fellesskap”, og beskrev med sitt ordvalg det personlige utbyttet hun mente deltakerne hadde hatt. Høeg skrev:

Gruppeveiledningen deltakerne har mottatt på eget arbeid, har i stor grad dekket et behov for oppmerksomhet og omsorg for egen person og arbeid som prest/kateket/diakon (...) Dette forteller oss at veiledningen så langt har oppfylt målsettingen om å være et viktig redskap i Den norske kirkes personalomsorg.⁹⁷

Jeg mener det er dekning i undersøkelsen for å presisere: Deltakerne i AVU var svært fornøyd med veiledningen de hadde fått. Den gav stort personlig utbytte, langt ut over det å lære å veilede andre.

3.5 En preste(mann)dominert utdanning

Tilbakemeldingene fra deltakerne var gode. Men evalueringen viste også at majoriteten av deltakerne, de mannlige prestene, var mest fornøyde. Kvinnene, kateketene og diakonene var noe mindre fornøyd. Hvorfor var det slik? Hvordan ble denne implisitte kritikken møtt og tatt vare på? Jeg ønsker å supplere Høegs funn med andre tilgjengelige kilder, og se hvordan disse evalueringene ble fulgt opp.

Rapporten viser at kvinner, kateketer og diakoner var i stort mindretall. 13 % av de 167 svargiverne var kvinner, altså 22 personer. 6 % av svargiverne var diakoner og like mange var kateketer, altså 10 i hver gruppe (pluss 4 undervisningskonsulenter og 2 diakonikonsulenter ifølge Høeg). Kjønn- og yrkesfordelingen på de som ikke besvarte undersøkelsen er ikke kjent. Men opplysninger fra Møre-konferansen i 1996 (se nedenfor) tyder på at knapt 30

⁹⁶ Ibid ss 96ff.

⁹⁷ Ibid s 100.

kvinner gjennomførte AVU. Jeg vet heller ikke noe om dem som sluttet underveis (ca 32 av 232, dvs. nær 14 %).⁹⁸

Opplevelsen til kvinner, kateketer og diakoner kan ha sammenheng med at deres grupper var så små at de ble marginaliserte. Knapt 30 kvinner fordelt på 10 ulike kurs gir ikke mange på hvert. Dessuten var mange av kvinnene også kateket eller diakon, og slik i dobbelt mindretall. Dette har opplagt blitt forsterket ved at samtlige kursledere og nesten alle gruppeledere og foredragsholdere var menn, de aller fleste også prestemenn. Nidaros kom aller dårligst ut: Kursleder og alle gruppeledere var menn, 18 av 19 foredragsholdere var menn.⁹⁹

Opplevelsen hadde også en faglig side: Høeg fant at kateketer og diakoner mente undervisningen ikke var godt nok tilpasset dem (se 3.4). En av mine informanter sier at flere kvinner var provosert over det de opplevde som skjevt og maskulint kjønnsperspektiv i undervisningen.¹⁰⁰ I den videre drøftingen vil jeg se på kvinnes og diakonenes reaksjoner hver for seg. Kateketene som gruppe ser ikke ut til å ha hatt behov for å tydeliggjøre kritikk.

Når jeg skal se på kvinnes plass i utdanningen, har jeg bekymringen fra NKTFs årsmøter i bakhodet: NKTF mente at kvinnene ville få liten innflytelse i utformingen av AVU siden ingen kvinner enda var veilederutdannet (se kapittel 2.7). NKTF fikk rett i dette. Kvinnene var nesten helt fraværende i ledelsen av de 10 utdanningene. Men PG/ABV hadde to kvinnelige medlemmer, og det var å forvente at undervisningen hadde tatt med kjønnsperspektivet i veiledningen, ettersom kjønnsdebatten var viktig i kirkelig profesjonssammenheng på den tiden AVU ble gjennomført.¹⁰¹ De foreliggende kildene sier ikke noe om hvorfor perspektivet ble utelatt. KIFO-rapporten viser at det ikke fantes noen begrunnet fagplan for AVU, og jeg antar at kjønnsperspektivet rett og slett ble oversett. KIFOs anbefaling for senere utdanninger var naturlig nok at utdannelsen måtte få et kvinneperspektiv, at flere kvinnelige foredragsholdere og gruppeveiledere ble brukt, og at kjønnsrelasjon i veiledningsforhold ble vektlagt.¹⁰²

⁹⁸ Ibid ss 53ff.

⁹⁹ Ibid s. 39f.

¹⁰⁰ Telefonsamtale med daværende diakonrådgiver i Nidaros Anne Hirsch 6.2.2012. Hirsch deltok på utdanningen i Nidaros og var administrativt ansvarlig for siste delen av kurset.

¹⁰¹ Eksempelvis ble undersøkelsen om kvinnelige presters presterolle gjennomført på midten av 80-tallet, publisert i 1989. (Almås, 1989)

¹⁰² (Høeg, 1996, s. 108)

Fagrådet for arbeidsveiledning (opprettet 1993, se 4.1) mottok to skriftlige henvendelser om at kvinner og kvinneperspektiv ikke var ivaretatt i AVU ¹⁰³. Det ser ut til at fagrådet har tatt disse henvendelsene svært alvorlig. Etter at evalueringsarbeidet var levert, arrangerte Møre bispedømme og Presteforeningen i fellesskap en konferanse høsten 1996 der nær 30 kvinnelige deltakere i AVU ble invitert. Hensikten var å drøfte opplevelsen av å være i mindretall i utdannelsen, og å gi mulighet til å komme med innspill til det videre arbeidet. 12 kvinnelige prester, kateketer og diakoner fra 7 bispedømmer møtte.¹⁰⁴ Vi får et innblikk i de følelsene som var i sving på konferansen i et referat ført i pennen av diakonrådgiver Målfrid Nordhaug i Møre bispedømme:

Kvinnene har jo vore i mindretal i denne prosessen, somme åleine. Det var sterkt å lytte til opplevingar og erfaringar som den einskilde hadde gjort i denne tida, og godt å dele erfaringar. Å vera samam og bli forstått på den måten som vi gjorde, ga nytt mot til å gå vidare både med å gje vegleiing og sjølv gå i vegleiing.¹⁰⁵

Konferansen kom med konkrete anbefalinger om å inkludere kjønnsrelaterte emner på senere AVU, og understreket at de fagfolkene som ble brukt måtte være kvalifisert. Av tema som var savnet nevnes blant annet overgrepssproblematikk, fordommer, seksualitet i forhold til psykologiske overføring- motoverførings-mekanismer. Anbefalingene har vært fulgt opp i senere AVU-runder. Konferansen understreket også at det helt konkret måtte legges til rette for at det alltid var minst to personer av samme kjønn i en veiledningsgruppe, både i AVU og i ABV i bispedømmene. Dette har blitt et prinsipp som ABV-ansvarlige i bispedømmene forsøker å gjennomføre ved sammensetning av ABV-grupper, og det har også blitt fulgt opp i senere utdanninger. I utdanningsrunden 2000-04 ble det tatt opp omtrent halvparten av hvert kjønn, se kapittel 5.4.

Møre-konferansen var også opptatt av at tverrfagligheten måtte sikres på alle plan. Deltakere med ulik yrkesbakgrunn måtte behandles rettferdig. Det måtte være mulig å skifte sensor og det måtte finnes ankemuligheter. Jeg tolker konferansen dit hen at deltakerne mente

¹⁰³ Fra Astrid Hareide, Nord-Hålogaland og fra Målfrid Nordhaug og Kjell Aas, Møre (APF, Nærarkiv, Fagråd for arbeidsveiledning, Protokoller 1993-2005, sak 35/94, 50/95).

¹⁰⁴ APF, Nærarkiv, FR/AR. Protokoller 1993-2005, sak 4/96, 12/96, 3/97; (FR/AR, 2007a, s. 44f)

¹⁰⁵ (Nordhaug, 1997)

utdannelsen hadde vært for sterkt dominert av få personer.¹⁰⁶ Dette fører over til neste punkt, diakonenes reaksjon:

Fra en del diakoner var kritikken mot PFs dominans i AVU-kursene sterk. ”ABV-kurset var bortkastet tid”, sa diakon Harald Lindemann som sluttet på AVU-utdanningen i Agder i 1992. Lindemann rettet skarp kritikk mot AVU-utdanningen som han mente ikke holdt faglig mål og bare var tilrettelagt for prester. Lindemann hadde selv lang erfaring med faglig veiledning av soknediakoner, og hadde sett frem til AVU, men opplevde at han måtte begynne helt på bunnivå, og at hans kompetanse ikke ble verdsatt på det han kalte ” Presteforeningens kurs”.¹⁰⁷

Diakonforbundet støttet denne kritikken langt på vei. De mente det var uheldig at PF hadde en så dominerende stilling i gjennomføringen i AVU, og at diakonenes rett til veiledning ikke ble ivaretatt. Allerede fra 1991 tydeliggjør Diakonforbundet kritikken, og arbeider for å sikre tverrfaglighet og bedre undervisning i kursene.¹⁰⁸ De arrangerte en konsultasjon i november 1992 der erfaringene ble belyst. Det viste seg at situasjonen var ganske ulike i de forskjellige regionale utdanningene, noen steder var ikke diakonene med, noen steder var det tydelig uro omkring prestenes dominans, på andre kurs ble tverrfagligheten understreket som en berikelse.¹⁰⁹

Diakonforbundet ønsket å få etablert et landsomfattende, tverrfaglig samarbeidsorgan for ABV knyttet til Kirkens personalråd, slik Kirkemøtes vedtaket forutsatte. De ba Kirkerådet om å ta initiativ til dette.¹¹⁰ Kateketforeningen støttet initiativet.¹¹¹ Kirkerådet gav i sitt svar Diakonforbundet rett i at Kirkemøtets vedtak både med hensyn til samarbeidsorganet og diakonenes rett til veiledning ikke var ivaretatt.¹¹²

Spørsmålet om diakonenes plass viser hvor sårbare de ble når deres arbeidsgivere ikke var på banen slik kateketenes og prestenes arbeidsgiver var. Heller ikke KA ser ut til å ha hatt noe

¹⁰⁶ Anne Hirsch opplyser i samtale med meg 6.2.2012 at dette blant annet handlet om at deltakere ikke var sikret plass på videregående kurs etter fullført grunnkurs. Flere hadde blitt nektet og blitt vurdert som uegnet til å bli veileder, noe som hadde skapt reaksjoner blant deltakerne.

¹⁰⁷ (Flaa, 1995)

¹⁰⁸ ADND, DND, 1992a; ADND, DND, 1991.

¹⁰⁹ ADND, DND, 1992b; ADND, Meland, 1992.

¹¹⁰ ADND, DND, 1993.

¹¹¹ ADND, KF, 1993.

¹¹² ADND, Kirkerådet, 1993.

engasjement på de kommunale arbeidsgivernes vegne på dette tidspunktet. Dette kommer vi tilbake til i kapittel 4.7 og 5.3.

3.6 Oppsummering

I kapittel 3 har jeg beskrevet etableringen av ABV som tiltak i Den norske kirke. I 1990 ble arbeidet med å etablere ABV brakt et langt skritt videre da Kirkemøtet vedtok at de ønsket et landsdekkende kirkelig system for ABV for prester, kateketer og diakoner. Kirkemøtet forsto ABV som en del av arbeidsgivers personalansvar og som del av biskopens tilsyn, men ikke som styringsverktøy. Kirkemøtet anmodet arbeidsgiverne å stille midler til disposisjon for å utdanne veiledere. ABV burde bli en rett for disse tre yrkesgruppene i faser av tjenesten. Ettersom de tilsatte hadde ulike arbeidsgivere, ønsket Kirkemøtet at det ble opprettet et partssammensatt samarbeidsorgan som kunne drøfte utdanning av veiledere.

Bevilgninger fremskaffet av Kirkedepartementets gjorde det mulig å gjennomføre AVU i alle bispedømmer, men det ble ikke etablert noe samarbeidsorgan som drøftet utdanningen. PF fordelte midlene og la faglige føringer for AVU og ABV gjennom retningslinjer og rammeplaner, og videreførte samme faglighet som før. AVU utdannet til sammen 200 prester, kateketer, diakoner og noen andre kirkelige tilsatte. Disse sluttførte AVU i perioden 1992-1995. Deretter leverte de oppgaver, og svært mange ble godkjent som veiledere av sin fagforening.

AVU ble gjennomført som 3-årige løp med blant annet veiledning på eget arbeid første år (ABV 66 timer), og veiledning på deltakernes veiledningspraksis de to neste år (66 timer). Utdannelsen kvalifiserte likevel bare til veiledning av enkeltpersoner, ikke grupper.

Fagligheten i AVU kom til uttrykk gjennom litteratur, forelesninger, rammene for veiledningen, fagbakgrunnen til faglig ansvarlig for kursene med mer. Det er dekning for å si at pastoralklinisk tenkning og praksis, først og fremst slik den kom til uttrykk gjennom PKU-tradisjonen, preget ABV sterkt fra starten. Dette understøttes ved at leder av PG/ABV (1989-92) Sverre Stoltenberg, som selv var godkjent PKU-veileder, var faglig ansvarlig for 6 av 10 AVU.

AVU ble evaluert av KIFO på oppdrag fra PF, og tilbakemeldingene var svært positive, selv om minoritetsgruppene blant deltakerne (kvinner, diakoner og kateketer) er mindre fornøyd enn majoriteten (mannlige prester). Evalueringen gav konkrete tilbakemeldinger på forhold som kunne forbedres i fremtidige utdannelser. Deltakerne etterlyste gruppeveilederutdanning.

Et viktig funn i undersøkelsen viste at veiledningen deltakerne hadde fått på eget arbeid (ABV) ble meget høyt verdsatt. Funnet ble tolket som en bekreftelse på at ABV virket.

4 Konsolidering og drift av ABV, 1995-1999

4.1 Ble det noe arbeidsveiledning ut av satsingen?

Overgangen mellom etablering og drift av ABV skjedde på ulike tidspunkt i bispedømmene, avhengig av når deres AVU var fullført og veilederne godkjent. Generelt ser det ut til at ABV ble entusiastisk mottatt, både på arbeidsgiversiden og hos arbeidstakerne. Men samtidig er det mot slutten av etableringsperioden mange løse tråder: Hvem skulle ha ansvar for den videre drift av ABV og AVU, arbeidsgiver eller arbeidstaker? Hvem skulle finansiere veiledningen? Skulle det dannes noe sentralkirkelig organ? Hva skulle dette i så fall ha ansvar for, hele ABV-ordningen eller bare AVU? Hvordan skulle diakonenes rett til veiledning løses?

Presteforeningen er tidlig ute med å forberede drift av ABV og bekreftet sin posisjon som premissleverandør for ordningen: I 1993 omgjorde PF prosjektgruppa PG/ABV til et fast fagråd (FR/AR).¹¹³ Fagrådet skulle følge ABV videre på vegne av PF og samtidig ivareta de oppgaver som var overgitt PF fra Kirkedepartementet i 1989. Fagrådet etablerte fra starten kontakt med de enkelte bispedømmer der ABV skulle "skje". Allerede i januar 1994 inviterte fagrådet de ABV-ansvarlige i bispedømmene til landsdekkende konsultasjon om veien videre. Svært mange møtte, og fagrådet førte til protokolls at møtet var meget vellykket. Konsultasjonen gav konkrete innspill til fagrådets videre arbeid, både i forhold til økonomi for slutføringen av kursene som enda pågikk, faglig støtte til drift av ABV gjennom "lærebok" for bispedømmerådene, og en mengde andre punkter.¹¹⁴

Høsten 1994 innkalte Kirkerådet de berørte parter til konsultasjon om ABVs fremtid. Initiativet kom etter at Diakonforbundet hadde bedt Kirkerådet ta initiativ til å få etablert et tverrfaglig samarbeidsorgan og sikre diakonene rett til veiledning, se kapittel 3.5. Representanter fra Diakonforbundet, Kateketforeningen, Presteforeningen (inkludert representanter fra FR/AR), Kirkedepartementet, Bispemøtet, KA og Kirkerådet møtte. Direktør Knut Andresen i Kirkerådet skrev et bredt notat til møtet der han foreslo ulike måter

¹¹³ Jeg bruker for flytens skyld helst betegnelsen "fagrådet" i teksten der det ikke kan være tvil om hvilket av PFs fagråd det gjelder. Det første fagrådet satt i perioden 1993-95 og hadde følgende medlemmer: Stiftskap II Ole Jakob Modalsli (leder), sykehusprest Modum Bad Arne J. Børresen, praksisleder praktikum TF Kåre Natvig, residerende kapellan Anne Pettersen og sykehusprest Lovisenberg Dag Sigurd Wisløff (FR/AR, 2007a, s. 58).

¹¹⁴ APF, Nærarkiv, FR/AR, Protokoller 1993-2005, sak 3/94.

ABV og AVU kunne organiseres som faste ordninger i kirken.¹¹⁵ På konsultasjonen var det enighet om at ABV burde være et permanent tiltak finansiert over arbeidsgivers driftsmidler. Diakonenenes rettigheter ble særlig diskutert, og man konkluderte med at det måtte vurderes om disse kunne omfattes av samme ordning som prest og kateket, til tross for ulike ansettelsesforhold. Det var enighet om at det trengtes et partssammensatt forum der også Diakonforbundet og KA var med. Møtet anbefalte at AVU ble evaluert av en uavhengig institusjon, finansiert av Kirkedepartementet. Deretter kunne man fastsatte en permanent rammeplan.¹¹⁶

Jeg kan ikke finne at Kirkerådet eller KA fulgte opp arbeidet med å få etablert et samarbeidsforum eller få avklart diakonenenes rettigheter, heller ikke etter at KIFO hadde avsluttet evalueringen av AVU. Kirkedepartementet ønsket som vi tidligere har sett, ikke å finansiere evalueringen. Derimot ser det ut til at PF styrket sitt engasjement ved å finansiere evaluering når ingen andre gjorde det (se kapittel 3.4). Fagrådet var også raske med å signalisere at både kateketenes, prestenes og diakonenenes fagforening måtte inn i forberedelsen av fremtidige AVU (1996).¹¹⁷

Det viktigste uavklarte spørsmålet ved avslutningen av AVU-runden var: Ble det noe ABV ut av satsingen, eller slo man seg til ro med det som var gjort innenfor rammen av AVU? I 1995 oppnevnte PF nye medlemmer til FR/AR¹¹⁸ og Arne J. Børresen overtok som leder.¹¹⁹ Børresen var svært godt kjent med ABV og selv godkjent arbeidsveileder. Under Børresens ledelse satte fagrådet seg som mål å bidra til å få ABV i funksjon i bispedømmene. Det var avgjørende for PF at de nyutdannede arbeidsveilederne fikk oppdrag og faglig vedlikehold. ”Det vil være meningsløst om veiledningsarbeidet rundt om i bispedømmene skulle strande på manglende organisering og dårlig økonomi.” het det i Årsrapporten fra fagrådet i 1995.¹²⁰

¹¹⁵ APF, Fjernarkiv, Andresen, 1994.

¹¹⁶ APF, Fjernarkiv, Kirkerådet, 1994; (Høeg, 1996, s. 17)

¹¹⁷ (FR/AR, 2007a, s. 45)

¹¹⁸ Fagrådet satt i perioden 1995-1997 og hadde følgende medlemmer: Sykehusprest Modum Arne J. Børresen (leder), sokneprest Kjartan Almås, praksisleder praktikum TF Kåre Natvig; praksisleder praktikum MF Anne Pettersen, sykehusprest Dag Sigurd Wisløff (til 1997), studentprest/terapeut Hans Olav Gilje (fra 1997). (FR/AR, 2007a, s. 58)

¹¹⁹ Børresen hadde vært prosjektleder for utdanningen i Hamar, var godkjent pastoralklinisk veileder og godkjent arbeidsveileder. Børresen knyttet sitt syn på veiledning til Kenneth Pohlys definisjon slik også Per Arne Dahl tidligere hadde gjort. (Børresen, 1992)

¹²⁰ (FR/AR, 2007a, s. 42f)

4.2 Landskonferansen blir nettverk mellom bispedømmene

Som vi alt har sett invitert fagrådet allerede i 1994 de ABV-ansvarlige i bispedømmene til konsultasjon om ABVs fremtid. Fagrådet videreutviklet dette konseptet for å styrke arbeidet i bispedømmene og for at Fagrådet hele tiden skulle være orientert om det som rørte seg rundt om. Fagrådet innkalte de ABV-ansvarlige til Landskonferansen for ABV i januar 1996 og ba dem samtidig levere en situasjonsrapport om ABV i bispedømmet i forkant av konferansen. Rapporten skulle både redegjøre for situasjonen for ABV og beskrive planer for fremtida (bruk av veiledning, hvem får veiledning, faglig forum for veiledere mm). Fagrådet ønsket også å få frem ideer til sitt arbeid og drøfte behov for fremtidige AVU. Alle bispedømmene takket ja og sendte minst en representant til konferansen. I tillegg deltok Fagrådet og andre fra PF.¹²¹

Rapportene fra bispedømmene viste engasjement og glede over at arbeidet var kommet så langt. Hvor lang de var kommet, varierte selvsagt ettersom alle enda ikke hadde slutført utdanningen. Noen var i ferd med å få på plass administrative ordninger for ABV. Flere meldte om frustrasjoner knyttet til avlønning av veiledere og vanskeligheter med å få på plass avtaler med departementet om skyssordninger (se videre kapittel 4.8). De aller fleste hadde igangsatt eller hadde planer om faglige samlinger for veilederne (fagdager, veiledning på veiledning), ganske mange hadde etablert en styringsgruppe for ABV i bispedømmet. Et par hadde laget standardkontrakt mellom biskop og veileder om lønn mm. De nordligste bispedømmene var begynt å omtale ABV i utlysningstekster for prester. Svært mange av bispedømmene ønsket å sette i gang ABV i grupper og hadde behov for å få utdannet gruppeveiledere snarlig. Noen har allerede satt i gang grupper. Flere meldte at veiledningsbehovet var større enn kapasiteten, og de nordlige bispedømmene var bekymret for å miste veiledere som flytter sørover. Konferansedeltakerne tematiserte også kvinnes plass i ABV. Samlet viste konferansen at det var nødvendig å arbeide med en rekke forhold for at ABV skulle fungere. Både bispedømmene og fagrådet hadde gjort arbeid.

Det viktigste ved Landskonferansen 1996 var etter min mening at den etablerte en arbeidsmåte der ABV-ansvarlige i bispedømmene fikk et forum for erfaringsdeling. Dette var

¹²¹ Kildematerialet til Landskonferansen 1996: Konferansens egne dokumenter spesifisert i kildelista (APF, Nærarkiv, Mappe U 11.2.3.1), Fagrådets årsrapport (FR/AR, 2007a, s. 43) og referater (APF, FR/AR, Protokoller 1993-2005, sak 4/96).

viktig både som bidrag til å få etablert drift av ABV i alle bispedømmer, og som mulighet for Fagrådet til å få førstehånds kjennskap til bispedømmenes utfordringer. Fagrådet ble dermed i stand til å bidra konstruktivt der bispedømmene trengte bistand. Fagrådet arbeidet videre med å styrke utveksling av erfaring på to måter: Det ble for det første laget en informasjonsperm til bispedømmene der retningslinjer og organisasjonsmodeller ble samlet (se innspill om ”lærebok” allerede i 1994). Senere ble denne videreutviklet til *ABV-permen*¹²² som beskriver ABV og AVU i kirken, se kapittel 5.2.¹²³ For det andre ble landskonferansene etter hvert en fast struktur med samlinger hvert annet år, alltid med innlevering av rapporter fra bispedømmene som forberedelse til erfaringsdeling.

Landskonferansen har også blitt det stedet der alt nytt har blitt introdusert, både faglige endringer, organisatoriske nyheter og nye samarbeidspartnere. Som eksempel står Feltprestkorpset på deltakerlisten i 1997 etter at de hadde begynt å organisere opp ABV, og i 1999 er både Feltprestkorpset og Sjømannsmisjonen invitert.¹²⁴

4.3 Borg vil drive kontinuerlige grupper

AVU var starten på etablering av ABV som nytt tilbud i de fleste bispedømmene. Bispedømmenes opplegg ble følgelig smidd over samme mal. Bispedømmene gjorde seg bruk av rammeplanene som var utviklet av PF og ABV ble gitt i tidsavgrensede bolker på 2 år av gangen, individuelt eller i gruppe. Unntaket var Borg bispedømme som allerede i 1985 hadde etablert den første veiledningsgruppa for menighetsprester. I Borg ble veiledning gitt i kontinuerlige grupper (grupper uten tidsavgrensning der deltakerne kan begynne eller slutte på ulike tidspunkt) ledet av Tore-Kristian Lang (se kapittel 2.1). På tidlig 90-tall var flere slike grupper i funksjon. PG/ABV godkjente i 1992 TK Lang som arbeidsveileder, gruppene hans som ABV og et lokalt opplegg under hans ledelse som AVU grunnkurs, forutsatt at han gjorde visse tilpasninger i forhold til retningslinjene for ABV og AVU.¹²⁵

På bakgrunn av dette lokale opplegget ble mange deltakere fra Borg tatt opp på AVU videregående kurs i 1993-1995. Innenfor rammen av AVU fikk deltakerne opplæring i å drive

¹²² (FR/AR, 2007a)

¹²³ Anne Pettersen tok et særlig ansvar å styrke utvekslingen av gode ideer mellom bispedømmene, og er *ABV-permens* ”mor” (APF, FR/AR. Protokoller 1993-2005, sak 24/96 mfl).

¹²⁴ APF, Nærarkiv, Mappe U 11.2.3.1, PF og FR/AR, 1997b; APF, Nærarkiv, Mappe U 11.2.3.1, FR/AR. (1999b).

¹²⁵ APF, Nærarkiv, PG/ABV, Protokoller 1992, sak 15/92.

individualveiledning over 2 år, her som ellers. Men både under og etter kurset fortsatte Borg å drive veiledning i kontinuerlige grupper. I rapporten til Landskonferansen 1996 skriver Borg at de forsetter grupper som har gått lenge og som biskopen ikke betaler for, parallelt med individualveiledning etter det nye ABV-systemet, men at de på sikt ønsket at alle som vil skal få gå i ABV-grupper, betalt av biskopen. Borg håpet det var rom for forskjeller mellom bispedømmene.¹²⁶

Allerede i 1995 meldte Borg at de trengte flere veiledere med gruppeveilederkompetanse for å møte behovet. De ønsker å sette i gang en egen gruppeveilederutdanning så raskt som mulig, men etter råd fra Fagrådet ventet de på et landsdekkende opplegg.¹²⁷ I 1997 gav Borg en ny oversikt over omfanget av arbeidet: 89 personer var i veiledning, 24 av disse fikk individuell veiledning, resten var fordelt i 11 grupper.¹²⁸ Tallene ligger langt over det som rapporteres fra øvrige bispedømmer. Etter at GUV var gjennomført hadde Borg fått flere gruppeveiledere som kunne dele på arbeidet, og antall veiledningsgrupper økte (se kapittel 4.6). Borg oppgav høsten 1999 at 139 personer fikk veiledning, 18 individuell, resten deltok i 16 veiledningsgrupper.¹²⁹

Tendensen med mange grupper og stor deltakelse har holdt seg til i dag. I 2011 rapporterte Borg om 145 deltakere i 23 grupper, de fleste gruppene var kontinuerlige. Bare et fåtall fikk individuelle veiledningstilbud.¹³⁰ Fra starten til i dag har TK Lang vært faglig ansvarlig for veiledningsarbeidet i bispedømmet. Borg har alltid fastholdt sin egen profil på ABV. Ingen bispedømmer har vært i stand til å gi så mange så mye ABV over så mange år.

4.4 Sjømannsmisjonen tilpasser ABV til lange avstander

Et annet særtilfelle var Sjømannsmisjonen/Norsk kirke i utlandet (nå Sjømannskirken) som hadde behov for å utvikle ABV tilpasset ansatte stasjonert over hele verden.

Sjømannsmisjonen kjørte først et pilotprosjekt der en av de ansatte i USA som hadde veilederutdanning, veiledet en annen ansatt i USA ved hjelp av telefonkontakt og punktmøter. Erfaringene ble tatt med videre inn i et samarbeid med PFs studieavdeling, og resulterte i et

¹²⁶ APF, Nærarkiv, Mappe U 11.2.3.1, Borg bispedømme 1996.

¹²⁷ APF, Nærarkiv, FR/AR. Protokoller 1993-2005, sak 25/93 og 62/95.

¹²⁸ APF, Nærarkiv, Mappe U 11.2.3.1, Borg bispedømme, 1997.

¹²⁹ APF, Nærarkiv, Mappe U 11.2.3.1, Borg bispedømme, 1999.

¹³⁰ APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-3-1, Borg bispedømme, 2012.

utviklingsarbeid som ble påbegynt i 1996 og ble til en studiemodul kalt ”Videreutdanning for prester i Sjømannsmisjonen” (VPS). Modulen vektla refleksjon på egen tjeneste som prest i utlandet, og ABV ble brukt som verktøy til egenrefleksjonen.

Derfra utviklet Sjømannsmisjonen ABV videre i sin organisasjon til et fast ABV-tilbud for prester, kateketer og diakoner fra 1998. David Gjerp ble engasjert som faglig ansvarlig for Sjømannsmisjonens satsning. Veiledningen fikk litt andre rammer enn ABV for øvrig. Den ble gjennomført dels individuelt på telefon, dels i to årlige samlinger med gruppeveiledning for de tilsatte i en region. Hver veileder veiledet 1-3 kandidater. På samlingene var kandidater fra to veiledere samlet i en gruppe, og veilederne samarbeidet om å lede gruppen. Individuelle veiledningstimer og gruppeveiledningstimer var til sammen 55 timer over 3 år.¹³¹

Sjømannsmisjonens veiledere fikk et kurs på Modum bad sommeren 1997 for å reflektere over denne måten å veilede på. Deres veiledere har senere hatt to årlige fagdager i et eget fagforum. Sjømannsmisjonen rapporterte i 1999 om gode erfaringer med denne modellen. Da hadde de kandidater som hadde fått tilstrekkelig ABV-erfaring til selv å kunne søke veilederutdanning. 26 fikk ABV i perioden fra 1998-2002.¹³²

Sjømannsmisjonen utviklet særlig kompetanse på å veilede når avstandene er store. De har fortsatt arbeidet på denne måten til nå med David Gjerp som faglig ansvarlig. I 2012 benyttet de 7 veiledere, de fleste av dem egne ansatte.¹³³

4.5 Fagrådet styrker kontakten til nordiske land

PF hadde tradisjoner for å hente impulser fra naboland, slik også i forhold til ABV. Som vi har sett deltok representanter fra Norge tidlig i det nordiske nettverket for kirkelig veiledning og hentet inspirasjon og kunnskap hjem. For etableringen av ABV hos oss var kontakten med Sverige og Finland som hadde lengre erfaring særlig viktig. Nettverket gav også mulighet til å hente inn faglig inspirasjon fra andre land.

¹³¹ (FR/AR, 2007a, ss. 13f, 48).

¹³² Se innleverte rapporter (APF, Nærarkiv, Mappe U 11.2.3.1, Sjømannsmisjonen, 1999 og Sjømannsmisjonen, 2002). Se også APF, Nærarkiv, FR/AR, Protokoller 1993 – 2005 sak 48/96, 6/97, 58/97 og 29/98.

¹³³ Mail fra David Gjerp til meg 10.3.2012.

I 1996 var PF arrangør for den tredje nordiske veilederkonferanse som ble avholdt i Tromsø. Hovedforedragsholder var professor Kenneth Pohly fra Dayton, USA, en nestor i pastoral veiledning og et logisk valg for det unge norske miljøet. Hans tenkning om veiledning hadde som vi har sett allerede gitt viktige impulser til definisjonen av ABV hos oss, og det var en stor begivenhet for fagrådet og veilederne som var til stede å høre ham sammen med nordiske kolleger.¹³⁴

Kontakten med det nordiske miljøet er fulgt opp siden gjennom deltagelse i alle nordiske konferanser, vanligvis avholdt hvert 3. år. Fagrådet har alltid deltatt, i tillegg har bispedømmene ofte sendt ABV-ansvarlige, slik at den norske kontingenten ofte har vært stor. Det har gitt godt utbytte til det norske miljøet. Jeg velger her å gi et par eksempler på hva samarbeidet har betydd for fagrådet i den perioden jeg selv har vært leder, selv om det faller utenfor den tidsepoken dette kapitlet omhandler:

Norge var vertskap for den sjettede nordiske konferansen i Trondheim i 2007. På denne konferansen var for første gang alle de fem nordiske land samlet: Sverige, Finland, Danmark, Island og Norge. Fagrådet sto for planlegging og gjennomføring av konferansen, og vi valgte å invitere alle landene til å legge frem sin egen ABV-historie og sin kirkes tenkning om ABV. Alle landene innledet til felles samtale om følgende tre tema: Hva menes med arbeidsveiledning og hvordan organiseres det? Veilederutdanningen? Veien videre? Utvekslingen var lærerik og nyttig og lærte oss mye om arbeidet i de andre landene. Det var særlig nyttig for oss som i 2007 sto midt oppe i planlegging av ny AVU-runde. Dette materialet, sammen med øvrige faglige foredrag er samlet i en konferanserapport tilgjengelig på fagrådets nettsted.¹³⁵

Siste nordiske konferanse var i Island i 2010.¹³⁶ Der fikk vi i det norske fagrådet mulighet til å legge frem og drøfte fagligheten i den pågående veilederutdanningen (AVU 2009-2012, se kapittel 5.5). Vi fikk uventet god respons og støtte på våre valg. Det er tydelig at den faglige utvikling som har skjedd innenfor ABV i Norge etter år 2000, også gjenkjennes i andre nordiske land.

¹³⁴ (FR/AR, 2007a, s. 45f)

¹³⁵ (FR/AR, 2007b)

¹³⁶ (Kirkens Familiekontor og bispekontor, 2010)

4.6 Gruppeveilederutdanning (GVU) som påbygging til AVU

Vi går et skritt tilbake, og skal nå se på en sak som trengte løsning raskt etter at AVU-runden var ferdig, nemlig å kvalifisere veilederkorpset til å kunne gi gruppeveiledning. Vi så ovenfor at behovet ble meldt i KIFO-evaluering. KIFOs funn viste at veiledningsgruppene var den mest utbytterike for deltakerne i AVU. Fagrådet fikk også flere andre henvendelser om saken. På Landskonferansen 1996 ble behovet for å videreutdanne veilederne i gruppeveiledning meldt fra bispedømmene, dels av hensyn til de gode erfaringene på AVU, dels fordi gruppeveiledning ville øke kapasiteten. Noen bispedømmer hadde allerede startet ABV i grupper. Saken ble fulgt opp, og allerede i 1996 hadde Fagrådet klar en innstilling om videreutdanningstilbud i gruppeveiledning (GVU) for dem som hadde gjennomført AVU.¹³⁷ For å kartlegge behov og omfang innkalte FR/AR bispedømmene, Kateketforeningen og Diakonforbundet til ny Landskonferanse for ABV høsten 1997. Bispedømmene meldte der et behov for 60-70 kursplasser.¹³⁸

Fagrådet utviklet rammeplaner og kursavviklingsplan. Tverrfaglighet og kvinneperspektiv ble vektlagt.¹³⁹ Planene ble endelig godkjent av den nyoppnevnte Styringsgruppe for AVU (STAVU) tidlig i 1998 (se kapittel 4.7).¹⁴⁰

GVU startet opp høsten 1998 og undervisningen ble gjennomført over to semester vinteren 1998-99, parallelt i tre regioner:

Sted	Bispedømmer	Faglig ansvarlig
Trondheim	Møre, Nidaros, Sør- og Nord-Hålogaland	Stiftskapellan II Gunnar Farsund
Stavanger	Bjørgvin, Stavanger, Agder	Lektor Øyvind Eide
Sjelesorginstituttet, Modum Bad	Oslo, Hamar, Borg, Tunsberg	Studentprest/terapeut Hans Olav Gilje

¹³⁷ (FR/AR, 2007a, s. 45)

¹³⁸ Kildematerialet til Landskonferansen 1997 (også kalt Samrådskonferanse for AVU): Konferansens egne dokumenter spesifisert i APF, Nærarkiv, Mappe U 11.2.3.1; (FR/AR, 2007a, s. 46).

¹³⁹ APF, Nærarkiv, FR/AR. Protokoller 1993-2005, sak 37/97,47/97 60/97, 4/98, 14/98; APF, Nærarkiv, Mappe U 11.2.5. 5, STAVU, 1998b.

¹⁴⁰ APF, Nærarkiv, S 2.1.6, PF, 1997.

Undervisningen var organisert på 16 kursdager fordelt på 4 samlinger. Det ble i planleggingsarbeidet lagt vekt på at de tre kursene skulle ha samme fagprofil, og at denne skulle videreføre fagligheten i første kursrunde av AVU. Det ble undervist i prosessorientert gruppeteori, gruppeveiledningens mål og metode ut fra pastoralteologisk og pastoralpsykologisk refleksjon, bruk av egen troshistorie i veiledningen. Hovedforedragsholder i gruppeteori var psykiatrisk sykepleier Britt Gilje som hadde sin bakgrunn fra yrkesfaglig veiledning for helsepersonell. Alle deltakere hadde praksis der de ledet en veiledningsgruppe over 2 år (66 timer). På kursdagene fikk de veiledning på veiledningspraksisen (64 timer). De deltok også i storgruppe (se 3.3) og fikk praktisk øvelse i å skrive sluttevaluering etter godkjent mal.¹⁴¹

Pensum på GVU viderefører samme faglighet som AVU, med vekt på bidrag fra pastorale veiledningsmiljø. Deltakerne leste et obligatorisk pensum på 1000 sider i pastoral veiledning,¹⁴² pastoralteologi,¹⁴³ pastoralpsykologi¹⁴⁴ og gruppem metode.¹⁴⁵ I tillegg var det laget en artikkelsamling som omhandlet gruppepsykologiske fenomener med utgangspunkt i klinisk erfaring.¹⁴⁶ Det nye med pensumet sammenlignet med AVU var at det var styrket i forhold til mer allmenn psykologisk faglitteratur. Gjennom Ken Heaps lærebok i gruppem metode fikk deltakerne innføring i gruppeadferd og gruppedynamikk. Det var et viktig mål for utdanningen at deltakerne lærte å forstå prosessene i en gruppe, gjennom det kunne man bli seg bevisst det enkelte gruppemedlemmets behov. Stone & Dukes pastoralteologi binder sammen den kristne troen og psykologien, noe evalueringen av AVU hadde etterlyst.

Til sammen 75 godkjente arbeidsveiledere deltok i GVU. Kursledelsen opplevde deltakerne som en kompetent gruppe som allerede hadde mye veiledererfaring, noen også med grupper. Evalueringene fra deltakerne var svært positive.¹⁴⁷

Det er interessant å se hva rapportene fra bispedømmene til Landskonferansen i 1999 viser. Bispedømmene hadde jo etterlyst gruppeveilederutdanningen i Landskonferansene 1996,

¹⁴¹ (FR/AR, 2007a, ss. 48-51)

¹⁴² (Pohly, 1993); (Mahan, Troxell, & Allen, 1993); (Nouwen H. , 1982)

¹⁴³ (Stone & Duke, 1996)

¹⁴⁴ (Wikström, 1995)

¹⁴⁵ (Heap, 1998)

¹⁴⁶ Litteraturliste i APF, Nærarkiv, Mappe U 11.2.5.5, STAVU, 1998 a. Boktitlene finnes i bibliografien.

¹⁴⁷ APF, Nærarkiv, Mappe U 11.2.5.7, FR/AR, 1999a; APF, Nærarkiv, Mappe U 11.2.5.7, FR/AR, 1999b; (FR/AR, 2007a, s. 51)

blant annet med den begrunnelse at gruppeveiledning ville øke kapasiteten. Tallene viser at dette skjedde. Antallet som fikk ABV økte i alle bispedømmene som har levert rapport fra 1999 som følge av flere ABV-grupper. Tallene for Oslo og Stavanger er ukjent.¹⁴⁸

4.7 Styringsgruppe for AVU og tverrfaglig Fagråd

Eierskap, ansvarsfordeling og økonomi i forbindelse med AVU og ABV hadde vært et stadig tilbakevendende tema. Dette ble på nytt aktualisert av planene om GUV. I 1996 kom ny kirkelov som skapte endringer både i arbeidsgiverlinjene i kirken og i forståelsen av kirkelige arbeidsgiveres ansvar for de tilsatte. Loven gav kirke departementet en grunn til å endre styringsmodellen for AVU.

Høsten 1996 fikk PF signaler om at departementet ønsket å flytte ansvaret for AVU fra PF (se kapittel 2.5) til Bispemøtet. PF mente biskopene i så fall skulle utøve dette ansvaret i samarbeid med de tre fagforeningene.¹⁴⁹ Saken ble diskutert, men departementet valgte likevel å overføre ansvaret til Bispemøtet ut fra en tenkning om at veiledning er biskopens personalutviklingstiltak. I overføringen ble det ikke lagt føringer for tverrfaglighet i ABV,¹⁵⁰ hvilket førte til skriftlig protest fra undervisningskonsulentene i kirken som mente at KUFs språkbruk om ABV var diskriminerende overfor kateketer og diakoner.¹⁵¹ Jeg tenker at departementets språkbruk neppe var et signal om at ABV ikke lenger skulle være tverrfaglig. Departementets formuleringer tydeliggjorde heller at bispedømmene ikke skulle ha økonomisk ansvar for andre enn sine egne tilsatte. Min forståelse er rimelig sett som videreføring av det Kirkemøte 1990 tenkte om økonomisk ansvar, og i tråd med den nye kirkeloven.

¹⁴⁸ Funn i gjennomgang av tall fra innleverte rapporter fra bispedømmene til Landskonferansen 23.9.1999 (APF, Nærarkiv, Mappe U 11.2.3.1)

¹⁴⁹ (FR/AR, 2007a, s. 45)

¹⁵⁰ Departementet skrev i Rundskriv til biskopene og bispedømmerådene av 10.02.1997 at "opplæring av arbeidsveiledere er biskopens ansvar" og "Bispemøtet fastsetter opplæringsplan samt prosedyrer og krav til godkjenning av veiledere etter å ha drøftet saken med yrkesorganisasjonene i overensstemmelse med hovedavtalens bestemmelser". Brevet omtaler også ABV: "ABV for statlig tilsatte organiseres i det enkelte bispedømmet og ledes av biskopen innenfor de økonomiske rammer som bispedømmerådet fastsetter." Innledningsvis står det at ABV omfatter "statstilsatte prester", i regelverket "statlige tilsatte". Det er urimelig å tenke at formuleringene innsnevrer målgruppen, dette ville være i strid med tidligere praksis. Brevet er her sitert etter gjengivelse i KAs drøftingsnotat (Andre upubliserte kilder, KA, 2011).

¹⁵¹ APF, Nærarkiv, FR/AR. Protokoller 1993-2005, sak 19/97.

Departementets beslutning førte til usikkerhet i PF som var midt i arbeidet med å planlegge det nært forestående GVU. Imidlertid kom det raskt i gang en konstruktiv dialog mellom Fagrådet og Bispemøtet som løste problemet der og da. Partene valgte to enkle strakstiltak for å ivareta formalitetene: Bispemøtet fikk midlertidig en representant i fagrådet når rådet behandlet saker som gjaldt utdanning, og fagrådet ble bedt av Bispemøtet om å forberede GVU.¹⁵² Dialogen resulterte også i en klargjøring av ansvarsforhold dem imellom, idet Bispemøtets ansvar for AVU ble definert som formelt ansvar, mens fagrådets ansvar på vegne av bispemøtet var operativ for forberedelse og gjennomføring.

Bispemøtet valgte å synliggjøre sitt nye ansvar gjennom etablering av Styringsgruppen for AVU (STAVU), oppnevnt av Bispemøtet og ledet av en av biskopene. STAVUS sekretariat ble lagt til PF. Bispemøtet gjorde et omfattende vedtak om STAVUs sammensetning og oppgaver, fagrådets oppgaver i forbindelse med AVU, og om evaluering og godkjenning av veiledere. STAVU fikk fra starten representanter fra alle tre fagforeningene.¹⁵³ Biskop Øystein I Larsen som hadde vært Bispemøtets midlertidige representant i FR/AR, ble STAVUS første leder.¹⁵⁴

PF ble også i Bispemøtets vedtak pålagt å ha representasjon fra diakoner og kateketer når de behandlet AVU. PF valgte i stedet å endre den faste sammensetningen av FR/AR slik at det ble tverrfaglig.¹⁵⁵ I nytt fagråd oppnevnt for perioden 1998-2000 ble kateket Åsta Ledaal (KF) og høyskolelektor ved Diakonhjemmet Dag Rakli (DND) medlemmer.¹⁵⁶ Dette styrket fagrådets kompetanse. Begge kjente ABV og godt. Ledaal var arbeidsveileder, leder av KF og nyoppnevnt medlem av STAVU. Dag Rakli hadde vært medlem av Kirkerådets prosjektgruppe som forberedte ABV-saken til Kirkemøtet 1990, hadde vært viktig i DNDs arbeid med faglig veiledning og ABV og var også oppnevnt medlem av STAVU. Ettersom FR/AR nå var tverrfaglig, tok fagrådet etter hvert over godkjenning av veiledere for alle tre yrkesgruppene.

¹⁵² APF, Nærarkiv, Mappe S 2.1.6, PF, 1997.

¹⁵³ Bispemøtesak 18/97, vedtaket er gjengitt i (FR/AR, 2007a, s. 46f).

¹⁵⁴ STAVUS første medlemmene var: Biskop Sør-Hålogaland Øystein Larsen, undervisningskonsulent Thomas Utsogn, høyskolelektor Diakonhjemmet Dag Rakli (DND), kateket Åsta Ledaal (KF), praksisveileder MF Anne Pettersen og sokneprest Brunlanes Kjartan Almås (FR/AR). Øystein Larsen ble fra 2003 avløst av Oslo biskop Ole Christian Kvarme. APF, Nærarkiv, Mappe S 2.1.6, PF, 1997; APF, Nærarkiv, STAVU, Protokoller 1997-2005. sak 1/98.

¹⁵⁵ (FR/AR, 2007a, ss. 47, 58)

¹⁵⁶ For perioden 1998-2000. Øvrige medlemmer ble videreført fra forrige periode og var Arne J. Børresen (leder), Kjartan Almås, Hans Olav Gilje, Kåre Natvig, Anne Pettersen (FR/AR, 2007a, s. 67).

4.8 Lønnevilkår for arbeidsveiledere avklares

Det var ikke uten videre gitt hvordan arbeidsveilederne skulle lønnes. Selv om mange av veilederne var tilsatt i bispedømmene, var det ikke bare enkelt at de tok på seg veiledningsoppdrag i arbeidstiden når andre arbeidsoppgaver skulle vært løst. En del av veiledere var tilsatt hos andre arbeidsgivere, og for disse var det enda mer komplisert. Løsningen ble at arbeidsveilederne tok veiledningsoppdrag på fritida, betalt av bispedømmerådene. Denne ordningen fungerte i prinsippet likt for alle, uansett hvem arbeidsveilederen var tilsatt hos.

Fra 1993 fantes en sats for arbeidsveiledning, men det er uklart hvordan den ble brukt, se innspill på Landskonferansen 1996 (kapittel 4.2). I 1999 fastsatte Kirke, utdannings – og forskningsdepartementet nye satser for veiledning, en avtale som er blitt videreført til nå. ABV godtgjøres etter timelønnsatser som justeres tilsvarende og samtidig med endringer i honorarsats for mekling, senere salærsatser for advokat som mekler.¹⁵⁷ Oppdaterte satser ligger på PFs hjemmeside.¹⁵⁸ Så langt vites brukes satsene uavhengig av hvilket yrke veileder ellers har.

Spørsmål om avlønning har dukket opp på nytt flere ganger, ofte ut fra arbeidsgivers behov for å finne rimelige løsninger. PFs representantskap vedtok i 2006 at prester tilsatt av bispedømmeråd, kan gi ABV innenfor normalarbeidstid når både veileder og prost er enige om dette.¹⁵⁹ For kateketer, diakoner og prester som har andre arbeidsgivere, synes timelønn å være foretrukket.

4.9 Oppsummering

I perioden 1995-1999 var utfordringen å få til ordinær drift av ABV. Det var stor tilfredshet over at AVU var realisert over hele landet. Men mange spørsmål om organisering var uavklart

¹⁵⁷ Ordningen bygger på til brev fra KUF datert 27.9.1999 om honorarsatser, se APF, Nærarkiv, Mappe U11-2/Diverse, KUF, 1999. Da prestene ikke lenger meklet, ble honorar fra 2004 knyttet til salærsats for advokater som mekler (FR/AR, 2012b).

¹⁵⁸ (FR/AR, 2012b)

¹⁵⁹ (FR/AR, 2007c)

og måtte finne en løsning. Det var viktig å få ABV i bispedømmene i gang så veilederkorpset fikk brukt sin kompetanse.

Også i denne perioden ble PF en viktig pådriver og tilrettelegger. PF omgjorde prosjektgruppen til fast fagråd (FR/AR). Under ledelse av Arne Børresen satte fagrådet seg som mål å få ABV i drift i bispedømmene. Et viktig grep ble etablering av Landskonferansene for ABV som møtepunkt og nettverk. Landskonferansene hadde sin spede begynnelse allerede i 1994, og fikk en fast form i løpet av perioden. Landskonferansene ble organisert slik at de ABV-ansvarlige i bispedømmene fikk mulighet til utveksling seg imellom. Samtidig ble konferansene det viktigste stedet for informasjon fra fagråd til bispedømmene og vise versa. Feltprestkorpset og Sjømannsmisjonen etablerte ABV og ble med i Landskonferansene på slutten av perioden.

Landskonferansenes rapporter viste store forskjeller mellom bispedømmene, også i rammene for ABV og måten ABV ble organisert. Borg bispedømme med TK Lang som faglig ansvarlig, fortsatte etter AVU var gjennomført å organisere ABV i kontinuerlige veiledningsgrupper. Sjømannsmisjonen med David Gjerp som faglig ansvarlig tilpasset ABV til lange avstander.

Bispedømmene ønsket at veilederkorpset skulle videreutdannes til gruppeveiledere, og fagrådet planla og gjennomførte GVV i 1998-99 som med 75 deltakere fordelt på 3 ulike kurs. GVV lå faglig tett opp til AVU, men med vekt på kjennskap og erfaring med gruppeprosesser. Gjennomføringen av GVV førte til at flere kirkelige tilsatte i bispedømmene fikk ABV.

Ny kirkelov i 1996 endret arbeidsgiverstrukturen i kirken. Som følge av dette ble styringsstrukturene for ABV og AVU revidert, idet Kirkedepartementet flyttet ansvaret for AVU fra PF til Bispemøtet. Bispemøtet opprettet STAVU med representasjon fra den statlige arbeidsgiver og alle tre arbeidstakerorganisasjonene. Det ble vedtatt en ansvarsfordeling mellom STAVU og FR/AR i forhold til AVU og ABV. FR/AR valgte å bli tverrfaglig og DND og KF fikk faste representanter. Lønnsspørsmål for veilederne ble avklart.

Det ble ikke i perioden etablert noe samarbeidsforum hvor diakonenes arbeidsgivere var representert.

5 Faglig utvikling og tilpassing til endringer i kirken, 2000-2011

5.1 ABV er et gode må vedlikeholdes, begrunnes og fornyes og tilpasses

De siste årene på 90-tallet var hovedfokus å få ABV i drift. I perioden som nå skal beskrives, var ABV etablert som tilbud for vigslede medarbeidere over hele landet. ABV var etterlenget og ble satt pris på.

ABV har opplagt vært verdifull for de som har deltatt. Dessverre vet vi ikke nok om effekten av ABV, men studier publisert etter år 2000 har gitt nok dokumentasjon til å kunne hevde at veiledning er viktig for kirkelige tilsatte. Vi vet at ABV har bidratt til at nytilsatte har kommet godt i gang i yrket. Det har gitt mulighet for tilsatte til å bli stående i arbeid i krevende situasjoner. Noen har sagt at de ikke hadde vært i kirkelig tjeneste uten ABV. Det er stor grunn til å være glade for at ABV finnes. Det er utvilsomt et gode både for arbeidstakere og for arbeidsgivere.¹⁶⁰

Som vi så i kapittel 4.6, økte deltagelsen i ABV på slutten av 90-tallet som følge av GVU og etablering av gruppeveiledning i alle bispedømmer. Gruppeveiledning har siden vært den vanligste formen for ABV, men også individuell ABV blir brukt en del. ABV er i perioden utviklet fleksibilitet i forhold til de beskrevne rammer for å tilpasses ulike veiledningsbehov. Arbeidsveilederne organiserer nå ofte til kortere veiledningsforløp, f. eks 10 timer, ved spesielle behov hos en medarbeider.

Antall tilsatte som deltar i ABV til enhver tid har totalt sett vært stabil gjennom perioden, noe stigende mot slutten, men også dette varierer fra bispedømme til bispedømme. Noen sliter med å rekruttere tilsatte til å gå i veiledning regelmessig og tilbakevendende, en del tilsatte opplever de ”har tatt ABV” når de har fullført et 2-års forløp.¹⁶¹ En konkretisering av dette finnes i kapittel 5.2.

¹⁶⁰ Hvilken effekt ABV har hatt for de tilsatte er ikke spesifikt forsket på. Jeg bygger her på funn om effekten av veiledning i undersøkelsene om utbrenthet blant prester i mars 2002 (Nordeide, Einarsen, & Skogstad, 2002), fulgt opp med dybdeintervjuer av 35 prester (Nordeide, Einarsen, & Skogstad, 2008), og KIFOs undersøkelse om arbeidsforhold for prester, data innsamlet i 2007-08 (Høeg & Gresaker, 2009, s. 38ff). Undersøkelsene bekrefter nytten av ABV.

¹⁶¹ Bygger på opplysninger gitt til landskonferansene i perioden og dybdeintervjuer med 35 prester (Høeg & Gresaker, 2009, s. 38ff).

En etablert ordning må vedlikeholdes, begrunnes og fornyes og tilpasses for at det skal leve videre. Dette er hovedoppdrag for ABV de siste årene og for kapittel 5. Jeg har disponert kapittel 5 slik at jeg først i et større underkapittel forsøker å gi en oversikt over arbeidets gang gjennom perioden med vekt på samhandlingen mellom fagrådet, STAVU og bispedømmene (kapittel 5.2). I beskrivelsen forsøker jeg å få frem hvor ulikt situasjonen for ABV er i bispedømmene ved hjelp av tallmateriale fra et enkelt år (2007). En utførlig beskrivelse av ABV i bispedømmene ligger utenfor denne oppgaven. Dernest går jeg nærmere inn i ulike aspekter av utviklingen (kapittel 5.3 - 5.7)

Vedlikehold av ABV handler om å sikre kvaliteten på veilederkorpset til enhver tid, slik at ABV er velfungerende, dette omtales i kapittel 5.2. Det må tilføres nye veiledere dersom ordningen skal bestå. I perioden er det organisert to utdanningsrunder (kapittel 5.4 og kapittel 5.5). Vedlikehold handler også om å sikre økonomiske midler til drift av veiledning og til utdanning. Bevilgninger er avhengige av tilstrekkelig begrunnet behov. Arbeidet med å sikre økonomi til daglig drift gjøres av enkelte bispedømme, og ligger utenfor min fremstilling. Men i forhold til utdanning er sikring av økonomi et viktig arbeidsområde for STAVU og fagråd.

ABV må også være i stand til å fornye seg faglig og stadig ta opp i seg ny innsikt fra veiledningsfeltet, dette berøres i forhold til utdanning (kapittel 5.4 og 5.5), men også i 5.2 der jeg beskriver ekvivalering av veiledere fra andre tradisjoner. ABV må tilpasse seg endringer i kirkelandskapet. Jeg ser særlig på konsekvenser av ny kirkelov fra 1996 i forhold til tverrfagligheten i ABV (kapittel 5.3). Og i kapittel 5.7 gir jeg oversikt over aktuelle utfordringer for ABV mot slutten av perioden.

5.2 Fagråd og STAVU i samspill med bispedømmene

Ved starten av 2000 hadde Fagrådet nettopp avviklet Landskonferansen 1999, den første landskonferansen etter at alle bispedømmene hadde fått ABV i full drift (se kapittel 4.2). Landskonferansen avdekket store forskjeller i økonomien til ABV i de ulike bispedømmene. Dette hadde konsekvenser både for hvor mange som fikk tilbud om ABV og om hvordan veiledernes kompetanse og funksjon ble ivaretatt ved faglig påfyll og veiledning på

veiledning.¹⁶² Tema om økonomi og vedlikehold av veiledernes kompetanse er tilbakevendende gjennom hele perioden. I tillegg understreket landskonferansen 1999 viktigheten av raskt å få utdannet flere veiledere.

Fagrådet og STAVU var ved inngangen til 2000 godt i gang med planlegging av nytt AVU. Den ble gjennomført i perioden 2000-2004 som to etterfølgende kurs, først for de 4 nordligste bispedømmer, så for resten av landet (se videre kapittel 5.4).

Nytt fagråd ble oppnevnt i 2001 for tre år, senere ble oppnevningen forlenget. Praksisveileder på MF Anne Pettersen ble leder.¹⁶³ Hun var utdannet arbeidsveileder og hadde vært med i FR/AR fra starten i 1993. Pettersen var pådriver for å få klarlagt arbeidsdelingen mellom Fagråd og STAVU tydelig og få dette samlet til *ABV-permen* som var ferdig i 2003 (se kapittel 4.2). I denne "læreboka" finnes beskrivelser av rammer og retningslinjer for ABV og AVU slik det var blitt definert på 90-tallet, sammensetning og oppgaver til fagrådet og STAVU, yrkesetiske retningslinjer for de tre yrkesgruppene, maler for ulike evalueringer, en historisk del – alt nyttig for både veiledere, bispedømmer og andre som trengte å forholde seg til struktur og rammer. For å styrke fagligheten i veilederkorpset ble det i hennes tid startet opp et informasjonsbrev til veilederkorpset med to utgaver i året, *ABV-Forum*. Dette ble fra 2005 avløst av en fast ABV-presentasjon på PFs hjemmeside med linker fra Bispemøtets, DNDs og KFs hjemmesider. Der finnes nå *ABV-permen* i elektronisk utgave (sist oppdatert 2007), senere vedtatte retningslinjer, avtaler om lønn, hjelpemateriell, aktuelt faglig stoff, konferanserapporter osv.¹⁶⁴

Høsten 2004 ba Anne Pettersen om avløsning, og sokneprest Brita Hardeberg ble oppnevnt som leder. Hardeberg er arbeidsveileder i Nidaros bispedømme og hadde tatt AVU fra 2000-2002. Hardeberg hadde ikke vært medlem av fagrådet før hun ble leder, og kjente ikke de faglige og organisatoriske tradisjonene i Fagrådet. Derimot hadde hun lang fartstid fra politisk arbeid i PF som stiftsstyreleder og hovedstyremedlem. Hardeberg er fortsatt leder av fagrådet.

¹⁶² (FR/AR, 2007a, s. 52)

¹⁶³ FR/AR ble oppnevnt for perioden 2001-2003, senere forlenget til 2005, og hadde følgende medlemmer: Praksisveileder MF Anne Pettersen (leder 2001- 2004), sokneprest Ilen Brita Hardeberg (leder 2004 - 2005), amanuensis i praktisk teologi MF Hans Olav Gilje, 1. konsulent Borg bispedømme Torbjørn Kjøhn, sokneprest Grefsen Trygve Magelssen, sokneprest Grønland Rune Behring, høyskolelektor Diakonhjemmet Dag Rakli (DND) og kateket Eli Djupvik (KF) (FR/AR, 2007a, s. 58); APF, Nærarkiv, STAVU, Protokoller 1997-2005 sak 04/16.

¹⁶⁴ http://www.prest.no/?page_id=525

I etterkant av AVU 2000-04 ble det viktig for fagrådet å gå gjennom *ABV-permen* på nytt for å oppdatere den. Særlig var det faglige grunnlaget for ABV blitt fornyet som vi skal se når vi gjennomgår dette senere. Oppdateringen ble slutført tidlig i 2005 mens Gilje, Køhn og Rakli fortsatt satt i Fagrådet, disse hadde var viktige premissleverandører for de endringene av faglighet AVU 2000-2004 representerte. Fagrådet utarbeidet samtidig en kort presentasjon av ABV til bruk i arbeidsgiverne i informasjonsarbeidet.¹⁶⁵ Disse dokumentene er fortsatt i bruk.

Det ble tidlig på 2000-tallet tydelig at en del tilsatte opplevde de ”hadde tatt ABV” og følte seg ferdig med ABV.¹⁶⁶ Fagrådet mente veiledning med fordel kunne være et tilbakevendende tilbud gjennom hele yrkesløpet. For fagrådet ble det derfor viktig å arbeide for at veiledningsvolumet i bispedømmene økte og at tilbud om ABV ble gitt regelmessig til arbeidstakerne.

Nytt fagrådet ble oppnevnt våren 2005 for 3 år, fortsatt med Hardeberg som leder. PF reduserte fra denne oppnevningen sine representanter slik at sammensetningen av fagrådet nå er leder (foreslått av PF, oppnevnt av STAVU), tre representanter oppnevnt PF, en representant oppnevnt av KF og en oppnevnt DND. Etter 2005 har funksjonstiden blitt forlenget og nye oppnevninger til Fagråd har blitt foretatt fortløpende av ledelsen i den respektive fagforening ved behov. Flere av de nåværende medlemmer av fagrådet har derfor vært med i mange år.¹⁶⁷ Grunnen til at ny oppnevning er uteblitt er at det ikke var gunstig å skifte mannskap i en fase man planla og gjennomførte ny AVU-runde. Det må forventes ny oppnevning av fagrådet ettersom arbeidet med AVU 2009-12 (kapittel 5.5) nå er slutført.

STAVU ble også oppnevnt på nytt våren 2005 for tre år, og har siden ikke vært nyoppnevnt samlet, men medlemmer har blitt erstattet etter behov. Fra 2007 ble STAVU utvidet med et medlem fra KA slik at arbeidsgiverlinjen til de fellesrådstilsatte er representert.¹⁶⁸

¹⁶⁵ (FR/AR, 2007a); (FR/AR, 2005)

¹⁶⁶ (Nordeide, Einarsen, & Skogstad, 2002)

¹⁶⁷ FR/AR medlemmer fra 2005- dd: Sokneprest Ilen (nå sokneprest Rissa) Brita Hardeberg (leder 2005 - dd), personalsjef Agder og Telemark bispedømme Torbjørn Køhn (2005 - 2008), sokneprest Fet Inger Jeanette Enger (2009 - dd), kallskap Alta Jan Eivind Hanssen (2005 - dd), sokneprest Grønland Rune Behring (2005- 2011), forskningsleder/professor II Lars Johan Danbolt (2011- dd), kateket Horten Ragnhild Christophersen (KF) (2005 - dd), soknediakon Sandnes Grete Fiksdal (DND) (2005- 2011), diakon Vågsbygd Mette Brammer Stoveland (DND) (2011- dd).

¹⁶⁸ STAVUs medlemmer fra 2005 - dd: Oslo biskop Ole Christian Kvarme (leder 2005-2007), biskop Bergen Ole Danbolt Hageseter (leder 2007-2008), biskop Møre Ingeborg Midttømme (leder 2009 - dd), rådgiver Sør-Hålogaland Elin Vangen (2005- 2008), personalsjef Torbjørn Køhn (2008 - dd), sokneprest Ilen Brita Hardeberg

Endringene av sammensetningen i fagråd og STAVU etter 2005 er ikke tatt inn i *ABV-permen*.¹⁶⁹

Både STAVU og FR/AR har hele perioden arbeidet med selvforståelse og arbeidsdelingen dem imellom. Som en følge av dette foreslo STAVU at de skulle oppnevne fagrådets leder (etter fremlagt forslag fra PF), slik at denne også fikk mandat fra arbeidsgiversiden, og slik at arbeidsgiversiden på den måten fikk en slags representasjon i det organet som definerer ABV. Denne praksisen ble innført ved lederskiftet i 2001 og videreført i 2004.¹⁷⁰ Ordningen synes underlig, og kan sees som et av flere kompromisser innarbeidet i styringsmodellene for ABV og AVU.

Som vi tidligere har sett, var STAVU etablert av Bispemøtet for å ivareta det formelle ansvaret for utdanning av veiledere (kapittel 4,7). Fagrådet hadde det operative ansvaret for utdanningen. I tillegg hadde fagrådet et selvstendig ansvar som fagforeningenes organ til å definere ABV og godkjenne veiledere med mer. Når jeg går gjennom STAVUs protokoller, ser jeg at STAVU ofte har drøftet tema og av og til gjort vedtak i saker som strengt tatt hørte hjemme i Fagrådet. Det viser at arbeidsgiversiden har hatt behov for å ha innflytelse over mer enn utdanning av veiledere. ABV er jo arbeidsgivers personalutviklingstiltak. Samtidig er det rimelig at arbeidstakerorganisasjonene også må ha innflytelse over slike tiltak. Samtalen om selvforståelse og arbeidsfordeling ble intensivert i 2003 og 2004. Man regnet da med at det ville ta tid før neste AVU-runde, og i mellomtiden hadde strengt tatt ikke STAVU noen oppgaver. Samtidig mente man det var viktig at Bispemøtet som arbeidsgiver for prestene var med i styringen av ABV. Både hovedstyret i PF, STAVU og fagrådet vurderte nye organiseringsmodeller for ABV og AVU i kirken. I saksutredningene til PFs hovedstyret kommer det frem at flere også ønsket KA skulle ha medansvar og innflytelse. Fra PFs sekretariatet (som også var sekretariat for fagråd og STAVU) ble det fremholdt at man trengte helt nye organer der begge arbeidsgiverlinjer var likestilte.

(FR/AR) (2005 - dd), kapellan Alta Jan Eivind Hanssen (FR/AR)(2005 - dd), gen. sekr. KF Reidar Kavlie-Borge (2005-2007), gen. sekr. KF Harald Skarsaune (2008 - dd), gen. sekr. DND Leiv Sigmund Hope (2005 - dd), studierektor PF Hans Arne Akerø (2005- 2010), studierektor PF Inge Westly (2011- dd), kompetansesjef KA Marit Halvorsen Hougsnæs (2007 - dd).

¹⁶⁹ (FR/AR, 2007a, ss. 4, 6)

¹⁷⁰ APF, Nærarkiv, STAVU, Protokoller 1997-2005, sak 4/01 og 04/16.

Prosessen førte ikke til endringer i styringsstrukturene. Men dokumentene fra denne perioden inneholder grundig arbeid som fortsatt kan ha interesse.¹⁷¹

Ordningsspørsmål ble på nytt aktualisert i forbindelse med planlegging og finansiering av siste AVU-runde (AVU 2009-2012). Fra 2007 fikk KA som vi har sett et medlem i STAVU, men mandatet til å bestille AVU ligger fortsatt i statlig arbeidsgiverlinje og KA har ikke så langt bidratt økonomisk til drift av AVU. I 2010 og 2011 tok STAVU opp ordningsspørsmål på nytt og ønsket en gjennomgang av kompetanseforholdet mellom FR/AR og STAVU og ABV og AVU, se videre kapittel 5.7.¹⁷²

Satsningen på arbeidsveiledning i Den norske kirke har blitt lagt merke til og inspirert til veiledning i andre kirkelige sammenhenger:

Fagrådsleder Anne Pettersen bidro avgjørende til utviklingen av studentveiledning etter mønster av ABV på alle de tre teologiske studiestedene. Retningslinjene for veiledning under stiftspraksis sikrer prestestudentene omkring 20 timers individuell veiledning på eget arbeid i praksisperioden. Arbeidsveiledere brukes ofte av fakultetene til disse oppdragene.¹⁷³ Dette har ført til de unge prestene lettere etterspør ABV, noe som igjen økte etterspørselen etter veiledere (se kapittel 5.4).

ABV brukes av flere kristne organisasjoner innenfor kirken (NMS, Normisjon ets) ved at disse har engasjert arbeidsveiledere til å lede ABV-grupper mm, men dette ligger utenfor denne fremstillingen.

Det har også vært interesse i andre kirkesamfunn. I 2005 tok Norges kristne råd kontakt med fagrådet med tanke på mulig økumenisk samarbeid om ABV. Fagrådet hadde ikke kapasitet til å bistå andre kirkesamfunn ut over å dele erfaring, *ABV-permen* og annet ressursmateriale. Representanter fra fagrådet møtte Norges Kristne Råd og også Synzygus, et sjelesorgsenter innenfor pinsebevegelsen, og fortalte om erfaringene våre. Konkrete resultat av disse

¹⁷¹ APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-3 følgende dokumenter: Saxegaard, 2003a; Saxegaard, 2003b; Heiene&Saxegaard, 2004a; Heiene&Saxegaard, 2004b.

¹⁷² APF, Elektronisk arkiv, STAVU, Protokoller 2005-dd, Sak 10/05, 11/03.

¹⁷³ Bekreftet av praksisveileder TF fra 1999 Marit Bunkholt i samtale 18.4.2012. Se også kirkens hjemmeside, <http://kirken.no/?event=doLink&famID=69040>

samtalene har vært et visst økumenisk innslag i kirkens veiledningsgrupper.¹⁷⁴ Synzygus utredet ABV for pinsebevegelsen, og det ser ut som ABV har vært tilbudt i denne sammenhengen i noen år.¹⁷⁵ Ut over dette, kjenner jeg ikke til om ABV er spredt til andre kirkesamfunn. Unntaket er Metodistkirken som i dag er en del av ABV i vår kirke. De har vært uformelt med fra starten, da flere metodistprester skal ha vært med i ABV ulike steder og to metodistprester fikk AVU i Borg.¹⁷⁶ I 2006 ble det gjort en avtale med ledelsen i Metodistkirken om at de kan kjøpe ABV for sine prester og diakon av bispedømmerådene etter nærmere avtale. Biskopsassistent Knut Refsdal deltok i Landskonferansen 2006 i forbindelse med avtalen.¹⁷⁷ Metodistkirken har siden vært invitert til Landskonferansene, og to prester fra Metodistkirken er nå i ferd med å avslutte veilederutdanning AVU 2009-12. Under utdanningen har de veiledet prester i Den norske kirke i Stavanger og Oslo bispedømmer.

En viktig del av fagrådets virksomhet i perioden etter 2000 har vært å arrangere landskonferanser for ABV, gjennomført annen hvert år siden 2002. Erfaringsdeling mellom bispedømmene har hele tiden vært det viktigste innholdet. For å optimalisere utvekslingen, har fagrådet fra 2008 innhentet opplysninger om virksomheten året før gjennom et rapporteringsskjema. Mellom hver konferanse arbeider fagrådet med utfordringene som har kommet frem. Fagrådet har fra 2010 av gitt konferansen en skriftlig 2-års melding fra sitt arbeid. Sammen med referater fra konferansene gir dette for de senere år et interessant og sammenlignbart materiale om ABV-virksomheten i det enkelte bispedømme.

Dessverre vil det sprengte oppgaven å beskrive utviklingen, forskjellene og grunnene til forskjellene i bispedømmene. Men for å gi et bilde av forskjellene har jeg satt opp en oversikt over noen av de innhentede tallene fra driftsåret 2007 og regnet ut en del sammenlignbare tall. Merk at tallene ikke bygger på regnskapstall, men på budsjett. Det er også usikkerhet knyttet til noen av tallene. Flere kommentarer til tabellen kommer nedenfor.

¹⁷⁴ APF, Nærarkiv, FR/AR. *Protokoller 1993 – 2005*, sak 05/11 og 06/9. Vedlegg: Notat etter samtale om ABV og økumenisk samarbeid 15.3.05, ref. Ø.Sten; Notat fra møte i Kirkens Hus tirsdag 15.3.05, ref. R. Sjølie.

¹⁷⁵ Et søk 18.1.2012 viser at ABV etter samme tenkning som i den norske kirke ble utredet og antagelig tilbudt i pinsebevegelsen (Synzygus, kontor for sjelesorg og veiledning, 2006), men nytt søk 20.06.2012 på deres hjemmesider viser at Synzygus nå er avvirket. Det er ukjent for meg hvordan ABV har fungert, hvor utbredt det har vært i pinsebevegelsen og om det finnes noe tilbud nå.

¹⁷⁶ APF, Nærarkiv, Mappe U 11.2.3.1, Borg bispedømme, 1996.

¹⁷⁷ APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-3-1, FR/AR, 2006a. I eget arkiv har jeg tatt vare på kopi av takkebreve fra Knut Refsdal, biskopsassistent i Metodistkirken datert 26.4.2006. Refsdal sendte over liste til bispedømmene med opplysninger om Metodistkirkens ansatte som kunne tenkes å delta i ABV.

Noen nøkkeltall for driften av ABV i bispedømmene i 2007: ¹⁷⁸

	ABV- budsjett 2007	Antall preste- stillinger i 2007 (faktisk tilsatte pr uke 2- 2008)	ABV- budsjett pr preste- stilling	Totalt antall deltakere i ABV i 2007	ABV- budsjett pr faktisk deltaker 2007	Totalt antall prester i ABV i 2007	% av preste- skapet i ABV i 2007 (% av faktisk tilsatte pr uke 2- 2008)
	Oppgitt i kr		Oppgitt i kr		Oppgitt i kr		
Oslo	328 750 *	158,75 (138,75)	2071	64	5137	47	29,6 (33,9)
Borg	354 000	133 (123)	2662	115	3078	77	57,9 (62,6)
Hamar	130 000	125 (110,5)	1040	26	5000	26	20,8 (23,5)
Tunsberg	163 000	118,8 (108,8)	1372	64	2547	42	35,4 (38,6)
Agder og Telemark	520 000	131,1 (120,1)	3966	73	7123	54	41,2 (45,0)
Stavanger **	Ikke oppgitt	94,8 (92,8)	-	8	-	2	2,1 (2,2)
Bjergvin	316 000	178 (161)	1775	34	9294	27	15,2 (16,8)
Møre	250 000	81 (73)	3086	20	12500	10	12,3 (13,7)
Nidaros	297 000	130,5 (128,5)	2276	28	10607	16	12,3 (12,5)
Sør- Hålogaland	300 000	92,75 (78,25)	3235	20	15000	12	12,9 (15,3)
Nord- Hålogaland	200 000	93,5 (80,5)	2139	34	5882	25	26,7 (31,1)
ALLE	2 858 750	1337,2 (1215,2)	2138	486	5882	338	25,3 (27,8)

*) Oslo bispedømmet har oppgitt budsjett for 2008. Øvrige tall er for 2007. Jeg har ikke tatt hensyn til dette i utregningen

**) Stavanger bispedømme oppgir at 2007 er et unntaksår grunnet sykdom i administrasjonen. Driften er normalt større.

¹⁷⁸ Tallene er fra rapporter til landskonferansen 2008 (APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-3-1) og fra oversikt over presteårsverk i bispedømmene 2007, innhentet av PF (Andre upubliserte kilder, Eget arkiv, PF, 2008).

Hensikten med å vise disse tallene er å gi en pekepinn om forskjellene mellom bispedømmenes satsning på ABV i 2007. Tallene er ikke sikre nok til å trekke bastante slutninger, men viser klare tendenser.

Når det gjelder tall for tall for prestestillinger i 2007 har jeg i parentes oppgitt hvor mange prester som faktisk var tilsatt tidlig i januar 2008. Ledigheten var på dette tidspunktet 9,1 % på landsbasis, sterkt varierende fra bispedømme til bispedømme.¹⁷⁹ Tar man hensyn til ledighet øker prosenttallet for oppslutning om ABV blant prestene. I siste kolonne har jeg regnet ut prosentvis oppslutningen basert på antall prestestillinger (uten parentes) og faktisk tilsatte (i parentes). Det reelle tallet for oppslutning ligger mellom disse. Når det gjelder budsjett for ABV i 2007 dekker summen vesentlig lønn og reise for ABV-veiledere og kostnader til oppfølgingstiltak for veiledere. Reise for deltakere i veiledning dekkes vanligvis over annet budsjett. Veiledningstilbudet i bispedømmene gis vanligvis til prester, kateketer og diakoner, og det oppgitte budsjett dekker også veiledning for disse. Et unntak er Hamar bispedømme som i 2007 bare gav tilbud om ABV til prester og andre egne tilsatte. Siden tilbudet i det alt vesentlige gis i grupper, blir ikke kostnaden ved å ha en del deltakere fra andre arbeidsgivere veldig stor, da gruppen likevel samles og veileder må ha lønn og veiledning på veiledning. Uansett gjør disse forholdene det nødvendig å bruke tallene i tabellen med forsiktighet.

Samlet kan vi si at forskjellene mellom bispedømmene i 2007 er store. Budsjett utregnet i forhold til antall prestestillinger viser variasjon fra vel 1000 kr til nesten 4000 kr pr år pr prestestilling. Budsjettallene gir også en pekepinn på merkostnaden ved å drive ABV når avstandene i bispedømmet er store i forhold til i de bispedømmene hvor befolkningen bor tett. Likevel blir ikke forskjellen så stor som man skulle forvente, da også rammene for ABV er forskjellig i bispedømmene. Der det er lange avstander samles gruppene sjeldnere og har lengre arbeidsøkter, noe bispedømmet sparer ganske mye på. De forskjellene som har størst interesse er den store ulikheten i oppslutning om ABV blant prestene (tilsvarende tall finnes ikke for kateketer og diakoner). Disse varierer fra at omkring 12 % av prestene i 2007 deltar i veiledning til at omkring 60 % gjør det (tallet fra Stavanger på vel 2 % skyldes særlige forhold i 2007 og er ikke representativt). Dette tyder på at holdningen til å gå i veiledning i presteskapet varierer fra bispedømme til bispedømme.

¹⁷⁹ Andre upubliserte kilder, Eget arkiv, PF, 2008.

Når jeg sammenligner med tall fra 2007 med rapporter tidligere og senere, er hovedkonklusjonen at ulikhetene mellom bispedømmene for det meste videreføres fra år til år. Rapportene viser også forskjeller i hvem som inviteres til å delta i ABV, hvordan ABV organiseres, hvordan man ivaretar veiledernes kompetanse, måten ABV markedsføres på og hvordan samhandlingen mellom bispedømmets administrasjon og andre arbeidsgivere fungerer. Årsakene til forskjellene vet jeg lite om, antagelig er de sammensatte. Jeg antar at forskjellene i noen grad skyldes demografiske og geografiske forskjeller mellom bispedømmene. Jeg antar at ulikhetene også er personavhengige, avhengig av hvem som var entreprenører for tiltaket i bispedømmet i oppstartfasen (noen av disse er tidligere omtalt som ildsjeler) og hvem som senere har vært biskop, stiftsdirektør og ABV-ansvarlig.

Det har blitt flere deltakere i landskonferansene gjennom perioden. Til konferansen i 2010 inviterte fagrådet følgende: ABV-ansvarlige i bispedømmene, Sjømannsmisjonen og Feltprestkorpset, STAVUS medlemmer inkludert representant fra Bispemøtet, de tre fagforeningene og KA (fra 2006), Metodistkirken (fra 2006) og representanter fra Kirkevergelaget (fra 2010).¹⁸⁰

Det faglige fokus hver enkelt konferanse har hatt, avspeiler hva som har vært viktig i driften av ABV i perioden. Det viser også hvordan erfaringsdeling mellom bispedømmene og fagrådet utspiller seg. Jeg vil kort beskrive hovedtema for konferansene og de viktigste oppfølgingstiltakene fra fagrådet:

Landskonferansen i 2002 tok for seg tverrfaglig veiledning og oppfølging av veiledere. Dette var et naturlig valg på bakgrunn av de ulikhetene som hadde utviklet seg i bispedømmene på 90-tallet. I etterkant ble *ABV-permen* ferdigstilt og *ABV-forum* etablert for å bidra i oppfølgingen av bispedømmene og veilederne, se over.¹⁸¹

I 2004 var hovedfokus hvordan ABV ikke lenger bare var gitt innenfor de beskrevne rammene fra etableringsfasen, men ble benyttet på ulike måter i bispedømmene (individuell, grupper, korttidsveiledning, grupper for ledere, seniorer, nytilsatte osv). Det fremkom i

¹⁸⁰ APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-3-1, FR/AR, 2010b.

¹⁸¹ APF, Nærarkiv, Mappe U 11.2.3.1, jeg refererer følgende dokumenter: FR/AR, 2002a; FR/AR, 2002b.

erfaringsdelingen at også veiledning på telefon på fungerte. ABV-permen ble oppdatert etter dette (sammen med faglig oppdatering etter AVU 2000-04).¹⁸²

2006-konferansen hadde to fokus, ABV-historien (10 år med ABV i drift) og ABVs faglige forankring.¹⁸³ På den tiden var ABV utfordret av nye veiledningsformer i kirken, særlig av mentorordningen knyttet til trosopplæringsreformen som kom i bruk fra 2004 og på kort tid fikk svært stor utbredelse. Mentorordningen skiller seg metodisk klart fra ABV.¹⁸⁴ Det var viktig for arbeidsgiver å reflektere over bruken av ulike veiledningsverktøy. Et av oppfølgingstiltakene var at fagrådet i 2008 fikk et større oppslag om ABV i Kirkeaktuelt.¹⁸⁵

2008 hadde kvalitetssikring av ABV som hovedtema. Bispedømmene hadde rapporter om at enkelte deltakere i ABV ikke var fornøyd med veiledningen, og at dette kunne ha med veileders kvalifikasjoner å gjøre. Konferansen fokuserte på å holde oppe kvaliteten på veilederkorpset gjennom fagdager og veiledning på veiledning.¹⁸⁶ I etterkant utviklet Fagrådet sammen med to bispedømmer ulike verktøy til evaluering av den enkelte veileders arbeid.¹⁸⁷ Fagrådet bisto også bispedømmerådene ved å utarbeide en mal for brosjyre om ABV til bruk i informasjons- og motiveringsarbeidet.¹⁸⁸

På konferansen i 2010 var det naturlig å presentere de resultat i KIFOs undersøkelse om presters arbeidsforhold¹⁸⁹ som berører kvaliteten på arbeidsveiledningen i bispedømmene. Inger Marie Høeg var invitert til å forelese om dette, og ifølge henne ble ABV gjennomgående svært positivt vurdert av informantene. Et annet viktig tema var konsekvensene av vedtak i Sentralt arbeidsmiljøutvalg (SAMU) fra 2009 som gav uttrykk for at det var ønskelig med obligatorisk veiledning for prester under 40 år (se kapittel 5.7). Kirkedepartementet ved ekspedisjonssjef Ingrid Vad Nilsen orienterte. Ellers gav konferansen

¹⁸² APF, Nærarkiv, Mappe U 11.2.3.1, jeg refererer følgende dokumenter: FR/AR, 2004 a; FR/AR, 2004b; FR/AR, 2004c.

¹⁸³ APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-3-1, FR/AR, 2006 a.

¹⁸⁴ Mentorordningen kom i bruk fra 2004 som veiledning av trosopplæringsprosjektene. Den beskrives som prosessveiledning, det konkrete prosjektet skal veiledes til å nå sine målsettinger. Slik skiller den seg fra ABV som har den enkelte yrkesutøver i fokus. Mentorordningen har vært relativ kostbar, ikke minst fordi man har hentet mentorer fra andre geografiske steder enn der veiledningen finner sted. Kostnadene ble dekket av budsjettet til det enkelte prosjekt, og ordningen var obligatorisk. Mentorordningen driftes av IKO, se deres hjemmeside om mentorrollen, <http://iko.no/sider/tekst.asp?side=429&submeny=Mentortjenesten&niv2=>¹⁸⁵ (Kirkens informasjonstjeneste, 2008)

¹⁸⁶ APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-3-1, FR/AR, 2008b.

¹⁸⁷ (FR/AR og Agder og Telemark bispedømme, 2009); (FR/AR og Stavanger bispedømme, 2009)

¹⁸⁸ (FR/AR, 2008)

¹⁸⁹ (Høeg & Gresaker, 2009)

særlig oppmerksomhet til to av nestorene blant de ABV-ansvarlige i bispedømmene, Harald Otto Aalvik i Nidaros og Målfrid Nordhaug i Møre. De delte sine erfaringer med å drifte ABV i sine bispedømmer.¹⁹⁰ Det var også foredrag av TK Lang om fagligheten i AVU 2009-12 som legger godt til rette for ABV i kontinuerlige grupper. I samtalen ble det klart at flere bispedømmer ønsket å gi ABV i kontinuerlige grupper.¹⁹¹ I etterkant har fagrådet fornyet retningslinjene slik at det nå finnes retningslinjer både for tradisjonell tidsavgrenset ABV og for ABV i kontinuerlige grupper.¹⁹² Dette er et uttrykk for at Borg bispedømmes erfaring med kontinuerlig grupper de siste årene har bredt seg til nye bispedømmer (se kapittel 4.3).

Det som har vært mest krevende i perioden har vært å skaffe nok veiledere over hele landet. Allerede ved avslutningen av AVU 2000-2004 ba STAVU fagrådet starte arbeidet med å planlegge neste utdanningsrunde, men oppstarten ble svært forsinket da det var vanskelig å få departementet med på finansieringen av ny veilederrunde, se kapittel 5.5. I mellomtiden trengte flere bispedømmer nye veiledere. Dette utfordret fagrådet til å ta opp igjen praksisen med ekvivalering av veiledere med andre utdanninger. I den tidligste fasten av ABV ble noen få veiledere med ulik faglig bakgrunn ekvivalert inn som arbeidsveiledere for å få i gang ABV. En og annen diakon med annen faglig veilederbakgrunn ser også ut til å ha blitt ekvivalert senere på 90-tallet i forbindelse med gjennomføring av GVU.¹⁹³ Fagrådets protokoller viser en svært restriktiv praksis. I 2007 åpnet fagrådet for ekvivalering for å avhjelpe biskoper som trengte nye veiledere. Det er snakk om et lite antall som er blitt ekvivalert, og ingen har fått starte prosessen uten at både biskop og den aktuelle veileder ønsker det. Fagrådet vurderer kvalifikasjonene til den enkelte kandidat og ber etter behov om tilleggskompetanse i form av litteraturlesning, veiledning på veiledning eller oppgaveskriving, før godkjenning gis. Utgifter dekkes av biskop. Fagrådet har laget retningslinjer for ekvivalering.¹⁹⁴ Ordningen er positivt tatt imot og gitt noen nye gode arbeidsveiledere.

Ut over 2000 tallet ble det tydelig for fagrådet at ABV burde evalueres på en kvalifisert måte med hensyn til hvilke effekt ABV har og hvilket utbytte ABV gir deltakerne. ABV er den veiledningsformen som har hatt aller flest deltakere i kirken og som har kostet mest, uten at den har vært forsket på spesielt. Fra kirke departementet har det vært uttrykt ønske om bedre

¹⁹⁰ (Høeg & Gresaker, 2009)

¹⁹¹ APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-3-1, FR/AR, 2010b.

¹⁹² (FR/AR, 2007a); (FR/AR, 2011)

¹⁹³ Eksempel Mette Brammer Stoveland, informasjon i samtale med meg 18.4.2012.

¹⁹⁴ (FR/AR, 2010)

kunnskap om ABVs relevans for kirkelige tilsatte (se kapittel 5.5). Den eneste forskning på effekten av ABV er de funn som ble gjort av KIFO i tilknytning til evalueringen av AVU i 1996. Undersøkelsen spurte etter deltakernes utbytte av veiledning på eget arbeid ("utilsiktede læringsresultater", se kapittel 3.4). Dessuten foreligger noen funn i andre undersøkelser som har sett på presters utbytte av veiledning generelt (se kapittel 5.1). For diakoners og kateketers utbytte kjenner jeg ikke til noe forskning.

Utfordringen har vært å finansiere forskning på ABV. Fagrådet har ikke noe driftsbudsjett ut over reiser og opphold til møtene, og medlemmene har oppgaven som verv. Bispemøtets budsjett er også stramt og avhengig av kirkedepartementets tildelinger om det skal gjøres spesielle ting. PF hadde allerede finansiert KIFOs undersøkelse i 1996 alene da departementet ikke ønsket å bidra (se kapittel 3.4). En mulig løsning på finansieringen kunne vært om en av oss i miljøet hadde fått kirkedepartementets Olavsstipend til en undersøkelse om ABV. Det ble at jeg selv utarbeidet søknad på Olavsstipend for å prøve denne muligheten. Fagrådet stilte seg bak og uttalte at "det er av stor interesse at en undersøkelse om arbeidsveiledningen de siste 10 år blir gjort, ettersom kirken står overfor viktige veivalg om dette fremover".¹⁹⁵

Med veiledning fra religionssociolog Gustav Erik G Karlsaune på Universitetet i Trondheim skrev jeg en søknad som ble levert i 2007 med arbeidstittelen: "Å utvikle yrkesidentitet, profesjonalitet og samhandling. Erfaring fra etablering og drift av arbeidsveiledning for prester, kateketer og diakoner, med særlig vekt på perioden 1996 til i dag." I undersøkelsen ønsket jeg å innhente informasjon fra alle prester, kateketer og diakoner i tjeneste om deres erfaringer med ABV. Nidaros biskop anbefalte søknaden og prioriterte den blant søkere fra Nidaros. Søknaden fikk god evaluering av KIFO som vurderte søknadene faglig. De mente den hadde stor aktualitet da både KKD, PF, KA og bispedømmene hadde brukt mye ressurser på å utvikle og drifte ABV og AVU, og at ABV hadde pågått i 10 år uten å undersøke om intensjonene med veiledning er oppfylt. KIFO skrev at søknaden "er forbilledlig utformet. Hun gir en god innføring i tematikken, problemstillingen er tydelig og avgrenset (...). Hun har også knyttet til seg to veiledere som er godt kvalifisert til å veilede på dette prosjektet." Deres eneste innvending var at jeg hadde en egen maktposisjon i feltet, en posisjon KIFO for øvrig mente jeg hadde redegjort tilfredsstillende rede for. Jeg nådde ikke opp i 2007, og fikk brev om dette vedlagt KIFOs uttalelse, underskrevet av avdelingsdirektør Anne-Lise

¹⁹⁵ APF, Elektronisk arkiv, FR/AR, Protokoller 2005-dd, sak 07/16.

Brodkorb.¹⁹⁶ Imidlertid var sekretæren i departementet meget tydelig på at jeg burde søke på nytt. Etter å ha gjort noen presiseringer på hvordan jeg ville forholde meg metodisk til egen ”maktposisjon” i feltet i samarbeid med min veileder, søkte jeg på nytt i 2008. Denne gangen hadde også KA og PF stilt seg bak søknaden med løfte om økonomisk tilskudd til gjennomføringen av prosjektet. KIFO gjentok sin positive omtale, men mente fortsatt det var noen metodiske utfordringer jeg måtte arbeide med. Heller ikke dette året nådde jeg opp.¹⁹⁷ På telefon med departementets sekretær ble jeg gjort oppmerksom på at det ikke var noen vits i at jeg søkte på nytt. Dette forunderet meg på bakgrunn av forrige års samtale. Daværende rektor i PF, Hans Arne Akerø, gjorde meg senere i 2008 oppmerksom på at han mente denne negative holdningen ikke handlet om søknaden, men om at Brodkorb i departementet ikke ønsket forskning på ABVs virkning. Brodkorb var som kjent en sterk kritiker av ABV fra starten av (se kapittel 2.7).

Når jeg tar med dette, er det for å vise at departementet har hatt en mulighet til å få finansiert en undersøkelse av ABV på en for dem ”rimelig” måte, men at de ikke ønsket å benytte denne muligheten. Fagrådet har så langt ikke vært i stand til å finne noen måte å finansiere forskning på virkningen av ABV. Det er en stor utfordring for fagrådets arbeid at denne kunnskapen ikke finnes, ikke minst etter hvert som flere ulike veiledningstyper brukes i kirken. Se videre kapittel 5.7.

5.3 Endrede arbeidsgiverlinjer utfordrer tverrfagligheten i ABV

Problemstillinger knyttet til at biskopene organiserer ABV for tilsatte hos andre arbeidsgivere uten at det finnes et samarbeidsorgan, har vært utfordrende også etter år 2000. Jeg summerer først opp hovedlinjene i praksisen med tverrfaglig ABV, slik jeg har beskrevet det tidligere i oppgaven:

Kirkemøtet 1990 mente ABV skulle være en rettighet for prest, kateket og diakon og forventet at alle kirkelige arbeidsgivere i fellesskap fant ordninger for dette. Til det trengtes et samarbeidsorgan for alle tre yrkesgruppene og deres arbeidsgivere. Ingen tjenestegrupper har på noe tidspunkt fått nedfelt ”rett” til ABV som del av avtaleverket. ABV har derimot vært omtalt som del arbeidsgivers personalomsorg. I prestenes tjenesteordning har ABV vært

¹⁹⁶ Andre upubliserte kilder, eget arkiv, Det kongelige kultur- og kirkedepartement, 2007.

¹⁹⁷ Andre upubliserte kilder, eget arkiv, Det kongelige kultur- og kirkedepartement, 2008.

beskrevet slik siden 1990.¹⁹⁸ Tilgang til ABV har vært god for prestene ved at det er deres arbeidsgiver som organiserer ABV, selvsagt forutsatt at bispedømmet har hatt råd til å gi tilstrekkelig tilbud. Kateketene hadde samme tilgang til ABV før endring av kirkeloven i 1996. For diakonene var situasjonen annerledes, og de påpekte gjentatte ganger fra 1991 at de ikke fikk del i ABV på linje med de andre. Kirkerådets konsultasjon i 1994 behandlet dette, og mente at diakonene burde omfattes av samme ordning som prest og kateket, tross ulike arbeidsgivere. Konsultasjonen gjentok at det var behov for et partssammensatt organ der også DND og KA (på vegne av kommunene) var representert. KA hadde på Kirkemøtet i 1990 blitt pekt på som pådriver for å realisere dette. KA hadde kompetansen, men tok ikke opp ballen på 90-tallet.¹⁹⁹

Etter ny kirkelov av 1996 ble Kirkelig fellesråd ny lokalkirkelig arbeidsgiver. Etter en overgangsperiode fikk både kateketer og diakoner Kirkelig fellesråd som arbeidsgiver. For kateketenes del ble ABV med i avtalen om overføring av arbeidsgiveransvaret fra bispedømmerådene til fellesrådene i 2001.²⁰⁰ Diakonene fikk naturlig nok ikke en slik avtale, da de ikke hadde bispedømmerådene som arbeidsgiver.

I 1997 ble styringsstrukturene for ABV endret som følge av den nye kirkeloven, og departementet flyttet ansvaret for utdanning av veiledere fra PF til Bispemøtet (se kapittel 4.7). Etter en avklaring om ansvarsfordeling beholdt Fagrådet faglig ansvar for ABV, og valgte selv å bli tverrfaglige. Bispemøtet opprettet STAVU for å ivareta AVU. Bispemøtet tilkjenne ga at prest, diakon og kateket skulle ha tilgang til ABV og AVU ved å gi alle gruppene representasjon i STAVU. Men arbeidsgiversiden, det vil si fellesrådene eller KA på deres vegne, ble ikke invitert til å delta på dette tidspunktet.

Hvorfor valgte man ikke i 1997 etablert et felles partssammensatt organ? Det hadde jo vært etterlyst mange ganger i løpet av 90-tallet. Svaret er sikkert mangfoldig. Det faktum at KUF overførte ansvaret til Bispemøtet alene og ikke også til et ikke-statlig organ, har nok

¹⁹⁸ ABV er omtalt i Tjenesteordning for prest fra 1990 (Høeg, 1996, s. 15) og i senere utgaver, og har nå følgende ordlyd i § 14: "Det kan organiseres arbeidsveiledning etter nærmere bestemmelse av departementet" (Fornyings- administrasjons, og kirke departementet, 1990).

¹⁹⁹ KAs daglige leder Frank Grimstad deltok i Kirkerådets prosjektgruppen som utredet saken for Kirkemøtet 1990 og på Kirkerådets drøfting i 1994. Grimstad var før dette avdelingsleder i Kirkerådet og skrev i 1988 Kirkerådets notat om ABV, et forarbeid til prosjektgruppa. Bispemøtes komité E utpekte KA som naturlig pådriver i 1990.

²⁰⁰ I avtaleteksten under avsnitt om Kompetanseutvikling står det: *Arbeidsveiledning fortsetter inntil videre som før.* (Andre upubliserte kilder, KA, 2011, s. 3).

sammenheng med alminnelig praksis i statlig forvaltning. At Bispemøtet ikke inviterer KA til å ta medansvar, kan ha sin grunn i en bestemt tolkning av biskopens tilsynsmyndighet. Allerede i innstillingen til kirkemøtet 1990 nevnes og defineres biskopens tilsyn i forhold til et tverrfaglig ABV slik:

*Tilsyn er kirkelige foresattes (prost og biskops) rådgiving og omsorg overfor kirkelige medarbeidere. Tilsyn har både en kontrollerende og en inspirerende funksjon. Dette tilsynet er av stor verdi for den enkelte arbeidstaker. Prosjektgruppen vil understreke at arbeidsveiledning ikke kan oppfattes som en del av tilsynsmyndighetens kontrollfunksjon.*²⁰¹

Det er nærliggende å tolke utsagnet slik at ABV (og muligheten for å delta i AVU) har vært tenkt som del av tilsynets inspirerende funksjon, også i forhold til medarbeidere biskopen hadde vigslet, men ikke hadde arbeidsgiveransvar for.²⁰² Ut fra en slik forståelse, er sammensetningen av STAVU i 1997 relevant.

I den videre utviklingen i kirken kan det se ut som synet på ABV som del av biskopens tilsyn har tapt terreng. ABV tenkes ofte som et redskap arbeidsgiver disponerer for å ivareta personalet (personalutvikling, kompetanseutvikling, rekrutteringstiltak, kvalitetssikring, debrifing osv).²⁰³ Dermed kommer kateketenes og diakonenes tilgang til ABV og AVU lett i klemme.

I 2000 gikk KA i gang med å utvikle et lederutviklingsopplegg for daglige lederne i fellesrådene og undersøkte muligheten til at dette kunne legges inn i AVU, noe fagrådet ikke ser ut til å ha gått inn på.²⁰⁴ I 2001 inviterte STAVU KA til drøfting om veiledning for fellesrådstilsatte. I referatet fremgår det at KA på dette tidspunktet mener fellesrådene er holdt helt utenfor ABV-systemet.²⁰⁵ Drøftingen bekreftet likevel at kateketene etter inngått avtale

²⁰¹ APF, Fjernarkiv, Kirkerådet, 1990, s. 10.

²⁰² I perioden 2004-05 satt jeg sammen med DNDs Dag Rakli i FR/AR og STAVU. Han hevdet dette synet på biskopens tilsyn som sin begrunnelse for at ABV skulle være rettighet for diakonene, uansett hvem som var diakonenes arbeidsgivere. Vigslede kantorer argumenterte på samme måten for å komme med i ABV i denne perioden, og synet var klart til stede i PFs hovedstyre, se APF, Nærarkiv, STAVU, Protokoller 1997-2005, sak 04/6, 04/12.

²⁰³ Samtale i PFs hovedstyre gjengitt i STAVU, se APF, Nærarkiv, STAVU, Protokoller 1997-2005, sak 04/6

²⁰⁴ APF, Nærarkiv, FR/AR, Protokoller 1993-2005, sak 19/00.

²⁰⁵ KA møtte med kompetansesjef Marit Halvorsen Hougsnæs (APF, Nærarkiv, STAVU, Protokoller 1997-2005, sak 6/01). KA refereres slik: "Hvis Bispemøtet mener at ordningen for prester mht. arbeidsveiledning er så god at den er ønskelig for også andre kirkelige ansatte, bør bispemøtet ta direkte kontakt med KA. Ev. bør de

var sikret videre veiledning uten utgift for fellesrådene. Men styringsstrukturene for ABV var ikke gode nok i forhold til nye arbeidsgiverlinjer. STAVU-leder konkluderte etter drøftingen med at Bispemøtet måtte ta initiativ overfor KUF og KA for å få en felles politikk for ABV. Om slikt initiativ ble tatt, er ukjent. Men vi har tidligere sett at det ble gjort utredningsarbeid i PFs administrasjon og ledelse, STAVU og fagrådet om organisering i perioden 2003-04 (kapittel 5.2).

I ny drøfting i STAVU i 2004 om forholdet til KA fremgår det at samarbeidet ikke er kommet videre. Kateketenes representant i STAVU mente imidlertid at KA var støttende til ABV som noe positivt for fellesrådstilsatte, men at finansiering var et statlig ansvar. Flere STAVU-medlemmer fremholdt biskopens tilsyn og mente at biskopen ut fra denne rollen godt kunne gi vigslede i andre arbeidsgiverlinjer ABV. Flere mente dessuten at en felles ABV for kirkelige tilsatte i seg selv var viktig.²⁰⁶ Forholdet til KA kom opp igjen i STAVU i 2006 i forbindelse med planlegging av ny AVU-runde. Hele organiseringen av ABV ble problematisert, men det ble ikke tatt initiativ til andre endringer enn at KA ble invitert til få en fast representant i STAVU. KA takket ja og har møtt i STAVU fra høsten 2007. Men dette vedtaket endret ikke mandatet for STAVU, det ligger fortsatt hos statlig arbeidsgiver.²⁰⁷

Ut over 2000-tallet har en del kirkeverger deltatt i ABV i flere av bispedømmene. Etter forslag fra KA i STAVU, valgte FR/AR å invitere lederne av Kirkevergelagene i bispedømmene til Landskonferansen 2010. Dette ble som vi har sett en fast ordning.

I en intern gjennomgang av ABV i 2011 mente KA at ABV ikke kan sies å være avtalefestet rettighet for kateket (mulig unntak for stilling som omfattes av avtalen av 2001) eller andre tilsatte i fellesrådene.²⁰⁸ Fagrådet beskriver fortsatt ABV som en rett for alle tre yrkesgruppene ut fra historiske føringer.²⁰⁹ Ordbruken til fagrådet bør slik jeg ser det endres, da begrepet "rett" er problematisk og naturlig knyttes til avtaleverkets ordbruk. Det som er tilfellet er heller at det har vært praksis fra starten av for å gi diakoner og kateketer, og i mange tilfeller også andre fellesrådstilsatte, tilgang til ABV. Normalt har bispedømmenes

andre fagforeningene ta kontakt med KA i samme anledning". Det mangler to STAVU-protokoller fra perioden 2001-2002, og jeg kjenner ikke konkret innholdet i den videre kontakten.

²⁰⁶ APF, Nærarkiv, STAVU, Protokoller 1997-2005, sak 04/6.

²⁰⁷ APF, Elektronisk arkiv, STAVU, Protokoller 2005- dd, sak 06/13, 07/5 og protokoll fra 29.11.07.

²⁰⁸ Andre upubliserte kilder, KA, 2011, s. 2f. Notatet er et internt arbeidsdokument som jeg har fått tillatelse til å benytte.

²⁰⁹ (FR/AR, 2007a, s. 8)

praksis også vært slik at det har vært ønskelig med fellesrådstilsatte inn i ABV-grupper for å kunne gi tverrfaglig veiledning.

I 2011 var nær 30 % at de som deltok i ABV tilsatt i fellesråd.²¹⁰ Med så høye deltakertall er det et tankekors at få kateketer og diakoner deltok på AVU 2009-12, tross føringer fra bispedømmerådene, fagråd og STAVU, og tross ledige plasser på kurset. Jeg kjenner til at det var påmeldt diakoner som ikke fikk mulighet til å ta imot plassen fordi de manglet støtte hos sin arbeidsgiver.²¹¹ Det er likevel mitt hovedinntrykk at lokalkirkelige arbeidsgivere ønsker ABV for sine tilsatte som et supplement til egne tilbud, men at kirkevergene er opptatt av hvilken type veiledning som treffer den enkelte yrkesgruppe best. KA støtter et slikt syn i notatet fra 2011.²¹²

5.4 AVU 2000-04 - større faglig mangfold i ABV

Vi går nå på nytt tilbake i tid for å dukke ned i et annet område, nemlig utdanning av veiledere. 1998 anmodet Bispemøtet fagrådet om å planlegge oppstart av nytt AVU. Begrunnelsen var veiledermangel i de nordligste bispedømmene, mange unge yrkesutøver i startfasen av yrkeslivet ønsket ABV. Feltprestkorpset og Sjømannsmisjonen trengte også å få utdannet egne ansatte til veiledere. Det nye AVU skulle være tverrfaglig og gi kompetanse både til å veilede individuelt og i gruppe.²¹³ Landskonferansen 1999 drøftet nytt AVU og gav sine føringer, der meldte bispedømmene behov for flere kvinner, flere kateketer og flere diakoner som veiledere.²¹⁴

STAVU og FR/AR vedtok i 1999 ny runde med AVU over 2 år for de fire nordligste bispedømmene med oppstart i 2000 og med plass til 24 deltakere. Deretter ønsket man en tilsvarende utdanningsrunde for resten av landet. Denne ble formelt vedtatt høsten 2001, og startet opp i 2002.

²¹⁰ APF, Elektronisk arkiv, FR/AR, 2012a.

²¹¹ Bekreftet av Brynjulv Nordheim, AKS, UiO, i samtale 11.4.2012.

²¹² Andre upubliserte kilder, KA, 2011.

²¹³ Opplysningene om AVU 2000-2004 (begge kurs) når annet ikke er oppgitt, er fra (FR/AR, 2007a, ss. 50-56) og i APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-4 AVU.

²¹⁴ APF, Nærarkiv, FR/AR, Protokoller 1993 – 2005, sak 3/99, 19/99.

Økonomien til begge kurs baserte seg på at omkring halvparten av utgiftene ble dekket inn av bispedømmerådene (eller annen arbeidsgiver), derav noe som egenandel fra deltakere. Halvparten ble dekket av kirkedepartementet over statsbudsjettet til Bispemøtet.²¹⁵

AVU 2000-04 tok opp 24 studenter i nord og 23 i sør, omtrent like mange kvinner som menn. Alle tre yrkesgrupper var representert, dessuten Sjømannsmisjonen og Feltprestkorpset. Et opptakskrav denne runden var at deltakerne før oppstart selv hadde gått i ABV i gruppe (minimum 66 timer) eller individuelt (minimum 44 timer). Kurset kunne derfor starte der videregående kurs i første AVU-runde startet. I tillegg måtte søkerne være anbefalt fra egen biskop, og slik sett var de allerede vurdert som egnet til å bli arbeidsveileder.

Evalueringen av første AVU-runde tilsa at mye av rammeplanene kunne videreføres, men gruppeveilederutdanning måtte innarbeides. Dessuten skulle kvinneperspektiv og tverrfaglighet ivaretas på alle nivå, administrativt og faglig. Nye rammeplaner ble godkjent i STAVU i 1999, litteraturliste, faglig og administrativ ansvarlig osv ble godkjent fortløpende utover 2000. Prest og terapeut Hans Olav Gilje påtok seg å være faglig ansvarlig, Torbjørn Køhn ble administrativt ansvarlig. Begge var medlemmer av fagrådet. Etter hvert ble de klart at de to var villig til å lede begge utdanningsrundene. Gruppeledere og foredragsholdere ble plukket ut av begge kjønn og alle yrkesgrupper. Utdanningene ble gjennomført på 8 samlinger a 4 kursdager med forelesninger, veiledning på veiledningspraksis i gruppe, storgruppe, alt tilsvarende tidligere opplegg. Deltakerne skrev som før oppgaver på minst 20 sider der de måtte vise at de evnet å la pensumlitteraturen belyse egne erfaringer fra praksis.²¹⁶

Fagligheten i kurset kom til uttrykk både gjennom foredragsholdere og litteraturpensum.²¹⁷ Begge deler viste større mangfold i veiledningsforståelse sammenlignet med første runde AVU og GVU. Grunnforståelsen av veiledning var fortsatt hentet fra pastorale veiledningsmiljø støttet av sekulær psykologisk innsikt. Men flere bidrag brøt tydelig med

²¹⁵ Opplysninger er ufullstendige i mine kilder og bygger på budsjettnotater, først og fremst notat datert 8.9.2000 til FR/AR (APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-4). Noen STAVU referat mangler i denne perioden, så tallene er ikke sikre og oppgis ikke.

²¹⁶ APF, Nærarkiv, STAVU, *Protokoller 2000 – d.d.*, sak 8/99, 4/00, 8/00, 12/01; APF, Nærarkiv, FR/AR, *Protokoller 1993-2005*, sak 4/00.

²¹⁷ Litteraturlista var økt til 1200 sider og hadde følgende obligatorisk pensum: (Tveiten, 1998), (Wickström, 1992) (Grendstad, 1990), (Heap, 1998), (Wikström, 1995), (Rioch, 1998), (Bierlein, 1998), (Stone & Duke, 1996), (Mahan, Troxell, & Allen, 1993), (Foskett & Lyall, 1988), (Gjems, 2000). Se APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-4-AVU 00-02, FR/AR, 2000, Litteraturliste AVU 2000. Litteraturlista ble litt endret underveis og en redigert litteraturliste finnes i ABV-permen (FR/AR, 2007a, s. 19f).

denne veiledningsforståelsen, og åpnet opp for andre måter å tenke på. Det går an å se denne bredden som uttrykk for det faglige mangfoldet som etter hvert fantes i faglig veiledning i ulike sammenhenger på slutten av 90-tallet. Det har tydelig vært viktig å vise at mange veiledningsteorier kan gi god veiledning.

Hovedforedragsholder i gruppeteori ble Britt Gilje, som på GVU. Hans Olav Gilje som hadde gruppeanalytisk bakgrunn, bidro også med undervisning. TK Lang underviste om språkssystemiske perspektiv på veiledning, Anne Pettersen om åndelig veiledning, Dag Rakli som var høyskolelektor med god kjennskap til veilederutdanning på Diakonhjemmet, underviste om metoder og øvelser i veiledning. Kjønn og seksualitet i forhold til veiledning var også med.

På litteraturlista gjenfinner vi Wickström²¹⁸ som sammen med Stone²¹⁹ og Bierlein²²⁰ ivaretar teologisk refleksjon og åndelig veiledning som var etterlyst i første runde. Gruppemetode fra sykepleiefaglig veiledningsteori var videreført fra GVU både i pensum²²¹ og forelesninger, forsterket med innføring i Bions gruppeteorier fra psykoanalytiske tradisjon²²². Litteratur fra PKU-tradisjonen var fortsatt med²²³. Nytt er et tydelig innslag fra konfluent pedagogikk/gestalttradisjon²²⁴ og et systemisk perspektiv²²⁵

Evalueringene fra deltakerne etter AVU 2000-2004 var gjennomgående positive på begge kurs. Kursene hadde gitt faglig og personlig utvikling. Det faglige mangfoldet ble verdsatt. Veiledningsgruppene blir godt evaluert, storgruppene var mer kontroversiell. Både Brit Gilje, TK Lang og Dag Rakli for gode tilbakemeldinger. De fleste deltakerne ble godkjent som arbeidsveiledere, omtrent 50 % av hvert kjønn. Men økonomien hadde vært svært stram, og STAVU konkluderte med at det ikke hadde vært mulig å gjennomføre kurset uten kompetente ildsjeler.²²⁶

²¹⁸ (Wickström, 1992), (Wikström, 1995)

²¹⁹ (Stone & Duke, 1996)

²²⁰ (Bierlein, 1998)

²²¹ (Heap, 1998)

²²² (Rioch, 1998)

²²³ (Foskett & Lyall, 1988), (Mahan, Troxell, & Allen, 1993)

²²⁴ (Grendstad, 1990), (Tveiten, 1998)

²²⁵ (Gjems, 2000)

²²⁶ APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-4, FR/AR 2004 a; FR/AR 200b b; FR/AR 2004 c.

Kursledelsen Gilje og Køhn delte sine erfaringer og evalueringer med STAVU, og understreket der at tidsrammen måtte utvides til 3 år i en eventuell ny kursrunde, dels grunnet deltakernes modning, dels for å sikre at deltakerne fikk veiledning på veiledningspraksis gjennom hele praksisperioden på to år. De fremholt også at det var behov for å tenke helt nytt om litteraturpensum i et eventuelt nytt AVU. Dessuten trodde de at det fremover nok ville bli nødvendig å være fleksibel i forhold til nye former for ABV, samtidig som man måtte sikre kvaliteten på det som tilbys.²²⁷ Deres erfaringer ble et viktig grunnlag når neste runde skulle planlegges.

5.5 Planlegging og gjennomføring av AVU 2009-2012. Ny faglighet.

Allerede mens AVU 2000-04 pågikk, ble arbeidet med å forberede ny utdanningsrunde startet. I dette kapitlet beskrives prosessen med å få til siste runde med AVU (2009-12) som og de faglige, strukturelle og administrative valg som ble gjort. Jeg beskriver også selve kursavviklingen så langt som kurset er kommet når dette skrives. Evaluering av kurset er ikke med i oppgaven, da kurset fortsatt pågår. Jeg velger å gi en fylldig kursbeskrivelse, da AVU 2009-12 skiller seg fra tidligere AVU på flere måter.

STAVU vedtok i 2004 at de ønsket oppstart i et nytt landsdekkende kurs fra høsten 2007. De ønsket også et oppfriskningskurs (f. eks GVU) for tidligere utdannede veiledere.²²⁸ Fagrådet arbeidet aktivt med innholdet i nytt AVU fra 2004 av, STAVU med finansieringen.

Evalueringen etter siste kurs ble tatt med videre. Imidlertid tok arbeidet med finansiering tid, og STAVU måtte gjøre nytt vedtak med sikte på oppstart i 2008. I dette vedtaket ble det understreket at tilbudet om AVU også skulle gå til kateketer og diakoner, og STAVU inviterte KA til å delta i forberedelsen. Det haster med oppstart, behovet for nye veiledere er stort.²²⁹

Fagrådets medlem Torbjørn Køhn hadde vært administrativt ansvarlig for AVU 2000-04 og kjente behovene i bispedømmene godt fra sitt arbeid med personal og ABV i Borg og Agder og Telemark bispedømmer. Køhn ble fagrådets saksutreder for nytt AVU fra starten av prosessen og frem til 2008. På bakgrunn av evalueringen fra AVU 2000-04 gjorde fagrådet et

²²⁷ APF, Elektronisk arkiv, STAVU, Protokoller 2005- dd, sak 04/10.

²²⁸ En telefonrunde i 2005 bekreftet behov for å utdanne omtrent 25 nye veiledere. Runden avklarte samtidig at det ikke var stort nok behov til å sette i gang nytt GVU/oppfriskningskurs for tidligere utdannede. Se APF, Elektronisk arkiv, STAVU, Protokoller 2005- dd, sak 04/14; Mappe 3-2-11/AVU 2009, Torbjørn Køhn, 2005.

²²⁹ APF, Elektronisk arkiv, STAVU, Protokoller 2005- dd, sak 06/13, 07/5.

grundig arbeid med det nye kursets faglighet. Konklusjonen ble å bygge utdanningen på språkssystemisk veiledningsteori og de erfaringene som var gjort med kontinuerlige grupper i Borg bispedømme. For å styrke sin kompetanse innledet fagrådet i 2007 et samarbeid med TK Lang, fagansvarlig for ABV i Borg bispedømme, for at han kunne bistå Fagrådet med å utvikle innholdet i kurset. TK Lang hadde lenge drevet ABV-gruppene i Borg ut fra en språkssystemisk tenkning, der selve gruppeprosessen ikke ble tillagt samme betydning som i den faglige tradisjonen de tidligere AVU og GVU utdanningene bygget på.

Fagrådet valg hadde både faglige og pragmatiske grunner. Borg bispedømme hadde fra ABV ble etablert langt høyere prosentvis deltagelse fra presteskapet i sine kontinuerlige grupper enn det bispedømmer med tidsavgrensede grupper hadde.²³⁰ Fagrådet håpet erfaringene fra Borg bispedømme kunne fornye ABV i andre bispedømmer. Dessuten vurderte fagrådet at den dialogiske grunnholdningen ville være et godt grunnlag for en ny veileder, og at denne fagligheten ville være nyttig også for andre typer veiledning kirken har behov for.

Valg av faglighet for nytt AVU var ikke et signal om at andre faglige tilnærminger til ABV ikke lenger var ønsket. Tvert imot hadde AVU 2000-04 og erfaringene med ekvivalering av veiledere fra andre fagtradisjoner styrket fagrådets tro på at ABV ville tjene på å ha veiledere med flere faglige tilnærminger.²³¹ Fagrådets leder formulerte seg slik om dette i forelesning for studentene da kurset kom i gang:

Det er ikke noe mål i seg selv for Fagrådet at alle nå skal gå i takt faglig. Det er heller ikke slik Fagrådet ser det (...). Gode veiledere finnes i alle fagtradisjoner.

Det er mange faktorer, ikke minst enkeltpersoners engasjement, hvordan bispekontoret organiserer veiledningen og hvor mye penger som avsettes, som avgjør hvor vellykket ABV-arbeidet i et bispedømme blir. Mange veier kan føre frem. Dette betyr også at det som har vært ABV-tradisjonen så langt, ikke skal viskes ut eller fjernes selv om Fagrådet nå legger om faglig kurs. Vinddreining handler om videreutvikling. Vi tror dette kurset vil stimulere videreutviklingen av ABV i Norge slik at flere får veiledning.²³²

²³⁰ I 2007 deltok mer enn 60% av de tilsatte prestene i Borg bispedømme i en kontinuerlig ABV-gruppe, se kapittel 4.3 og 5.2.

²³¹ Gjengivelsen av fagrådets vurderinger bygger på egen hukommelse med støtte i protokollene.

²³² (Hardeberg, 2010)

Det var et klart premiss at AVU denne gangen skulle gi studiepoeng.²³³ Samtidig skulle AVU være praksisorientert som tidligere. Fagrådet undersøkte muligheten for samarbeid med flere høyskoler og universitet.²³⁴ I 2007 ble valget tatt og fagrådet innledet samarbeid med Teologisk fakultet (TF) og Praktisk teologisk seminar (PTS) ved Universitetet i Oslo. Valget av samarbeidspartner vakte noe oppsikt, det fremgår av en samtale i STAVU i 2007 der fagrådet blir spurt om hvordan det ville bli å samarbeide med TF og PTS der enkelte eksplisitt hadde uttrykt skepsis til PKU-tradisjonen og ABV/AVU som plattform for yrkesveiledning i kirken.²³⁵ Fagrådet la i svaret til STAVU vekt på at TF/PTS var åpne for ulike veiledningstradisjoner og var et godt valg i forhold til fagrådets faglige og pragmatiske strategi.²³⁶

Bestillingen til TF og PTS var å utvikle et 3-årig deltids utdanningsforløp på mastergradsnivå i samarbeid med fagrådet og på oppdrag fra STAVU. For prestene skulle AVU kunne innpasses i Erfaringsbasert master i praktisk teologi. TF og PTS ønsket å gjøre seg nytte av TK Lang i kurset, og engasjerte han som faglig ansvarlig. Det ble opprettet ei samarbeidsgruppe som utviklet kurskonseptet ledet av høyskolelektor på PTS Marit Bunkholt. Gruppen har hatt representanter fra alle samarbeidspartnerne, og har møtt som liten arbeidsgruppe ("samarbeidsgruppa") eller "utvidet kursledermøte" etter behov.²³⁷

Samarbeidsgruppa startet sitt arbeid i 2008. Et helt nytt kurskonsept ble utviklet, med utdanningsbeskrivelse, litteraturliste og kursgjennomføringsplan. Alle deler ble fortløpende drøftet i fagråd og godkjent av STAVU. Gruppen vurderte også økonomien og var med å utarbeide budsjett. Etter rammene var klarlagt, har gruppa fortløpende utviklet detaljplanene for de enkelte kursukene, engasjert foredragsholdere og gjort avtaler med kursstedene.²³⁸

²³³ Dette var et gammelt ønske i fagrådet, særlig viktig for kateketer og diakoner. Allerede i 1996 hadde fagrådet forsøkt å få første runde av AVU vektet i høyskolesystemet (APF, Nærarkiv, FR/AR, Protokoller 1993-2005, sak 8/96).

²³⁴ APF, Elektronisk arkiv, STAVU, Protokoller 2005- dd, sak 07/4, 07/10.

²³⁵ Dette hadde nok sammenheng med PTS sitt engasjement for kollegaveiledning (ikke- kompetansestyrt veiledning) som fagrådet tidligere hadde vært kritiske til, se uttalelse fra FR/AR 2003 om dette til PFs studierektor, APF, Nærarkiv, Mappe 3.11.2.3, FR/AR, 2003. I tillegg hadde særlig Marit Bunkholt på PTS uttalt seg kritisk til ABV-tradisjonen mm, se (Bunkholt & Stifoss-Hanssen, 2005, ss. 7 ff, 16f).

²³⁶ APF, Elektronisk arkiv, STAVU, Protokoller 2005- dd, sak 07/10.

²³⁷ Foruten Marit Bunkholt har følgende alltid vært med: Brita Hardeberg (FR/AR), TK Lang og Bjørn Erik H Schjerveud eller Brynjulf Norheim fra TF. Frem til 2010 møtte FR/AR også med Rune Behring. Ved behov har PF har møtt med sekretær eller studierektor. TFs operatør for kursvirksomheten (Avdeling for kompetansehevede studier) har hatt sekretæransvar.

²³⁸ (FR/AR, TF og PTS, 2009a); (FR/AR, TF og PTS, 2009b). Dokumentene finnes også i APF, Elektroniske arkiv, mappe 3-11-2/AVU 2009.

Grunntrekkene i måten å organisere utdanningen på kjennes igjen fra AVU 2000-04. Kurset ble planlagt med 8 kursuker over 3 år (tidligere 2 år). Parallelt med kursukene skulle deltakerne ha praksis som leder av ABV-gruppe i sitt bispedømme over 2 år (66 timer), med oppstart etter 1. kursuke.²³⁹ Dette grepet sikret at kursdeltakerne fikk veiledning på sin veiledningspraksis gjennom hele praksistiden, og var et nytt grep (se evaluering AVU 2000-04, kapittel 5.4). Undervisningen på kursukene ble innpasset slik at vanlige problemstillinger i et gruppeforløp ble behandlet i undervisningen i forkant. På kursukene skulle deltakerne også arbeide med teoretisk stoff gjennom forelesninger og fagsamtaler over forberedt pensumslitteratur, de skulle ha praktiske øvelser i å veilede og få gruppeveiledning på praksisveiledningen (66 timer). I løpet av kursperioden skulle deltakerne skrive en fordypningsoppgave, også dette var et nytt grep (tidligere ble oppgaven skrevet og innlevert etter kurset var avsluttet). Tema for oppgaven skulle som tidligere ha relevans for erfaringene den enkelte deltaker gjorde i sin praksis, og allerede midtveis i kurset skulle første utkast til tema være klart. Veiledning på oppgaveskrivningen ble innarbeidet i kurskonseptet og skulle organiseres av TF på mastergradsnivå. Deltakelse i kursukene, praksis, 2000 sider pensumlitteratur, en rekke mindre skriftlige innleveringskrav og fordypningsoppgaven skulle samlet gi deltakerne 60 studiepoeng på mastergradsnivå.

Men uten finansiering kunne det ikke bli noe kurs. STAVU og Bispemøtet arbeidet videre med å få på plass finansiering. Det viste seg å bli vanskelig. Kirke departementet var ikke fornøyd med den dokumentasjonen som var fremlagt over behov for nye veiledere, og det kom ingen bevilgning til Bispemøtet på 2008-budsjettet som forventet.²⁴⁰ Heldigvis var TF og PTS villige til å stå på vent i håp om at pengene skulle komme neste år. STAVU leverte en ny fyldig dokumentasjon og søknad i februar 2008.²⁴¹ Der gjennomgikk man historikken og særpreget ved ABV og AVU. Det ble understreket at det koster å veilede, og at det å ha egne veiledere er rimeligere totalt sett enn å selge ut denne biten til andre. Kirken ønsket en verdiforankret veiledning, og ville derfor utdanne veiledere selv. Utdannede veiledere utgjør en verdifull kompetanse som blir værende i kirken, finnes over hele landet, og gir positive ringvirkninger i hele organisasjonen. Dessuten ble det fremhevet at det har vist seg at utdanningen i praksis også er en lederutdanning, og at mange veilederne søker lederoppgaver i kirken. Dokumentasjonen inneholdt også en konkret oversikt over yrkes- og

²³⁹ Bispedømmerådene forpliktet seg til å skaffe praksisgrupper til sine deltakere. Samtlige studenter på AVU 2009-12 startet sin praksis innen ½ år etter kursstart.

²⁴⁰ APF, Elektronisk arkiv, STAVU. *Protokoller 2005-dd*, sak 07/10, 08/3.

²⁴¹ APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2/AVU 09, STAVU, 2008.

alderssammensetningen til de 117 aktive veilederne bispedømmene oppgav å ha tilgang til på dette tidspunktet. Av de 117 var mindre enn 20 % under 50 år, så det hastet å få utdannet nye.²⁴² Den nye fagligheten for kurset som var valgt ble også omtalt som spennende og strategisk viktig for å videreutvikle ABV i kirken.

For biskopene og fagforeningene sto mye på spill, og alle sto sammen om å tydeliggjøre dette for departementet. Biskopene sto samlet bak krav om midler til AVU og uttalte seg alle positive til den nye fagligheten. Situasjonen ble drøftet i møte med statsråd Giske i forbindelse med bispemøtet i mars 2008, og biskopene fikk positive signaler fra departementet om at pengene skulle komme.²⁴³ Alle tre fagorganisasjoner leverte noe så ekstraordinært som en felles uttalelse til Kultur- og kirkedepartementet om at AVU trengtes. Jeg tar med et lengre sitat fra fellesuttalelsen fordi dette gir et godt innblikk i situasjonen våren 2008:

Arbeidsveiledning er et av de mest vellykkede personaltiltakene vi har i Den norske kirke. Kirkemøtets vedtak i 1990 om at diakoner, kateketer og prester skal bli tilbudt ABV har vært og er viktig for våre yrkesgrupper. Det er avgjørende at det nå bevilges penger til en ny utdanningsrunde (...). Vi frykter at dagens system (...) vil bryte sammen dersom det ikke blir utdannet nye veiledere fra høsten 2009. (...)

Det er verdifullt for oss arbeidstakere at arbeidsveiledningen er tverrfaglig. Dette stimulerer til samarbeid og gjensidig forståelse for hverandres profesjon i en tjeneste der funksjonsområdene ofte utfyller hverandre. I en tid da det er tungt å rekruttere til kirkelig tjeneste er det verdt å merke seg at ABV er et viktig rekrutteringstiltak, både for å rekruttere nye medarbeidere og for å beholde dagens medarbeidere i tjenesten.²⁴⁴

Heller ikke på statsbudsjett i 2009 kom pengene. Det var uventet og en stor skuffelse for STAVU og de andre aktørene. Og ble reist tvil om departementet ønsket å bidra til at ABV kunne videreføres i kirken. Men i møte i Det sentrale etterutdanningsutvalget der både

²⁴² En ny gjennomgang av aktive veiledere i 2011 viste at gjennomsnittsalder på de som var brukt av biskop siste 5 år, var 59 år, (APF, Elektronisk arkiv, FR/AR, 2011a).

²⁴³ Se biskop Hageseters gjengivelse av bispemøtets engasjement i STAVU, APF, Elektronisk arkiv, STAVU, Protokoller 2005-dd, sak 08/4 og Protokoll fra Bispemøte 21/04, finnes på www.kirken.no.

²⁴⁴ Fellesuttalelsen gikk til Kultur- og kirkedepartementet fra PF, KT og DND og er datert 15. april 2008. Det har ikke lyktes å finne den i PFs arkiv, men jeg har kopi den i eget arkiv (Andre upubliserte kilder, Eget arkiv, DND, PF og KF, 2008).

representanter fra PF og Kirkedepartementet var til stede, lyktes det PF å få et betinget løfte om midler og klarsignal til å utlyse nytt AVU-kurs med oppstart høsten 2009. Utlysningen måtte presisere at kursstart var under forutsetning av bevilgning fra departementet.²⁴⁵ Kurset ble utlyst på disse vilkår i januar 2009. Rett før opptak av deltakere skulle igangsettes kom en bevilgning på 1 million til Bispemøtet og STAVU kunne gjøre sitt endelige vedtak om kursrammer og oppstart.²⁴⁶ I oversendelsen til Bispemøtet ble det presisert at departementet forventet en gjennomgang av hele ABV-ordningen. Bispemøte skulle sørge for ”at ABV, AVU og organiseringen av disse blir gjennomgått og vurdert ut fra arbeidsgivers målsettinger med ordningen”.²⁴⁷ Bispemøtet innledet denne gjennomgangen i 2010, se kapittel 5.7.

Opptaket av deltakere (som fikk studentstatus ved Universitetet i Oslo og heretter betegnes studenter) skjedde allerede i mars-april 2009 for å få i gang kurset samme høst. Den knappe fristen og usikkerheten rundt finansieringen skadet arbeidet med å finne egnede kandidater, og kurset startet med 26 studenter, tross plass til noen flere, og tross at arbeidsgiverne hadde ønsket 50 nye veiledere.²⁴⁸ Alle studentene fra Den norske kirke var anbefalt fra sine biskoper. To av studentene var fra Metodistkirken, en fra den danske folkekirken. Dessverre ble det tatt opp få kateketer og diakoner, se kapittel 5.3 der vi så at det har vært vanskelig for disse yrkesgruppene å få arbeidsgiver til å finansiere utdannelsen. Kurset startet opp høsten 2009 med TK Lang som faglig ansvarlig og Brita Hardeberg som kursleder med ansvar for kursets daglige ledelse, koordinering av samarbeidspartnerne og gruppelederne.

Det endelige rammebudsjettet til kurset ble omkring 3 mill kr, og tildelingen fra departementet dekket 1/3 av dette beløpet. Universitetet bidro med et dekningsbidrag på 20 %. Resten måtte dekkes inn ved studentenes egenandeler, ekstra tilskudd fra Bispemøtet, fristilt arbeidskraft fra bispedømmene og mye dugnadsinnsats fra kursets ledelse og gruppeledere. Kurset fikk et meget knapt budsjett. For å redusere utgiftene ble en kursuke sløyfet, og planlagt innhold fordelt på de resterende 7 kursuker.²⁴⁹ Dette har ført til at kursukene ble svært intense med lange arbeidsdager. Endelig evaluering av kurset er ikke

²⁴⁵ APF, Elektronisk arkiv, STAVU, Protokoller 2005-dd, sak 09/3.

²⁴⁶ APF, Elektronisk arkiv, FR/AR, Protokoller 2005-dd, sak 3/08, 17/08, 28/08, 33/03, 40/08, 07/09, 12/09; APF, Elektronisk arkiv, STAVU, Protokoller 2005-dd, sak 08/3, 08/4, 09/3, 09/9.

²⁴⁷ ABM, journalnr. 09/313, arkiv 476, Brev fra Det kongelige kultur- og kirke departement datert 31.3.2009 til Bispemøtet.

²⁴⁸ APF, Elektronisk arkiv, mappe 3-11-2/AVU 2009, FR/AR, 2008; STAVU, Protokoller 2005-dd, sak 08/04.

²⁴⁹ APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2/AVU 09, FR/AR, 2009.

klart før etter avslutningen i 2012, men underveisevalueringer fra studentene har pekt på at kursukene har vært for travle.²⁵⁰

Som vi allerede har sett, ønsket fagrådet at fagligheten for AVU 2009-12 skulle endres i forhold til de to tidligere kursrundene, og dette måtte konkretiseres. Samarbeidsgruppen med fagrådet, PTS, TF og TK Lang utviklet en felles forståelse av faglighet basert på dialogisk og språksystemisk veiledningsforståelse, med reflekterende prosesser som arbeidsform.

Utdanningsbeskrivelsen uttrykker utdanningens faglige grunnlag:

Arbeidsveilederutdanningen 2009-12 utvikles ut fra et tverrfaglig, dialogisk perspektiv, og knytter an til filosofiske og sosialfilosofiske idéstrømninger som har vokst frem som reaksjon på modernismen, særlig da hermeneutikken, sosialkonstruksjonismen, narrativismen, språkfilosofi og etikk. Sentralt i utdanningen står forståelsen av mennesket som en fremmed og ansvarlig, slik filosofene Emmanuel Levinás og Martin Buber understreker dette. For å kunne fungere som veileder i møte med den andre, er det av avgjørende betydning at veilederen evner å spenne opp et dialogisk rom. I dette rommet kan veileder og den som bruker veiledningen, med dialogen som bro mellom seg, sammen utvikle ny forståelse og mening gjennom å reflektere over fortellingen den veiledede har med seg fra sin praksis. Forståelsen av dialog og av hvordan mening skapes og utvikles gjennom samtaler, står sentralt i utdanningen, samt forståelsen av fortellingens betydning. Språksystemisk kaller noen denne typen veiledning vi vil kvalifisere veiledere til, eller prosessveiledning som skapende dialog med reflekterende team eller reflekterende prosesser som arbeidsform.²⁵¹

Faglig ansvarlig TK Lang foreleste om hva dette betyr i på de første kursukene og på Landskonferansen for ABV i 2010.²⁵² Lang fremhever i disse presentasjonene at veiledning kan sees som et meningsskapende språksystem (språkspill), der den veiledede og veilederen skaper mening gjennom å samtale. Utforskningen av det den veiledede forteller i dialog med veileder og gruppemedlemmer, kan gi den veiledede en ny mening, som igjen kan gi nye handlingsmuligheter. Veileders kompetanse og ansvar er å skape det dialogiske rommet og

²⁵⁰ Evalueringene ikke offentliggjort, gjengir her kunnskap jeg har som kursleder.

²⁵¹ (FR/AR, TF og PTS, 2009b)

²⁵² (Lang, 2009a); (Lang, 2009b); (Lang, 2009c); (Lang, 2010a); (Lang, 2010b); (Lang, 2010c)

selv å delta i dialogen og slik legge til rette for at den som får veiledning blir i stand til å se sin egen praksis på en ny måte. Veilederen er ikke ekspert på den andres liv eller hva som er best for den som veiledes.

En rekke filosofer som har lagt grunnlag for denne tenkningen internasjonalt og i norsk sammenheng er blitt presentert gjennom forelesninger og i pensumlitteraturen: Martin Buber, Ludwig Wittgenstein, Gregory Bateson, Mikhail Bakhtin, Lev Vygotsky, Kenneth Gergen, Hans Skjerveheim, Ragnar Rommeltveit. Likeså viktige praktikere som Harold A Goolishian, Harlene Anderson og Tom Andersen og flere i samme tradisjon (Lang, Schilling, Seikkula, Selzner, Svare, Teslo, Tysk) er representert i pensum. Pensumlitteraturen er følgelig helt ny i forhold til tidligere kurs.²⁵³ Store deler av pensumlitteraturen er gjort tilgjengelig for studentene i to kompendier trykket for kurset, hvilket har gjort det mulig for dem å få lese sentrale artikler og utdrag fra bøker til et så stort utvalg av forfattere.

Vi har valgt å la studentene lese mer fordypende av den norske legen Tom Andersen som hos oss har vært viktig for å introdusere reflekterende team.²⁵⁴ Likeså hans viktige samarbeidspartner Harlene Anderson.²⁵⁵ Ellers har vi ønsket å gjøre studentene kjent med PTSs sine egne bidrag til veiledningsforståelse.²⁵⁶ Også yrkesetiske og sosialfilosofiske artikler fra det norske miljøet er med.²⁵⁷ Dessuten er spørsmål om kjønn og makt i veiledning belyst i en rekke artikler.

Flere forelesere har vært brukt for å belyse temaene: Leder på familieterapiutdanningen på Diakonhjemmets høyskole Randi Bagge (om reflekterende prosesser), professor TF Svein

²⁵³ Litteraturlista har en obligatorisk fellesdel på ca 1300 sider. Studentene leser i tillegg 700 sider hvorav 500 skal knyttes til arbeidet med fordypningsoppgaven (FR/AR, TF og PTS, 2009a). Obligatorisk felles litteratur er (se bibliografi for detaljer): (Andersen, Et samarbeid - av noen kalt veiledning, 1999); (Andersen, 2005); (Andersen, 2008); (Andersen, 1997); (Anderson, 2003, ss. 103-173, 252-262); (Buber, 2003, ss. 1-17); (Christoffersen, 2005); (Fortune, 1996); (Greenspan, 1996); (Heyward & Herrison, 1996); (Gergen, 1997, ss. kap 8-11); (Hovland, 2005); (Lang, Veiledning som transformasjonsprosess, 2005); (Lang & Tysk, 2003); (Lebacqz & Barton, 1996); (Miller-McLemore, 2000); (Reichelt, 2008); (Rommeltveit, 2007); (Schilling, 1997, ss. 165-191); (Seikkula, 2000, ss. 124-153); (Seltzer, 2006); (Skjerveheim, 2002); (Skærbæk, 2005); (Stifoss-Hanssen, 2005); (Svare, 2006, ss. 7-147); (Teslo, 2006); (Tjersland, 1999); (Tveito, 1999); (Tysk, 2001); (Ulleberg, 2007, ss. 95-170); (Ulvik, 1999); (Aadland, 2006). I tillegg skulle studentene sette seg inn i styringsstruktur, satser og reglement for ABV, Arbeidsmiljøloven og prosedyrer for håndtering av personalsaker i stat og fellesråd. I liste over annen anbefalt litteratur finner vi blant annet filosofiske bidrag av Lévinas, Skjerveheim og Gadamer.

²⁵⁴ (Andersen, Et samarbeid - av noen kalt veiledning, 1999); (Andersen, 2005); (Andersen, 2008); (Andersen, 1997)

²⁵⁵ (Anderson, 2003, ss. 103-173, 252-262)

²⁵⁶ (Stifoss-Hanssen, 2005); (Hovland, 2005)

²⁵⁷ (Christoffersen, 2005); (Rommeltveit, 2007); (Skjerveheim, 2002)

Aage Christoffersen (om profesjonsetikk i veiledning), førstelektor PTS Merete Thomassen (om relevans av makt- og kjønnsperspektiv i veiledning), sexolog og sykehusprest Knut Hermstad (seksuell historie og seksualitet i veiledningen), stipendiat TF Anne Hege Grung (dialogens risiko og muligheter), professor MF Jan Olav Henriksen (om subjekt og selv mellom flyt og konstans), 1. amanuensis Lovisenberg Diakonale Høyskole Beate Indrebø Hovland (om ABV som medforfatterskap), Marit Bunkholt og Brita Hardeberg (om studentveiledning og andre veiledningstradisjoner i kirken), Brita Hardeberg (om ABVs historie i Den norske kirke). Dessuten har arbeidsgiverne vært på besøk for å fortelle hva de forventer av veilederne når de er ferdige.

I tillegg til undervisning har kursukene bestått i veiledningsgrupper, øvingsgrupper for å lære å lytte og ”å bli i det sagte”, faglige grupper, arbeid med oppgaver i grupper og i seminarer. Veiledning på egen praksis har stått sentralt. I siste halvdel av kurset har alle arbeidet med sine fordypningsoppgaver. Det er planlagt et fremleggsseminar på siste kursuke der også studentenes veiledere på oppgavene skal tilstede for å gi respons. For øvrig er det innarbeidet i budsjett et antall individuelle veiledningstimer på oppgaveskrivningen for den enkelte student.

Utdanningsbeskrivelsens målsetting er å gi studentene en forståelse av hvordan mening skapes og utvikles gjennom samtaler, og at de skal lære teknikker som fremmer dialogiske samtaler i veiledningsrommet. Utdanningsbeskrivelsen peker på fem områder der kurset skal gi kompetanse, jeg gjengir dem stikkordsmessig:

- Faglig kompetanse med fordypet kjennskap til språkssystemisk veiledningstenkning, og også å kjenne ulike veiledningstradisjoner i kirken.
- Praktiske veiledningsferdigheter slik at man er i stand til å spenne opp et dialogisk rom.
- Sosial kompetanse slik at man kan tåle forskjellighet og kan møte andre med åpenhet og tydelighet.
- Yrkesetisk kompetanse slik at man er i stand til å sette grenser både for seg selv og andre, håndtere taushetsplikt og forstå utfordringer knyttet til relasjonen mellom veileder og den som blir veiledet.

- Endrings- og utviklingskompetanse slik at man selv er i stand til å nyttiggjøre seg veiledning for egen del.²⁵⁸

Ved utgangen av 2011 er kurset nær avslutning. Det forventes at 23 av de opprinnelig 26 studentene vil fullføre. Disse er i ferd med å fullføre praksis i egen veiledningsgruppe, har levert en del av de skriftlige innleveringskravene og er i gang med sine fordypningsoppgaver. Endelig innleveringsfrist er satt til 15. august 2012, sensur faller kort tid etter dette. Studentene forventes å bli godkjent som arbeidsveiledere i fagrådet tidlig på høsten 2012.

5.7 Situasjonen for ABV på slutten av perioden

Mot slutten av perioden har vi generelt i samfunnet en bedre situasjon når det gjelder tilgang på faglig veiledning enn tilfellet var da ABV ble etablert. Mange yrkesgrupper tilbys nå ulike former for veiledning. Dette er også tilfelle for kirkelige tilsatte, både for prester, kateketer, diakoner og andre. Veiledningstilbudene i kirken blir vurdert som et viktig bidrag til å sikre kvalitet på arbeidet, hjelpe medarbeidere å fremstå troverdig, styrke rekruttering, unngå utbrenthet, få ferske yrkesutøvere godt i gang og holde på de eldste. Et eksempel på dette finner jeg i Oslo bispedømme som satser på flere veiledningsformer for sine tilsatte. I Kompetanseplan for Oslo bispedømmeråd 2011-2013 står følgende veiledningsformer oppført med prester som målgruppe: Individuell veiledning, ABV-grupper, mentorordning, kollegaveiledning, retreat, åndelig veiledning.²⁵⁹ Liknende tenkning finnes i mange bispedømmer, ABV er ikke det eneste valget.

At kirken har høstet erfaringer med ulike veiledningsformer, kan og bør utfordre ABV. At dette også er tilfelle, vises i vedtak i Sentralt arbeidsmiljøutvalg for prestene i 2009 der man var enige om at alle prester under 40 år bør ha ”obligatorisk veiledning – herunder arbeidsveiledning”.²⁶⁰ Vedtaket viser at veiledning sees som viktig for unge prester, men er ikke spesifikk på at ABV er å foretrekke. Dette ble bekreftet av ekspedisjonssjef i Kirkedepartementet Ingrid Vad Nilsen på Landskonferansen 2010. Hun fremholdt at ABV har vært et viktig redskap for personalpolitikken i kirken, men at det nå må suppleres med flere

²⁵⁸ (FR/AR, TF og PTS, 2009b)

²⁵⁹ (Oslo bispedømmeråd, 2011)

²⁶⁰ Vedtaket finnes i Kultur- og kirkedepartementet, SAMU 10.02.2009. Jeg har ikke nærmere angivelse av sted i arkiv. Kopi oversendt fagrådet via PF i 2009, APF, Elektronisk arkiv, FR/AR, Protokoller 2005 – dd, Sak 11/09 h. Saken ble også belyst på Landskonferansen 2010 ved innlegg av ekspedisjonssjef Ingrid Vad Nilsen, se kapittel 5.2.

typer tiltak.²⁶¹ Spørsmålet blir når ABV trenger supplering og hvorfor. I denne situasjonen er det et stort savn at effekten av ABV ikke er kvalifisert undersøkt. Jeg har heller ikke funnet at det foreligger noen samlet refleksjon over hva slags målsetting og hensikt de ulike veiledningstyper har.

Refleksjon omkring veiledningens målsetting blir også viktig når spørsmål om hvem som skal styre veiledningstilbudene kommer opp. Er det naturlig at fagforeningene har så mye innflytelse over ABV som tilfellet er i dag? Spørsmålet har vært der hele tiden, men har de siste år blitt tatt opp med ny styrke fra arbeidsgiversiden, aktualisert av arbeidet med å forberede siste AVU-runde. Kirkedepartementets krevde i forbindelse med tildelingen av midler til AVU 2009-12 ny gjennomgang og vurdering av organiseringen av ABV og AVU ”ut fra arbeidsgivers målsetting med ordningen” (se kapittel 5.4). Dette har blitt fulgt opp i STAVU og i Bispemøtet.

I november 2011 hadde STAVU en bred samtale om organisering av ABV og om forholdet mellom STAVU og fagråd der mange synspunkt kom frem. Arbeidsgiversiden i STAVU fremholdt at de hadde behov for et organ der de kunne drøfte veiledning generelt og ABV spesielt. Både Bispemøtets og KAs representanter synes å mene at hele ordningen med ABV måtte forankres hos dem (ikke bare AVU). DND og KFs representanter støttet dette. KAs representant ønsket at retningslinjene for ABV skulle utarbeides av KA og Bispemøtet i fellesskap, ikke i fagrådet. KA mente også at ABV ville være for kostbart til at alle fellesrådets arbeidstakere kunne få tilbud. Fagrådets representanter i STAVU fremholdt at ABV er det veiledningstilbudet i kirken som er best beskrevet, best fundert faglig og best evaluert. Arbeidsgiversiden må ha kompetanse i spørsmål om ulike veiledningsformer dersom de skal ta en sterkere styring av ABV, slik at ikke de billigste veiledningsformene eller de veiledningsformene som passer for alle kirkelige tilsatte blir valgt. Ut fra arbeidets art er det viktig for prest, kateket og diakon får et vedvarende veiledningstilbud der de kan arbeide med sitt møte med medmennesker, ikke bare et krisetilbud. STAVU vedtok etter drøftingen å be Bispemøtet fremme sak ”om STAVU og ABV- forankringen hos Bispemøtet”.²⁶²

Bispemøtet har også flere ganger drøftet organiseringen av arbeidsveiledningen, uten at dette er slutført ved utgangen av 2011. I Årsrapporten for 2010 sies det at ”Bispemøtet ser behov

²⁶¹ APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-3-1, FR/AR, 2010b.

²⁶² APF, Elektronisk arkiv, STAVU, Protokoller 2005-dd, Sak 10/05, 11/03.

for å gjennomgå systemet rundt arbeidsveiledningen generelt, og driften av styringsgruppen spesielt, og vil komme tilbake til dette i 2011.”²⁶³Bispemøtet fulgte opp dette og henvendelsen fra STAVU på sitt høstmøte 2011. De gjorde heller ikke da endelig vedtak om organisering, rolle- og kompetansefordelingen i ABV og AVU, men ville forsette drøftingen. Vedtaket understreket imidlertid betydningen av den typen veiledning som ABV er for prestene. Samtidig åpnet det for at ulike situasjoner trenger ulik veiledning, et synspunkt som minner om KAs.:

*Bispemøtet vil understreke betydningen av veiledning som gir mulighet til refleksjon over tjenesten, i skjæringspunktet mellom person og profesjon. Det synes å være et økende behov for individuell veiledning og et større mangfold i veiledningstilbudet.*²⁶⁴

KA er også i gang med en større intern drøfting av ABV og annen veiledning for sine ansatte. Arbeidsgiveravdelingen ved Marit Halvorsen Hougsnæs har utarbeidet et foreløpig notat om ABV datert november 2011 der hun summerer opp praksis med ABV i kirken fra 1990 til i dag med tanke på ansatte i KA-sektoren. Innledningsvis skriver hun at motivasjonen for å se på ABV-ordningen er at den ”byr på flere utfordringer for fellesrådene”. KA ønsker derfor ”å se ordningen i sammenheng med mulige nye grep og løsningsforlag.”²⁶⁵

Det er for tidlig å vite hvordan den videre drøftingen i KA, Bispemøtet og de andre aktørene blir, og hvilke konsekvenser dette får for organisering og utbredelse av ABV fremover. Slik saken står nå, antar jeg at ABV vil bli videreført for de statstilsatte prestene så sant ordningen kan tilføres nyutdannede veiledere (se nedenfor). For meg ser det ut til å knytte seg mer spenning til hvilke tilbud de fellesrådstilsatte vil få fremover, men det gjenstår å se.

Et annet interessant utviklingstrekk mot slutten av perioden er at det kan virke som etterspørselen etter ABV svekkes noe i bispedømmer der man bare har tilbud om tradisjonelle, tidsavgrensede grupper (2 år). Jeg spør meg om det blir en slags slitasje eller utmattelse når en yrkesutøver som ønsker veiledning som del av det daglige arbeidet gjentatte ganger må starte opp i en ny ABV-gruppe. Det kan også tenkes at metodikken i de tidsavgrensede gruppene med vekt på læringskontrakt og evalueringsprosesser binder opp den

²⁶³ (Bispemøtet, 2011a, s. 9)

²⁶⁴ (Bispemøtet, 2011b)

²⁶⁵ Andre upubliserte kilder, KA, 2011.

som går i veiledning på en måte som gjør at det blir vanskelig å ta opp det som er dagsaktuelt eller kjennes presserende. Samtidig som etterspørselen etter tidsavgrensede ABV-grupper svekkes, ser vi at stadig flere bispedømmer ønsker å legge om til kontinuerlige grupper. I praksis kan dette bety at fagligheten i ABV i tiden fremover vil endre seg noe, og bli mer tilpasset de veiledningsbehov som finnes nå.

”Trenden” med omlegging til kontinuerlige grupper startet i Agder og Telemark bispedømme i 2008. Bispedømmet endret da sitt ABV-tilbud fra tidsavgrensede til kontinuerlige grupper etter mønster av Borg bispedømme. Effekten av endringen vises på statistikk fra bispedømmet: Året 2007, før omleggingen, deltok 66 personer (47 prester, 7 diakoner, 9 kateketer, 3 andre) i 10 veiledningsgrupper. Omkring 36 % av prestene gikk i veiledning, i utgangspunktet et høyt tall i landssammenheng.²⁶⁶ Hvor stor andel av de andre yrkesgruppene, vites ikke. Året 2009, etter omleggingen, deltok 104 personer (75 prester, 12 diakoner, 9 kateketer, 8 andre) i 17 kontinuerlige veiledningsgrupper.²⁶⁷ Det betyr at 57 % av alle tilsatte prester da fikk ABV. Etter ytterligere to års drift var tallet for prestene gått noe ned igjen, og det blir interessant å se om oppslutningen stabiliserer seg eller vil fortsette å variere. 2011 deltok 91 personer (58 prester, 5 diakoner, 8 kateketer, 20 andre) i 16 kontinuerlige grupper.²⁶⁸

Erfaringene fra Agder og Telemark bispedømme har oppmuntret andre bispedømmer til å gjøre legges om driften av ABV. Det pågående AVU-kurset har satt fokus på kontinuerlige grupper som en god måte å organisere veiledning på. Fagrådet anbefalte dessuten bispedømmene å vurdere omlegging på Landskonferansen 2010, og fulgte opp med retningslinjer for årlig antall timer i kontinuerlige grupper. I tradisjonelle ABV-grupper har alltid det årlige timetallet vært 33 timer (66 timer på 2 år). Erfaring viser at dette er litt mer enn behovet nå veiledning strekkes over lang tid og blir en del av den faste arbeidsrytmen. I retningslinjene for kontinuerlige grupper er tallet justert ned til 20-33 timer årlig, og den enkelte biskop bestemmer hvor tallet skal ligge.²⁶⁹ Dette gir deltakerne mindre tidspress og bispedømmene mindre økonomisk press, noe som begge parter ser ut til å verdsette. Til gjengjeld kan deltakeren fortsette lengre, helst så lenge han eller hun ønsker det.

²⁶⁶ APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-3-1, Agder og Telemark bispedømme, 2008.

²⁶⁷ APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-3-1, Agder og Telemark bispedømme, 2010.

²⁶⁸ APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-3-1, Agder og Telemark bispedømme, 2012.

²⁶⁹ APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-3-1, FR/AR, 2010b; (FR/AR, 2011)

Tall fra 2011 viser at over halvparten av bispedømmene nå legger om. I 2011 var det totalt 93 ABV-grupper i gang i Den norske kirke, bare 28 av disse var tradisjonelle grupper over 2 år. Totalt 565 personer (386 prester, 53 diakoner, 33 kateketer, 7 fra andre kirkesamfunn og 115 andre totalt) deltok. Dette er den høyeste oppslutningen ABV har hatt siden ordningen ble opprettet. Og det er bemerkelsesverdig at andelen "andre" har økt – denne gruppen består av andre grupper fellesrådstilsatte som kantorer, kirkeverger og trosmedarbeidere.²⁷⁰

Om omleggingen vil bety en varig større oppslutningen om ABV, gjenstår å se. Vi vet at Borg bispedømme som har hatt kontinuerlige grupper hele tiden, har langt større oppslutning om ABV enn andre bispedømmer. Men om det samme vil skje ved en omlegging nå, vet ingen.

Siste del av perioden preges av AVU 2009-12. Utdanningsrunden som har krevd mye både av STAVU og fagrådets ressurser. I 2010 gjorde STAVU vedtak om å be Bispemøtet ta kontakt med Kirkedepartementet for å begynne arbeidet med å få på plass en ny kursrunde raskt. Ønsket var å kjøre en "reprise" på AVU 2009-12 med oppstart kanskje allerede høsten 2012. Dette ville gi besparelsene både for personell og for økonomi. STAVU regnet også med at det fortsatt var et påtrengende behov for nye arbeidsveiledere grunnet den høye gjennomsnittsalderen i veilederkorpset. En ny gjennomgang av aktive veiledere i 2011 viste at gjennomsnittsalderen på de som hadde vært brukt siste 5 år var 59 år.²⁷¹ Dette har imidlertid ikke departementet vært innstilt på før det foreligger evaluering av nåværende utdanning og av ordningen med organiseringen av ABV og AVU. Dette ble bekreftet skriftlig i tildelingsbrevet for 2011 til Bispemøtet der det heter: "Når det særskilt gjelder arbeidsveilederutdanningen, (...), ber vi om en relativt utførlig sluttrapport med evaluering (...)". Ved utgangen av 2011 er det uklart når og om nytt AVU blir satt i gang. Uansett vil AVU 2009-12 bli evaluert av flere instanser når det er avsluttet.

En mindre sak som stadig blir tatt opp i drøftingene på Landskonferansene er hva vi gjør når så mange veiledere blir proster eller går inn i andre ledende stillinger i kirken.²⁷² På den ene siden er dette positivt. Kirken har ikke stort tilfang på egnet lederutdanning, men AVU og veiledererfaring har vist seg relevant for lederstillinger. Slik sett er det flott at veiledere blir proster. På den andre siden blir dette et problem fordi veilederkorpset tappes for ressurser. Det

²⁷⁰ APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-3-1, FR/AR, 2012a.

²⁷¹ APF, Elektronisk arkiv, STAVU, Protokoll 2005-dd, sak 10/06; APF, Elektronisk arkiv, FR/AR, 2011a.

²⁷² Se f. eks APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-3-1, FR/AR, 2012b.

er ikke så lett å få brukt proster og andre ledere som arbeidsveiledere. Praksis helt fra ABV startet at veileder ikke skal være overordnet dem han eller hun veileder. I noen tilfeller har proster veiledet i annet bispedømme for å komme unna arbeidsgiverlinjen. Dette fungerer bra, men gir større reisekostnader. Noen proster har også blitt brukt som veiledere i eget bispedømme, men utenfor eget prosti. Det viser seg imidlertid at slike løsninger i praksis lett skaper en usikkerhet hos den som veiledes om opplysninger fra veiledningen kan tilflyte arbeidsgiver. Problemstillingen knyttet til prostene illustrer en kvalitet i ABV: ABV har aldri vært et styringsredskap, men et tiltak innenfor personalomsorg og biskops inspirerende tilsyn. Dette har gitt arbeidstakerne tillit til ordningen og til at taushetsplikten er reell. Problemstillingen illustrerer også kvaliteter ved veilederutdanningen som lederutdanning. En nærliggende løsningen innenfor nåværende kirkeordning er å utnytte mulighetene med to arbeidsgiverlinjer. Dersom vi får organisert ABV slik at det har likeverdige feste i begge arbeidsgiverlinjer vil det være enkelt å utnytte en leder i bispelinja som arbeidsveileder for fellesrådtilsatte og vise versa. Andre løsninger kan også tenkes. Det hadde vært interessant å se hva som skjedde dersom vi lot en prost lede språkssystemisk veiledning med reflekterende team i gruppe med egne underordnede. Kanskje vil dette oppleves annerledes enn om prosten ledet grupper der fokus er på gruppeprosess og veiledningskontrakt?

I 2011 ble Norge rammet av en forferdelig katastrofe ved terroren på Utøya og i Regjeringskvartalet. Terroren rammet hele landet, alle steder der de drepte og deres pårørende var hjemmehørende. I den forbindelse tok kirken og kirkelige medarbeidere stort ansvar. Ikke minst var det mange prester som fikk belastningen med tunge begravelser. Etter tragedien fikk bispedømmene i likhet med andre statsetater tilbud om ekstra midler til veiledning for personell som hadde hatt særlige belastninger. Jeg vil bruke situasjonen til å tydeliggjøre et par viktige punkter fra kapittel 5.1. Generelt illustrerer tilbudet om ekstra midler at veiledning i dag sees som viktig for tilsatte som må bære store utfordringer i forbindelse med yrkesutøvelsen. Dette er også en del av kirkens forståelse og praksis. Dernest peker hele situasjonen etter 22. juli 2011 på betydningen av at det finnes tilgjengelige og kompetente veiledere over hele landet, veiledere som kan engasjeres på kort varsel. I denne sammenhengen vil jeg ta frem en erfaring fra Borg bispedømme som ble formidlet under Landskonferansen 2012. Borg bispedømmet var hardt rammet av tragedien med 13 dødsfall, dette belastet mange prester. I Borg er det som vi har sett tradisjon for at en svært høy del av prestene til enhver tid går i kontinuerlige ABV-grupper der de har mulighet for å ta opp belastninger i tjenesten. Administrativt ansvarlig for ABV i Borg fortalte på landskonferansen

at da tilbudet om midler til veiledning kom, var allerede veiledningsbehovet ivaretatt i de eksisterende ABV-gruppene:

*Prestene gir tilbakemelding om at de fikk veiledningsbehovet / debriefingsbehovet dekket i det eksisterende ABV-systemet.*²⁷³

Oppfølgingsarbeidet etter terroren i 2011 viste etter min mening betydningen av at veilederkorpsset holdes ved like over hele landet og at så mange som mulig går i veiledning til enhver tid.

5.8 Oppsummering

I perioden etter 2000 har ABV vært en del av etablerte personaltiltak i kirken. Tilbud har vært gitt på litt ulike vis fra bispedømme til bispedømme med variasjoner både i faglighet, organisering, oppslutning og økonomi. Tilbudet har blitt godt evaluert i undersøkelser som har sett på prestenes arbeidsforhold, uten at det foreligger noen egen undersøkelse av ABVs betydning for prester, kateketer, diakoner og andre som har deltatt. Mangel på denne type evaluering er et stort savn.

I perioden har Landskonferansene for ABV som fagrådet arrangerer, blitt regelmessige avholdt hvert annet år. Det er innarbeidet rapporteringsrutiner på ABV-virksomheten fra bispedømmene, Feltprestekorpset og Sjømannskirken og også fra fagrådet slik at erfaringsdelingen på konferansene blir best mulig. Konferansene brukes også til oppdatering på endringer i veiledningsfeltet, informasjon om arbeidsveilederutdanning og andre ting som er av interesse for driften av ABV, og synes å være et viktig forum for driften av ABV i kirken. Konferansen har litt etter litt blitt større ved at KA og Kirkevergelaget nå deltar, i tillegg til ABV-ansvarlige i bispedømmene, Feltprestekorpset og Sjømannskirken, STAVU og fagrådet. Fra 2006 deltar også Metodistkirken etter at denne gjorde avtale om at Metodistkirkens prester og diakon kan få ABV gjennom Den norske kirkes ordninger.

STAVU og fagrådet har hele perioden arbeidet med sin selvforståelse og arbeidsdeling, uten at det er gjort andre endringer i strukturene enn at STAVU har fått ansvar for oppnevning av

²⁷³ APF, Elektronisk arkiv, Mappe 3-11-2-3-1, FR/AR, 2012b.

fagrådets leder (fra 2001), og at KA har fått en representant i STAVU (fra 2007). I perioden har konsekvensene av endrede arbeidsgiverlinjer etter ny kirkelov (1996) slått inn, og det synes som tverrfagligheten i ABV har kommet noe i klemme ved at bare prestenes arbeidsgiver har innflytelse over tilbudet. Kateketenes og diakonenes "rett" til ABV er problematisert både av KA og i fellesrådene i konkrete saker, og det synes som disse to gruppene ikke så lett får tilgang til arbeidsveilederutdanning. Samtidig øker andelen av andre grupper fellesrådstilsatte som deltar i ABV, andelen har aldri vært så stort som i 2011. I 2011 er det klart at både Bispemøtet, Kirkedepartementet, KA og fagforeningene ønsker en ny gjennomgang av styringsstrukturen for ABV og AVU, selv om synspunktene til de ulike aktørene er forskjellige.

Den mest krevende utfordringen i perioden har vært å vedlikeholde og fornye veilederkorpset. Det har i perioden vært gjennomført to landsdekkende AVU-runder har bidratt med nye arbeidsveiledere. Den første, AVU 2000-04, utdannet vel 40 nye arbeidsveiledere, omtrent like mange kvinner og menn. Kurset ble finansiert med midler fra Kirkedepartementet (ca 50 %), egenandeler fra studentenes arbeidsgiver og dugnad. Den andre, AVU 2009-12, er ved avslutningen av perioden snart fullført, det forventes at 23 nye arbeidsveiledere vil bli ferdig med utdannelsen og godkjent som veiledere høsten 2012, omtrent like mange av hvert kjønn. To av de 23 studentene er fra Metodistkirken, en fra den danske folkekirken. Nye veiledere kommer godt med i et veilederkorps som i 2011 hadde en gjennomsnittsalder på 59 år. I tillegg har fagrådet etter 2008 godkjent noen få nye arbeidsveiledere med annen veilederutdanning ved ekvivalering etter ønske fra biskoper.

Fagligheten i utdanningene har endret seg i perioden. I AVU 2000-04 valgte fagrådet en pluralistisk tilnærming til fagligheten. Den tidligere dominerende arven fra pastoral-klinisk veiledning ble supplert innenfor kursrammen av språkssystemisk veiledningsforståelse, gestaltveiledning med mer. I forbindelse med evalueringen av ABV 2000-04 ble fagrådet rådet av kursledelsen til å gå gjennom pensum helt på nytt i en ny AVU-runde. Dette er blitt gjort i forbindelse med planlegging og gjennomføring av AVU 2009-12. Den siste runden skiller seg fra tidligere runder ved at fagligheten nå er knyttet til dialogisk og språkssystemisk veiledningsforståelse og at kurset velger reflekterende prosesser som arbeidsform. Fagrådet mener denne fagligheten vil utdanne arbeidsveiledere som er i stand til å veilede innenfor ulike settinger, og at utdanningen er godt tilpasset en overgang fra tidsavgrensede til kontinuerlige ABV-grupper.

AVU 2009-12 ble for første gang innenfor universitetssystemet, for prestene som del av Erfaringsbasert master i praktisk teologi. Fagrådet samarbeider med Det praktisk-teologiske seminar og Det teologisk fakultet, Universitetet i Oslo, om gjennomføringen. Gjennomført kurs gir studenten 60 studiepoeng.

Det har vært vanskelig å finansiere AVU 2009-12, til tross for et iherdig arbeid med å begrunne behovet for kurset. Kurset startet derfor opp senere enn ønsket. Omtrent 1/3 av budsjettet til utdanningen er midler fra Kirkedepartementet etter søknad fra Bispemøtet. Resten er egenandeler, tilskudd fra Bispemøtet, 20 % dekningsbidrag fra Universitetet og dugnad. Det har vært sparetiltak i selve kursgjennomføringen (reduksjon fra 8 til 7 kursuker) for å kunne gjennomføre kurset. Tallene viser at Kirkedepartementets dekningsbidrag har gått ned i forhold til tidligere kurs.

I perioden har ABV blitt utfordret av andre veiledningsformer i kirken. Både Kirkedepartementet, Bispemøtet, KA og fagforeningene er opptatt av hvilke typer veiledning henholdsvis arbeidsgiver og de ulike arbeidstakergruppene er best tjent med. Dette spørsmålet har mange sider, både faglige, økonomiske, organisatoriske og styringsmessige. Det ser ut som alle parter er enige om at ABV dekker viktige behov for prester, kateketer, diakoner og andre kirkelige tilsatte, og bør fortsette. ABV utfordres også av brukerne som har krav på kvalitet i veiledningen, for å sikre dette er det i perioden utviklet verktøy for evaluering av veiledernes arbeid.

Fra 2008 av har mange av bispedømmene valgt å erstatte de tradisjonelle tidsavgrensede ABV-gruppene til kontinuerlige ABV-grupper. Dette synes å ha økt deltakelsen i ABV. ABV-virkomheten i 2011 er det største som har vært registrert. 30 % av deltakerne i 2011 var tilsatt i fellesrådene, og nye yrkesgrupper fra fellesrådssiden er mange steder med.

Terroren i 2011 viste at det til enhver tid er viktig å ha et tilgjengelig arbeidsveilederkorps over hele landet. Prester som gikk i ABV da terroren rammet har rapportert at de fikk sitt veiledningsbehov dekket i faste ABV-gruppe.

6 Konklusjon

Jeg har ønsket å gi en sammenhengende beskrivelse av ABVs historie i kirken fra ideene om arbeidsveiledning kom og frem til i dag. Jeg vil nå summere opp mine viktigste funn.

Pastoralklinisk utdanning (PKU) fikk godt fotfeste i Norge fra 70-tallet, inspirert fra USA og England. For mange, særlig blant institusjonsprestene, hadde møtet med PKU ført til personlig og faglig vekst. I disse miljøene var det flere enkeltpersoner som ivret for at det beste i PKU-tradisjonen måtte ut til de vigslede medarbeiderne i menighetene. Dette er den viktigste drivkraften bak etablering av ABV som fast veiledningstilbud i kirken. De diakonale institusjonene i Norge utviklet i samme tiden faglig veiledning for helsepersonell som diakonene tok med inn i kirkelig arbeid. Kirkene i Sverige og Finland hadde etablert ABV tidligere enn oss, og ble viktige forbilder. ABV ble forberedt gjennom ulike enkeltstående veiledningstiltak, ofte initiert av PKU-veiledere, der mange kirkelige tilsatte fikk erfaring med veiledning. Også kollegaveiledning var prøvd ut i to bispedømmer. Samlet gir disse impulsene bakgrunn for utviklingen av ABV.

I siste halvdel av 1980-tallet blir muligheten for å etablere ABV for prester, kateketer og diakoner i kirken utredet både av Kirkerådet og i fagforeningene. De første ABV-prosjektene ble satt i gang. Arbeidsgiversiden og arbeidstakersiden samlet seg i et felles ønske om å utvikle ABV. Det første prosjektet kom i gang i 1988 i samarbeid mellom Tunsberg biskop og Institutt for sjelesorg ved Modum Bad med det mål å utdanne arbeidsveiledere for kirkelige tilsatte. Presteforeningen, som var fagforeningen for de fleste ildsjelene i PKU-miljøet og hadde erfaring med å kurse prester, fikk tidlig en ledende rolle i utviklingsarbeidet.

Arbeidet med etableringen av ABV fikk et stort løft ved at en samlet kirke støttet tiltaket. Kirkemøtet i 1990 vedtok ønsket om at ABV skulle opprettes som et landsdekkende kirkelig system for ABV for prester, kateketer og diakoner, og ba arbeidsgiverne deres om å stille midler til disposisjon for å utdanne veiledere. Kirkemøtet ønsket også at det skulle etableres et partssammensatt samarbeidsorgan som kunne drøfte utdanning av veiledere. Det lå også som premiss i tenkningen fra Kirkemøtet at biskopene måtte ha et særlig ansvar for ABV ut fra tilsynet med vigslede medarbeiderne.

Kirkedepartementet tok den økonomiske utfordringen og skaffet til veie statlige midler til utdanning av arbeidsveiledere (AVU). Med dette gjorde departementet et fremsynt vedtak. I ettertid vet vi langt mer om viktigheten av slik veiledning enn man gjorde i statlig forvaltning i 1990.

Det er verd å merke seg at det ikke ble tilført midler til utdanningen fra kommunal arbeidsgiver eller andre slik Kirkemøtet 1990 ønsket. Det ble heller ikke etablert noe samarbeidsorgan slik vedtaket uttrykkelig ber om. Dette til tross for at både KA og Kirkerådet var tungt inne i utredningsprosessen og begge hadde vært utpekt underveis som naturlig pådriver for å få til et slikt organ. I ettertid må dette vurderes som en svikt fra KA og Kirkerådet. Den statlige arbeidsgiver ble eeneier av tiltaket fra starten av.

Kirkedepartementet ba PF om å ta ansvar for å utarbeide retningslinjer for ABV og AVU og å fordelte de tildelte midlene til utdanningene i bispedømmene. PF styrket gjennom dette sin innflytelse i ABV og har siden beholdt en sterk posisjon. PF etablerte raskt et fagråd (FR/AR) til å ivareta ansvaret. Fra 1997 ble fagrådet tverrfaglig og kateketene og diakonene ble fast representert. Medlemmene i fagrådet har dette som verv. Fra starten ble fagrådet sterkt preget av PKU-miljøet gjennom de prestene som PF oppnevnte. Dette her senere naturlig nok endret seg. I dag er fagrådet vesentlig rekruttert blant ABV-veiledere.

ABV ble til på bakgrunn av et behov. Kirkelige medarbeidere, særlig prester, opplevde at deres roller var blitt endret som følge av mer generelle utviklingstrekk i samfunnet i etterkrigstiden. Det var et nødvendig for å utvikle medarbeidernes kompetanse til å møte endrede vilkår. ABV ble et viktig svar på dette.

Årene etter Kirkemøtevedtaket i 1990 ble avgjørende for å utvikle ABV til et landsdekkende tilbud. I perioden fra 1988 til 1995 ble det utdannet arbeidsveiledere i alle landets bispedømmer. AVU ble gjennomført som 10 separate kurs i bispedømmene. Omkring 200 arbeidsveiledere ble utdannet og godkjent. Disse var utdannet til å gi individualveiledning. Det var en stor satsning, både økonomisk og i stor arbeidsinnsats fra viktige enkeltpersoner. Evalueringene viste at de som hadde gått i AVU hadde fått et personlig løft av veiledningen de hadde fått på eget arbeid. ABV virket.

I de fleste bispedømmene var utdanningen tverrfaglig, både prester, kateketer og diakoner deltok. På dette tidspunktet var prestene og de fleste kateketene tilsatt hos biskopene, men altså ikke diakonene. Alle tre yrkesgrupper deltok likevel i AVU fra starten, i prinsippet på lik linje, fordi ABV ble sett på som del av biskopens inspirerende tilsyn. Etter ny kirkelov i 1996 med endringer i arbeidsgiverlinjer og syn på arbeidsgivers ansvar, er antagelig tanken om ABV som biskopens tilsyn noe svekket i fellesrådslinjen, men den ligger likevel fast som begrunnelse for at medarbeidere i fellesrådslinjen (kateketer, diakoner, og de siste årene også andre medarbeidere) vanligvis har tilgang på ABV hos biskopene.

Det har vært et tilbakevendende og uløst problem at ABV bare har vært eiet av den statlige arbeidsgiveren. Styringsstrukturene for ABV og AVU ble følgelig definert av denne. Endringer i tenkning om arbeidsgivers ansvar i ny kirkelov førte til at departementet flyttet ansvaret for AVU fra fagforeningssiden (PF) til arbeidsgiversiden (Bispemøtet) fra 1997. Bispemøtet etablerte STAVU, et partssammensatt styringsorgan for veilederutdanningen. Etter samtaler mellom partene, beholdt Fagrådet fortsatt ansvaret for å definere ABV og være operativt ansvarlig for AVU på vegne av STAVU. Ansvarsfordelingen mellom STAVU og fagrådet har hele tiden siden vært gjenstand for drøfting.

KA ble invitert inn i STAVU i 2006 slik at fellesrådslinjen fikk et talerør inn i organisering av veilederutdanning, men eierskapet for AVU ligger fortsatt hos statlig arbeidsgiver. Det har ikke lyktes å finne en organisasjonsform som sidestiller arbeidsgiverne. Også forholdet mellom fagforeningenes og arbeidsgivernes innflytelse på ABV og AVU diskuteres. I 2011 er både Kirkedepartementet, KA, Bispemøtet og fagforeningene enige om at styringsstrukturene for ABV og AVU må vurderes.

ABV ble fra starten definert som et personalutviklingstiltak, ikke et styringsverktøy for arbeidsgiver. Dette er fastholdt siden. Som konsekvens av dette har det vært praktisert en streng taushetsplikt som også innebærer at opplysninger som kommer frem i veiledningen ikke kan bringes videre til arbeidsgiver. ABV har dessuten hele tiden fastholdt at det er den som går i veiledning som bestemmer hva i yrkesutøvelsen han eller hun trenger veiledning på.

ABV er en kompetansestyrt veiledningsform i den forstand at veiledning gis av en utdannet veileder. Veilederen er ekspert på rammene for veiledningen og metodene som brukes for å fremme refleksjonen, men ikke på livet eller løsningene til den som blir veiledet. Denne

veiledningsforståelsen blir i dag utfordret av nye former for veiledning og rådgivning som gir arbeidsgiver mer styring eller tjener andre formål. Likevel gir begge arbeidsgiverlinjene uttrykk for at ABV skal være en av flere veiledningsformer for kirkelige tilsatte.

Etter at veilederkorpset var på plass over hele landet, ble det i siste halvdel av 90-tallet etablert ordninger for drift av ABV i bispedømmene. Også Feltprestkorpset og Sjømannsmisjonen etablerte ABV tilpasset sine arbeidstakere. Det utviklet seg store forskjeller mellom bispedømmene i økonomiske rammer for driften, lokal utforming og styring av ABV, hvor mange som har deltatt og hvordan oppfølgingen av veilederkorpset har vært. Dette skyldes faktorer som ulikheter i faglighet, geografi, tilgjengelige resurspersoner, syn for saken hos ansvarpersoner i bispedømmet osv. Fagrådet etablerte fra 1994 Landskonferanser for ABV som et møtepunkt for de ABV-ansvarlige i bispedømmene, fagråd og STAVU. Tiltaket ble et viktig verktøy for utveksling av erfaring mellom bispedømmene og implementering av faglige føringer fra fagrådet.

Fra 2000 av har ABV vært et etablert personaltiltak i kirken, fortsatt med store forskjeller fra bispedømme til bispedømme. De store ulikhetene i budsjett for ordningen tilsier at finansieringen er et problem flere steder, men min undersøkelse omfatter ikke det enkelte bispedømmes indre anliggender. Landskonferansene bidrar fortsatt i vesentlig grad til vedlikehold av ordningen og flyt av erfaringer mellom bispedømmene. De er blitt et viktig uformelt møtested. KA og representanter fra Kirkevergelagene har også deltatt i Landskonferansene de senere år, dessuten Metodistkirken som bruker Den norske kirkes ABV for sine tilsatte.

Den store utfordringen for ABV har vært å opprettholde kapasiteten til å gi veiledning ettersom veilederkorpset slutter eller går over i andre stillinger. Veiledningskapasiteten i bispedømmene ble økt på slutten av 90-tallet ved at mange av de første arbeidsveilederne fikk tilleggsutdanning i gruppeveiledning (GVU1998-99) og lærte å veilede flere samtidig. Etter GVU endret bispedømmene sitt ABV-tilbud slik at ABV siden stort vesentlig har vært i grupper. Statistikken viser at antallet som fikk veiledning økte etter GVU. Tilbudet ble også billigere å drifte pr veiledet.

På begynnelsen av 2000-tallet ble veilederkorpset supplert med vel 40 godkjente arbeidsveiledere etter en ny landsdekkende utdanningsrunde der gruppeveiledning var

inkludert (AVU 2000-04). For tiden pågår utdanning av 23 nye gruppeveiledere, 20 av disse er fra Den norske kirke og 2 fra Metodistkirken (AVU 2009-12). Behovet er neppe fylt med dette. I 2011 er det rapportert at gjennomsnittsalderen på de tilgjengelige arbeidsveilederne i bispedømmene er 59 år, og STAVU bad allerede i 2010 Bispemøte om å søke midler til å utdanne enda flere.

Et særlig problem for Bispemøtet ved de senere utdanningsrundene har vært å få økonomien på plass. Kirkedepartementets bevilgninger har kommet sent og vært mindre enn behovet. Særlig var finansieringen av siste utdanningsrunde vanskelig. Det synes som Kirkedepartementets vilje til finansiering av AVU har avtatt. Første kursrunde var vesentlig finansiert av statlige midler via departementet, AVU 2000-04 omtrent halvfinansiert, og i AVU 2009-12 er departementets andel av budsjettet ca 1/3. Fellesrådslinjen har ikke bidratt til finansiering av kursene ut over støtte til egne tilsatte. Underfinansieringen av AVU 2009-12 har gitt problemer for gjennomføringen av kurset i følge evalueringer underveis.

Gjennomføringen av AVU-runder har hver gang vært krevende perioder for Fagrådet. Det har vært behov for stor arbeidsinnsats, og uten ildsjeler ville neppe utdanningsrundene latt seg gjennomføre. Samtidig har utdanningsrundene gitt personlig inspirasjon og ny giv til ABV-systemet i alle bispedømmene med spennende ringvirkninger.

ABV har faglig vært i utvikling helt siden starten. I oppstartfasen og første runde av AVU var ordningen sterkt preget av PKU-miljøet der de fleste resurspersonene og ildsjelene befant seg. Fagligheten ble med på kjøpet, og veiledningstenkningen, rammer og retningslinjer for ABV ble i stor grad preget av PKUs metodikk med røtter i psykodynamisk tradisjon. ABV ble organisert i 2-års avgrensede perioder, med læringskontrakt, vekt på prosess i gruppa og evalueringer som viktige verktøy. Samtidig var andre veiledningsmodeller i bruk og ble tolerert. Det viktigste eksempelet er at Borg bispedømme etablerte veiledningsgrupper med kontinuerlige (ikke tidsavgrensede) grupper der veiledningen la vekt på hva den enkelte hadde behov for her og nå. Etter hvert ble Borgs veiledning faglig fundert på språkssystemisk og dialogisk veiledningsteori og reflekterende metoder.

GVU i 1998-99 videreførte fagligheten fra første AVU-runde. Men i AVU 2000-04 valgte fagråd og STAVU å la faglige forskjeller i veiledningsforståelse komme til uttrykk.

Utdanningen fikk en pluralistisk faglige tilnærmingen, selv om undervisning og litteratur i

hovedsak støttet seg i psykodynamisk tradisjon. Fra 2008 åpnet fagrådet for å ekvivalere veiledere med annen faglig bakgrunn inn i ABV, og et lite antall veiledere er tilført gjennom denne ordningen. I AVU 2009-12 valgte man å legge dialogisk og språkssystemisk tenkning til grunn for kurset, og studentene lærer å bruke av reflekterende prosesser som metode. Utdanningen nyttiggjør seg Borg bispedømmes erfaring og kompetanse, og fagrådet ønsker at ordningen med kontinuerlige grupper skal bre seg. Fagrådet har samtidig vært tydelig på at flere ulike metoder kan brukes i ABV forsatt.

ABV har altså vist seg å være faglig fleksibel. Ordningen har også vært tilpasningsdyktig for endrede behov hos både arbeidsgiver og arbeidstaker. ABV har tatt opp i seg de metodiske verktøy som har vært tilgjengelig i samtiden og blant de ressurspersoner som har vært der og da, selv om det fra tid til annen har ført til faglige og organisatoriske motsetninger. Dette har tilført ordningen ny faglig inspirasjon og utvikling. At ABV har insistert på å være tverrfaglig, også etter endringer i arbeidsgiverlinjer, kan også sees på som uttrykk for en åpen tradisjon. ABV har også med tiden blitt selvkritisk og utviklet evalueringsverktøy for å vurdere veileders jobb. Flexibiliteten og tilpasningsdyktighet har gitt seg uttrykk i at ABV både gir individuell veiledning og gruppeveiledning, både i tidsavgrensede og kontinuerlige grupper. ABV har utviklet spesialgrupper for nytilsatte, seniorer osv, og innenfor ABV gis også korttidsveiledning ved spesielle behov av ulik slag. ABV-veilederne blir også brukt i kirken til andre typer veiledning, som praksisveiledning av studenter, mentorvirksomhet i Trosopplæringen med mer. Denne fleksibiliteten må vurderes som en stor styrke ved ordningen og ved veilederkorpset.

ABV har fått gode vurderinger i undersøkelser som er gjort om veiledning generelt. Den har ifølge disse hatt stor betydning for prester, kateketer og diakoner, og etter hvert for flere medarbeidere tilsatt i fellesrådene. Dessverre har det ikke vært midler til en kvalifisert undersøkelse av effekten av ABV, til tross for at dette er det mest langvarige og omfattende veiledningstilbudet i kirken.

ABV blir brukt. Deltakertallene for 2011 er de høyeste som har vært registrert, overraskende er hele 30 % av deltakerne tilsatt i fellesrådene. ABV er på slutten av perioden ønsket av de kirkelige arbeidstakerorganisasjoner og har fortsatt støtte i begge arbeidsgiverlinjene som et tilbud man ønsker videreført. Det er uten tvil viktig for Den norske kirke å ha tilgjengelige og kompetente arbeidsveiledere til enhver tid og over hele landet. Kirkelige medarbeidere møter

hver uke svært utfordrende arbeidsoppgaver, og trenger fortsatt hjelp til å finne sin rolle som yrkesutøver og menneske.

Alfabetisk liste over forkortelser

ABV	arbeidsveiledning
ADND	Arkiv for Det Norske Diakonforbund
APF	Arkiv for Den norske kirkes presteforening
AVU	arbeidsveilederutdanning
CPE	Clinical Pastoral Education (amerikansk PKU)
DND	Det Norske Diakonforbund
Fagrådet	Fagråd for arbeidsveiledning (PF)
FR/AR	Fagråd for arbeidsveiledning (PF)
GVU	gruppeveilederutdanning
KA	Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon (tidligere Kirkens arbeidsgiverorganisasjon)
KF	Kateketforeningen - Den norske kirkes undervisningsforbund
KIFO	Stiftelsen Kirkeforskning
MF	Det teologiske menighetsfakultet
NKTF	Norsk kvinnelig teologforening
PF	Den norske kirkes presteforening
PG/ABV	Prosjektgruppe for arbeidsveiledning (PF)
PG/ABV-i	Prosjektgruppe for arbeidsveiledning for institusjonsprestene (PF)
PKU	Pastoralklinisk utdanning
PTS	Praktisk-teologisk seminar, Universitetet i Oslo
STAVU	Styringsgruppe for arbeidsveilederutdanning (Bispemøtet)
TF	Det teologisk fakultet, Universitetet i Oslo

Upubliserte kilder

1. Arkiver for Den norske kirkes Presteforening (APF): ²⁷⁴

APF, Fjernarkiv

Mappe 063.62.50 ABV-generelt

Andresen, K. (1994). Arbeidsveiledning. Notat til Kirkerådets konsultasjon 29.august 1994. Kirkerådet.

Bispemøtet (1990). Utskrift av møtereferat BM sak 10/90.

PF. (1995). Brev datert 29.09.1995 til KIFO Vedr. Øystein Spillings rapport: ABV i Den norske kirke. Et historisk overblikk.

Eriksen, A. (1990). Notat til PFs sentralstyre fra studierektor. Arbeidsveiledning for prester. 14.05.1990.

Grimstad, F. (1988). Arbeidsveiledning for ansatte i Den norske kirke. Notat til Kirkens personalråd, forslag til prosjekt datert 16.05.1988.

Kirkens personalråd (1989), Protokoll fra Prosjektgruppen arbeidsveiledning møte 6.9.1989.

Kirkemøtet 1990, Komite E. (1990). Sak 20/90 Arbeidsveiledning. Innstilling fra komite E.

Kirkemøtet 1990. (1990). Vedtak sak 20/90.

Kirkerådet. (1990). Arbeidsveiledning i Den norske kirke. Betenkning til Kirkemøtet 1990. Fra en prosjektgruppe under Kirkens personalråd.

Kirkerådet. (1988). Brev til Presteforeningen 2.9.1988 om Arbeidsveiledning.

Kirkerådet. (1994). Konsultasjon om arbeidsveiledning i kirkerådet 29.august 1994.

Spilling, Ø. (1995). Arbeidsveiledning i Den norske kirke. Et historisk overblikk.

²⁷⁴ Papirarkivene til PF befinner seg på Kirkens Hus, Oslo. Fjernarkivet inneholder ulike eldre dokumenter med betydning for etableringen av ABV. Nærarkivet inneholder dokumenter fra tidlig 1990-tall, blant annet protokoller til Fagråd for arbeidsveiledning 1993-2005, til omkring 2005. Det er flytende overgang til elektroniske arkiv (H:\3\11-2) som har vært min hovedkilde for perioden etter 2005-10. Her ligger protokoller for Fagråd for arbeidsveiledning 2005-dd og protokoller for Styringsgruppe for arbeidsveilederutdanning fra 2000 – dd. Fra 2010 har PF tatt i bruk nytt elektronisk arkiv. Dette har jeg ikke benyttet, da de dokumenter jeg har brukt fra perioden etter 2010 også har vært lagret i elektronisk arkiv (H:\3\11-2)

APF, Nærarkiv

Mappe S 2.1.6:

PF. (1997). Rapport om bruk av tildelte kompetansemidler året 1997. Rapport til Det Kgl. Kirke-, utdannings og forskningsdepartementet, tildelingsbrev 1997.

Mappe U 11.2.2 Fagråd for arbeidsveiledning (FR/AR), Innkalling/protokoller:

PG/ABV. Protokoller 1992.

FR/AR. Protokoller 1993 - 2005.

Mappe U 11.2.3 FR/AR, Saker utenom prosjektene

KUF (Det kongelige kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet). (1999), Honorarsatser for arbeidsveiledning og gruppeveiledning, brev til bispedømmerådene datert 10.12.1999.

FR/AR. (2003). Fremlegg fra FRAR vedr kollegaveiledning, datert 12.9.2003.

Mappe U 11.2.3.1 FR/AR, ABV Landskonferanse

PF. (1995a), Invitasjon til Landskonferanse 15.1.1996, brev datert 4.10.1995 til adm. ansvarlig for ABV i bispedømmene. Vedlegg med spørsmål om ABV i bispedømmet.

PF. (1995b). Brev datert 7.12.1995 til landskonferansedeltakerne. Vedlegg program og deltakerliste.

Oslo bispedømme. (1996). Notat til Landskonferansen 15.1.96, datert 15.12.95.

Borg bispedømme. (1996). Notat til Landskonferansen 15.1.96, datert 8.1.96.

Hamar bispedømme. (1996). Notat til Landskonferansen 15.1.96, ikke datert.

Tunsberg bispedømme. (1996). Notat til Landskonferansen 15.1.96 fra, datert 3.1.96.

Agder bispedømme. (1996). Notat til Landskonferansen 15.1.96, ikke datert.

Stavanger bispedømme. (1996). Notat til Landskonferansen 15.1.96, datert 15.12.95.

Bjørgvin bispedømme. (1996). Notat til Landskonferansen 15.1.96, datert 14.12.95.

Møre bispedømme. (1996). Notat til Landskonferansen 15.1.96, ikke datert.

Nidaros bispedømme. (1996). Notat til Landskonferansen 15.1.96, ikke datert.

Sør-Hålogaland bispedømme. (1996). Notat til Landskonferansen 15.1.96, datert 14.12.95.

Nord-Hålogaland bispedømme. (1996). Notat til Landskonferansen 15.1.96, datert 9.1.96.

- PF og FR/AR. (1997a). Program for Samrådingsskonferanse for AVU 10.10.1997.
- PF og FR/AR. (1997b.) Deltakerliste 10.10.1997.
- Borg bispedømme (1997). Notat til Landskonferansen 10.10.97, datert 9.10.97.
- Agder bispedømme. (1997). Notat til Landskonferansen 10.10.97, ikke datert.
- Stavanger bispedømme. (1997). Notat til Landskonferansen 10.10.97, datert 9.10.97.
- Bjørgvin bispedømme. (1997). Notat til Landskonferansen 10.10.97, datert 9.10.97.
- Møre bispedømme. (1997). Notat til Landskonferansen 10.10.97, ikke datert.
- Nidaros bispedømme. (1997). Notat til Landskonferansen 10.10.97, datert 9.10.97.
- Sør-Hålogaland bispedømme. (1997). Notat til Landskonferansen 10.10.97, datert 9.10.97.
- Nord-Hålogaland bispedømme. (1997). Notat til Landskonferansen 10.10.97, ikke datert.
- Borg bispedømme. (1999). Notat til Landskonferansen 23.9.99, datert sept.99.
- Sjømannsmisjonen. (1999). Notat til Landskonferansen 23.9.99, datert 22.9.99.
- FR/AR. (2002a). ABV-landskonferansen 2002. Referat.
- FR/AR. (2002b). Oversikt over oppfølging av veiledere. Rapport fra bispedømmene ABV-Landskonferanse 25. april 2002.
- Sjømannsmisjonen. (2002). Notat til Landskonferansen 24.4.02, datert 24.4.2002.
- FR/AR.(2004a) Landskonferansen for ABV tirsdag 27.april 2004 (konferansemappe).
- FR/AR. (2004b) Landskonferanse for ABV (referat).
- FR/AR. 2004c). Landskonferansen, i ABV-forum, 2-2004 .

Mappe U 11.2.3.2 FR/AR, ABV Forum

- FR/AR. (2004d). ABV-forum nr 2, 2004.

Mappe U 11.2.3.4 FR/AR, Nordisk konferanse

- PF. (1996). Deltakerliste Nordisk konferanse i Tromsø.
- Thomsen, Nils. (1995). Rapport om studierejse til Norge vedrørende arbeidsveiledning for præster. Danmark, 1995.
- PF. (1995a). Invitasjon til ABV-kurs. (Gjelder kurset "The Scandinavian Training Course for Supervisors" i Finland 6.-10. 03.1995 under ledelse av John Foskett).
- PF. (1995b). Registrering av 5 norske deltakere på kurs i Finland 6.-10.03.1995.

Mappe U 11.2.4. 5 FR/AR, AVU. Materiell/litteratur

AVU Nidaros 1991-94. (1993). Litteraturliste ABV Nidaros (Revidert 30.03.1993).

Mappe U 11.2.5. 4 GVU. Foredragsholdere/ledere

PF, Studieavdeling. (1988). Notat til STAVU og godkjenning av faglig ansvarlige for prosjekt "GVU", ved David Gjerp, datert 8.1.1998.

Mappe U 11.2.5. 5 GVU. Materiell /litteratur

STAVU. (1998a). Litteraturliste, Gruppeveilederutdanningen 1998-99.

STAVU. (1998b). Rammeplan, Gruppeveilederutdanning.

Mappe U 11.2.5.7 GVU. Evaluering av GVU

FR/AR. (1999a). Brev til faglig og administrativt ansvarlige for GVU, datert 10.6.99, vedr innsending av rapport om GVU til evaluering.

FR/AR. (1999b). Oppsummering, Evaluering av GVU på bakgrunn av innsendt materiale, datert 4.8.99.

Mappe U 11.2.6 STAVU

STAVU, Protokoller 1997-2005.

APF, Elektronisk arkiv

Hovedmappe: H:\3 Utdanning\11 Fagråd\11-2 Arbeidsveiledning. Lesedato 27.3.2012.

Mappe 3-11-2-2 Innkalling og protokoll

FR/AR. Protokoller 2005 – d.d.

Mappe 3-11-2-3 Saker utenom prosjektene

Saxegaard, Fredrik.(2003a). 03 Notat omorg av FRAR Rektor (Notat om nyorganisering av FR/AR og STAVU til rektor 11.4.2003).

Saxegaard, Fredrik. (2003b). 03 notat Omorg ABV HS 0305 (Notat om utvikling, koordinering og kvalitetssikring av ABV i Den norske kirke, til Hovedstyret i PF 21.5.2003).

Heiene, Herborg Finset; Saxegaard, Fredrik. (2004a). 04 Notat Heiene omorg ABV jan (Notat datert 3.2.2004 til AU/Hovedstyret i PF om Utvikling, koordinering og kvalitetssikring av ABV i Den norske kirke).

Heiene, Herborg Finset; Saxegaard, Fredrik. (2004b). 04 HS Fremlegg om ABV (Notat til PFs hovedstyre mars 2004 om Organisering av ABV i Den norske kirke).

Mappe 3-11-2-3-1 Landskonferansen

FR/AR. (2006a). Referat fra Landskonferansen for ABV 2006.

FR/AR. (2008a). Rapport om ABV-virksomheten i bispedømmene. År 2007.

FR/AR. (2008b). Landskonferanse for ABV 2008 (referat).

Oslo bispedømme. (2008). Rapport om ABV-virksomheten i bispedømmet.

Virksomhet 2007.

Borg bispedømme. (2008). Rapport om ABV-virksomheten i bispedømmet.

Virksomhet 2007.

Hamar bispedømme. (2008). Rapport om ABV-virksomheten i bispedømmet.

Virksomhet 2007.

Tunsberg bispedømme. (2008). Rapport om ABV-virksomheten i bispedømmet.

Virksomhet 2007.

Agder og Telemark bispedømme. (2008). Rapport om ABV-virksomheten i bispedømmet. Virksomhet 2007.

Stavanger bispedømme. (2008). Rapport om ABV-virksomheten i bispedømmet.

Virksomhet 2007.

Bjørgvin bispedømme. (2008). Rapport om ABV-virksomheten i bispedømmet.

Virksomhet 2007.

Møre bispedømme. (2008). Rapport om ABV-virksomheten i bispedømmet.

Virksomhet 2007.

Nidaros bispedømme. (2008). Rapport om ABV-virksomheten i bispedømmet.

Virksomhet 2007.

Sør-Hålogaland bispedømme. (2008). Rapport om ABV-virksomheten i bispedømmet.

Virksomhet 2007.

Nord-Hålogaland bispedømme. (2008). Rapport om ABV-virksomheten i bispedømmet. Virksomhet 2007.

FR/AR. (2010a). Rapport om ABV-virksomheten i bispedømmene. Virksomhet 2009.

FR/AR. (2010b). Landskonferansen for ABV, 9.april 2010.

Agder og Telemark bispedømme. (2010). Rapport om ABV-virksomheten i bispedømmet. Virksomhet 2009.

FR/AR. (2012a). Rapport om ABV-virksomheten i bispedømmene. Virksomhet 2011.

FR/AR. (2012b). Landskonferansen for ABV 2012 – Referat.

Agder og Telemark bispedømme. (2012). Rapport om ABV-virksomheten i bispedømmet. Virksomhet 2011.

Borg bispedømme. (2012) Rapport om ABV-virksomheten i bispedømmet Virksomhet 2011.

Mappe 3-11-2-3-3 Godkjenning av veiledere

FR/AR. (2011b). Godkjente arbeidsveiledere - alfabetisk pr februar 2011.

Mappe 3-11-2-3-4 Nordisk konferanse

Rannveig Guðmundsdóttir og Elísabet Berta Bjarnadóttir. (2007). Veiledning i Island.

Mappe 3-11-2-4 AVU

FR/AR. (2000a). Litteraturpensum AVU 2000.

FR/AR. (2000b). Utfyllende pensumlitteratur.

FR/AR. (2000c). Notat til FR/AR 08. september 2000. Inntektssiden av AVU.

FR/AR. (2000d). Budsjett 2000.

FR/AR. (2001). Budsjett 2001.

FR/AR. (2002a). Budsjett 2002.

FR/AR. (2004a). AVU evaluering 2004- Resyme AVU 00-02.

FR/AR. (2004b). AVU evaluering 2004-Resyme AVU 02-04.

FR/AR. (2000c). AVU c-malevaluering 2004 Resyme.

FR/AR. (2000e). AVU deltakerliste 2000-2002.

FR/AR. (2002b). AVU deltakerliste 2002-2004.

FR/AR. (2000 -2004). AVU ukeprogram (en rekke ukeprogram fra 8 ulike uker på begge kurs, ikke spesifisert her, men finnes i denne mappen).

Mappe 3-11-2-6 STAVU/Arbeid med ny AVU 2011

FR/AR. (2011a). Behov for nye arbeidsveiledere i Den norske kirke.

Mappe 3-11-2-6 STAVU/Innkalling og protokoll.

STAVU, Protokoller 2005 – d.d.

Mappe 3-11-2/AVU 09

Torbjørn Køhn. (2005). AVU Ny runde – Ringerunde til bdr jan 05.

FR/AR. (2008). Fordelig på avu – notat til STAVU-møte nov 08.

STAVU. (2008). Arbeidsveilederutdanning (AVU) 2009-2011, brev til bispemøtet datert 22. 2.2008.

FR/AR. (2009). AVU 2009-2012 Forslag til budsjett. Fullbudsjettet tilbud, frikjøp veiledere, 10 t forelesning/uke, 7 kursuker, 20 % dekningsbidrag for TF.

FR/AR, TF, PTS. (2009a). Litteraturliste – Veilederutdanningen 2009-2012.

FR/AR, TF, PTS. (2009b). AVU 2009-12. Utdanningsbeskrivelse.

2. Arkiv for Det norske diakonforbund (ADND), Oslo:

Sentralstyret DND, Protokoller 1987 – 1990.

Mappe 11.4.9:

DND. (1992a). Referat fra møte 19.7. 1992 vedrørende Arbeidsveiledning for diakoner.

DND. (1991). Brev fra DND datert 1.7.1991 til PF, Sverre Stoltenberg og Ole Jakob Modalsli om møte for å drøfte arbeidsveilederutdanning.

DND. (1992b). Konsultasjon om veiledning for diakoner, 2.11. 1992, Diakonhjemmet, Program og deltakerliste.

Meland. (1992). Generalsekretær Roald Melands notater 2. 11. 1992 fra konsultasjonen 2. 11. 1992.

DND. (1993). Brev fra DND datert 16.8.1993 til Kirkens personal- og utdanningsråd vedr Arbeidsveilederutdanning for kirkelig tilsatte.

KF. (1993). Brev fra Kateketforeningen datert 1.10.1993 til Diakonforbundet vedr Arbeidsveiledning for kirkelig ansatte.

Kirkerådet. (1993). Brev fra Kirkerådet datert 30.11.1993 til Diakonforbundet, Arbeidsveilederutdanning for kirkelig ansatte.

3. Arkiv for Bispemøte (ABM)

ABM, journalnr. 09/313, arkiv 476, Brev fra Det kongelige kultur- og kirkedepartement datert 31.3.2009 til Bispemøtet, Nytt AVU-kurs – søknad om midler til nytt kurs for arbeidsveilederutdanning.

ABM, journalnr. 09/139-7, Brev fra Det kongelige fornyings-, administrasjons- og kirkedepartement til Kirkerådet og Bispemøtet datert 22.2.2011, Statsbudsjettet 2011 – budsjettramme for Bispemøtet.

4. Andre upubliserte kilder:

KA. (2011). KA-100069 Arbeidsveiledning i KA, utgave pr 11.01.2012. Tilsendt på mail fra KA ved Marit Halvorsen Hougsnes 11.01.2012.

Eget arkiv, DND, PF, KF. (2008). Felles uttalelse fra Diakonforbundet, Kateketforeningen og Presteforeningen om behovet for å utdanne flere arbeidsveiledere, til Kultur- og kirkedepartementet, datert 15.4.2008.

Eget arkiv, PF.(2008). Ledige presteårsverk fordelt på bispedømmer, i prosent og rene tall.

Eget arkiv, Det kongelige kultur- og kirkedepartement. (2007). Olav- og Sunnivastipendet 2007, brev til Brita Hardeberg datert 16.11.2007, departementets referanse 2007/03641 KIA ILL.

Eget arkiv, Det kongelige kultur- og kirkedepartement. (2008). Orientering om utdeling av Olav- og Sunnivastipendet 2008, brev til Brita Hardeberg datert 15.10.2008, departementets referanse 2008/03655 KIA KIFO.

Bibliografi

- Almås, K. f. (1989). *Presterollen. En kvalitativ intervjuundersøkelse om det å være prest i Den norske kirke*. Tapir.
- Amundsen, A. B. (2000). *Kollegialitet og interessekamp. Den norske kirkes presteforening 1900-2000*. Verbum.
- Andersen, T. (1997). "Deltakende praksis og væren-i-verden. Noen foreløpige refleksjoner." I: B. Ianssen, & G. Øverberg, *Bevegelse, liv og forandring: I Adel Bülow-Hansens spor*. Cappelen Akademisk forlag.
- Andersen, T. (1999). "Et samarbeid - av noen kalt veiledning." I: M. H. Rønnestad, & S. Reichelt, *Psykoterpiveiledning*. Tano og Aschehoug.
- Andersen, T. (2005). *Reflekterende prosesser. Samtaler og samtaler om samtalene*. Dansk psykologisk forlag.
- Andersen, T. (2008). "Reflekterende samtaler; min versjon." I: H. Eliassen, & J. Seikulla, *Reflekterende prosesser i praksis. Klientsamtaler, veiledning, konsultasjon og forskning*. Universitetsforlaget.
- Anderson, H. (2003). *Samtale, sprog og terapi - et postmoderne perspektiv*. Hans Reitzels Forlag, Danmark.
- Bierlein, K. H. (1998). "Arbeid med den religiøse biografi." *Tidsskrift for sjelesorg* nr 3/1998.
- Bispemøtet. (2011a). *Årsrapport 2010*.
<http://www.kyrkja.no/?event=doLink&FamID=174222> Lesedato 20.01.12.
- Bispemøtet. (2011b). *Protokoll Bispemøtet 17. - 21. oktober 2011, sak 42/11*.
<http://www.kirken.no/?event=DoLink&famID=222760> Lesedato 21.6.2012.
- Børresen, A. J. (1992). "Pastoral veiledning - en definisjon." *Tidsskrift for sjelesorg* 3/1992.
- Buber, M. (2003). *Jeg og du*. De norske Bokklubbene.
- Bunkholt, M., & Stifoss-Hanssen, H. (2005). *Strategier for gjensidighet. bidrag til utvikling av veiledning i kirkelig grunnutdanning og yrkesliv*. PTS Skriftsserie nr 12.
- Carlsen, L., Vråle, G., & Hermansen, M. (1992). *Sykepleiefaglig veiledning. En innføring. (rev.utg.)*. Gyldendal.
- Christoffersen, S. A. (2005). "Urørlighetssonen - grenser og overgrep." I: S. A. Christoffersen, *Profesjonsetikk*. Universitetsforlaget.
- Compton, J. C. (1987). "The supervisory learning contract." I: Erstadt, & C. Blanchette, *The art of clinical supervision* (ss. 13-41). New Jersey, USA: Paulist Press.

- Dalen, A. (2008). *Norsk kvinnelig teologforenings historie 1958-2008. Interesseforening, plogspiss og vaktbikkje*. Oslo: Akademisk Publiserings.
- Envall, U., & Tysk, K.-E. (2001). "Arbeidshandledningen nødvendig for kyrkan. Ett förord." *Mitt i församlingen 2/2001*.
- Erstadt, B. K. (1987). "The core process of supervision." I Erstadt, Compton, & Blanchette, *The art of clinical supervision* (ss. 13-41). New Jersey, USA: Paulist Press.
- Flaa, S. (1995). "Diakon til Diakonos: - ABV-kurset var bortkastet tid!" *Diakonos nr 8 /1995*, s. 5.
- Fornyings- administrasjons, og kirke departementet. (1990). *Tjenesteordning for menighetsprester*. Sist endret 2008. Hentet fra <http://www.lovdato.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-19901019-4983.html> Lesedato 31.5.2012.
- Fortune, M. M. (1996). "The joy of boundaries." I: K. H. Ragsdale, *Boundary wars*. The Pilgrim press, Ohio, USA.
- Foskett, J., & Lyall, D. (1988). *Helping the helpers. Supervision and pastoral care*. London: SPCK.
- FR/AR. (2012b). *ABV: Honorarsatser*. http://www.prest.no/?page_id=647 Lesedato: 29.5.2012.
- FR/AR. (2007a). *ABV-permen*. <http://www.prest.no/files/2011/02/ABV-permen-2007.pdf>. Lesedato 31.5.2012.
- FR/AR. (2007c). *Bruk av veiledningskompetanse etter ny tjenesterordning*. http://www.prest.no/?page_id=2043. Lesedato 29.5.2012.
- FR/AR. (2005). *En kort orientering om arbeidsveiledning*. http://www.prest.no/?page_id=2023 Lesedato 20.01.12.
- FR/AR. (2008). *Informasjonsbrosjyre ABV mal*. http://www.prest.no/files/2011/02/ABV_Brosjyre.pdf Lesedato 23.5.2012.
- FR/AR. (2007b). *Nordisk konferanse om kirkelig arbeidsveiledning 17. - 20. september 2007, Trondheim*. <http://prest.mu.modula.no/files/2011/02/Nordisk-ABV-Rapport-Trondheim-sept-2007.pdf> Lesedato 05.04.2012.
- FR/AR. (2011). *Notat om årlig veiledningsvolum i kontinuerlige ABV-grupper*. http://www.prest.no/?page_id=3807 Lesedato 3.6.2012.
- FR/AR og Agder og Telemark bispedømme. (2009). *Deltakers evaluering av veileder*. <http://www.prest.no/files/2011/02/Evaluering-av-veileder-utarbeidet-av-Agder-og-Telemark-bispedømme.pdf> Lesedato 3.6.2012.

- FR/AR og Stavanger bispedømme. (2009). *Egenevaluering som veileder*.
<http://www.prest.no/files/2011/02/Egen-evaluering-som-ABV-veileder.pdf> Lesedato 3.6.2012.
- FR/AR. (2010). *Retningslinjer for alternativ vei til godkjenning som ABV-veileder (revidert 2010)*. <http://www.prest.no/files/2011/02/Retningslinjer-alternativ-vei-ABV-veileder-revidert-08.04.10.pdf> Lesedato 3.6.2012.
- FR/AR, TF og PTS. (2009b). *AVU 2009-12 Utdanningsbeskrivelse*.
<http://www.tf.uio.no/studier/evu/kurs/avu/AVU-beskrivelse-juni09.pdf> Lesedato 16.6.2012.
- FR/AR, TF og PTS. (2009a). *Litteraturliste - Veilederutdanning 2009-2012*.
<http://www.tf.uio.no/studier/evu/kurs/avu/15.08.11%20Litteraturliste.pdf> Lesedato 16.6.2012.
- Gergen, K. J. (1997). *Virkelighet og Relationer*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Gjems, L. (2000). *Veiledning i profesjonsgrupper. Et systemteoretisk perspektiv på veiledning*. Universitetsforlaget.
- Greenspan, M. (1996). "Out of Bounds." I: K. H. Ragsdale, *Boundary wars*. The Pilgrim press, Ohio, USA.
- Grendstad, N. M. (1990). *Å lære er å oppdage*. Oslo: Didakta Nors Forlag.
- Haanes, V. L. (2006). "Fra hyrde- og læreembetet til trøste - og bæreembedet. Presterollen i Norge i 100 år." I: H. A. (red), *Mellom embedsmyndighet og demokrati*. Den norske kirkes presteforening.
- Hagberg, J. P. (1977). *Død- uten brodd. Om sorg og sjelesorg*. Oslo: Land og kirke/Gyldendal.
- Hagberg, J. P. (1882). *Godtatt av bare nåde*. Oslo: Land og kirke / Gyldendal.
- Hagberg, J. P. (1980). *I samme båt. Om gruppevekst og egenutvikling*. Oslo: Land og kirke / Gyldendal.
- Hardeberg, B. (2010). *ABVs historie og struktur. Forelesning AVU 2009-12, februar 2010*.
<http://www.prest.no/files/2011/01/AVU-feb-2010-Brita-Hardeberg-ABVs-historie-og-struktur.pdf> Lesedato 21.6.2012.
- Heap, K. (1998). *Gruppet metode for sosial- og helsearbeidere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heyward, C., & Herrison, B. W. (1996). "Boundaries: Protecting the Vulnerable or Prepetrating a Bad idea." I: K. H. Ragsdale, *Boundary wars*. The Pilgrim press, Ohio, USA.
- Høeg, I. M. (1996). *Oppmerksomhet, identitet og fellesskap. Evaluering av arbeidsveilederutdannelsen i Den norske kirke (AVU)*. Trondheim: Tapir.
- Høeg, I. M., & Gresaker, A. K. (2009). *En rapport om presters arbeidsforhold*. KIFO.

Hovland, b. I. (2005). "Så ta da mine hender og led meg fram"? I M. Bunkholt, & H. Stifoss-Hanssen, *Strategier for gjensidighet. Bidrag til utvikling av veiledning i kirkelig grunnutdanning og yrkesliv*. PTS Skriftserie nr 12.

Kirkens Familiekontor og bispekontor, I. (2010). *Nordisk Konferanse om kirkelig arbeidsveiledning 13. – 16. september 2010 i Reykjavik*.
<http://prest.mu.modula.no/files/2011/04/Konferanserapport-fra-Island.pdf>. Lesedato 05.04.2012.

Kirkens informasjonstjeneste. (2008). "Arbeidsretteing." *Kirkeaktuelt nr 2/2008*.

Kjeldstadli, K. (2010). *Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget*. Universitetsforlaget.

Lang, T. K. (2010b). *Å være i mellomrommet. Forelesning AVU feb 2010*.
<http://www.prest.no/files/2011/01/AVU-feb-2010-TK-Lang-%C3%85-v%C3%A6re-i-mellomrommet.pdf> Lesedato 16.6.2012.

Lang, T. K. (2010c). *Arbeidsveilederutdanning 2009-2012*.
<http://www.prest.no/files/2010/04/Foredrag-ABV-2009-2012-TK-Lang.pdf> Lesedato 16.6.2010.

Lang, T. K. (2010a). *Det dialogiske paradigmet og veiledning. Forelesning AVU feb 2010*.
<http://www.prest.no/files/2011/01/AVU-feb-2010-TK-Lang-Det-dialogiske-paradigme-og-veiledning.pdf> Lesedato 16.6.2012.

Lang, T. K. (2009b). *Dialogen og Om å bli i det sagte. Forelesning AVU 21.10.2009*.
<http://www.prest.no/files/2011/01/AVU-okt-2009-TK-Lang-Forelesning-II-Dialogen-og-Om-%C3%A5-bli-i-det-sagte-22.10.09.pdf> Lesedato 16.6.2012.

Lang, T. K. (2009c). *Dialogisk / Språkssystemisk veiledning - Bakgrunn og teori. Forelesning AVU 23.10.2009*. <http://www.prest.no/files/2011/01/AVU-okt-2009-TK-Lang-Forelesning-III-Spr%C3%A5kssystemisk-og-dialogisk-veiledning-23.10.09.pdf> Lesedato 16.6.2012.

Lang, T. K. (2009a). *Veiledning - der beretningene møtes og fremtiden blir til. Forelesning AVU 20.10.2009*. <http://www.prest.no/files/2011/01/AVU-okt-2009-TK-Lang-Forelesning-I-Veiledning-%E2%80%93-der-beretningene-m%C3%B8tes-og-fremtiden-blir-til-22.10.09.pdf> Lesedato 16.6.2012.

Lang, T. K. (2005). "Veiledning som transformasjonsprosess." *Omsorg. Nordisk tidsskrift for palliativ medisin* nr 1/2005.

Lang, T. K., & Tysk, K.-E. (2003). "Gudsrelation och troserfarenhet som tema i handledningen." *Halvårsskrift for praktisk teologi* nr 2/2003.

Lebacqz, K., & Barton, R. G. (1996). "Boundaries, Mutuality and Professional Ethics." I: K. H. Ragsdale, *Boundary Wars*. The Pilgrim Press, Ohio, USA.

Mahan, H. J., Troxell, B. B., & Allen, C. J. (1993). *Shared Wisdom. A Guide to Case Study Reflection in Ministry*. Nashville: Abingdon Press.

Malm, M. (1991). *Vegvisere*. Oslo.

Miller-McLemore, B. J. (2000). "How Sexuality and Relationships have Revolutionized Pastoral Theology." I: J. Woodard, & S. Pattison, *The Blackwell Reader in Pastoral and Practical Theology*. Blackwell Publishing.

Nordeide, I. H., Einarsen, S., & Skogstad, A. (2002). *Er utbrenthet et problem blant norske prester?* www.kanordnet.dk Lesedato 12.2.2008.

Nordeide, I. H., Einarsen, S., & Skogstad, A. (2008). *Jeg er jo ikke Jesus heller!*

Nordhaug, M. (1997). "Kvinner i veiledning." *Inter Collegas nr 1/1997*.

Nouwen, H. J. (1969). "Training for campus ministry." I: H. J. Nouwen, *Intimacy* (ss. 126-148). Indiana, USA: Fides/Claretian.

Nouwen, H. (1982). *The living Reminder*. London: Gill and Macmillan Ltd.

Oslo bispedømmeråd. (2011). *Kompetanseplan for Oslo bispedømme 2011-2013*. [http://www.kirken.no/oslo/doc//For%20ansatte/2011%2009%20%20Kompetanseplan%20\(korrigert%20etter%20obdr%20vedtak\).pdf](http://www.kirken.no/oslo/doc//For%20ansatte/2011%2009%20%20Kompetanseplan%20(korrigert%20etter%20obdr%20vedtak).pdf) Lesedago 21.6.2012.

PF. (2000). *Prester i Den norske kirke og andre teologiske kandidater*. Verbum.

PF. (1974). *Prester i den norske kirke og andre teologiske kandidater, 7 økede utgave*. Land og kirke.

Pohly, K. (1993). *The Ministry of supervision*. Whaleprints.

Pohly, K. (2001). *Transforming the Rough Places. The Ministry of Supervision*. Tennessee, USA.

Reichelt, S. (2008). "Veiledningsgrupper med reflekterende team." I: H. Eliassen, & J. Seikkula, *Reflekterende prosesser i praksis. Klientsamtaler, veiledning, konsultasjon og forskning*. Universitetsforlaget.

Rioch, M. J. (1998). "Wilfred Bions teorier om grupper." I: S. Jern, *Grupprelationer: Texter om förhållandena mellan individ, grupp sh organisation*. Stocknolm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Rommeltveit, R. (2007). "Om dialogisme og vitenskapleg disiplinert diskurs- og samtaleanalyse." I: R. Rommeltveit, *Språk, individuell psyke og kulturelt kollektiv*. Gyldendal Akademisk.

Schilling, B. (1997). *Systemisk supervisionsmetodik. Et sprogspil for professionelle, der anvender supervision*. Dansk psykologisk Forlag.

Seikkula, J. (2000). *Åpne samtaler*. Tano Ascchehoug.

- Seltzer, W. J. (2006). "Om veiledning i familierapi: en kulturnarrativ vinkling." I: A.-L. Teslo, *Mangfold i faglig veiledning for helse og sosialarbeidere*. Universitetsforlaget.
- Skærbæk, E. (2005). "Køn, seksualitet og magt i vejledningens rum. Nogle grundlagsbetragtninger." I: M. Bunkholt, & H. Stifoss-Hanssen, *Strategier for gjensidighet. Bidrag til utvikling av veiledning i kirkelig grunnutdanning og yrkesliv*. PTS Skriftserie.
- Skjervheim, H. (2002). "Deltakar og tilskodar." I: J. Hellesnes, G. Skirbekk, & H. Skjervheim, *Mennesket*. Universitetsforlaget.
- Steere, D. A. (1989). "A Model for supervision." I: D. A. Steere, *The supervision of pastoral care* (ss. 65-89). Louisville, Kentucky, USA: Westminster/John Knox Press.
- Stifoss-Hanssen, H. (2005). "Veiledende og hjelpende samtaler i kirken - noen refleksjoner om samtaer, og om forholdet mellom veileiding og sjelesorg." I: M. Bunkholt, & H. Stifoss-Hanssen, *Strategier for gjensidighet. Bidrag til utvikling av veiledning i kirkelig grunnutdanning og yrkesliv*. PTS Skrifserie.
- Stoltenberg, S. (2011). *Når fellesskapet belastes. Om medarbeiderkonflikter i menighet og forsamling*. Luther.
- Stone, H. W., & Duke, J. (1996). *How to think theologically*. Fortress press.
- Svare, H. (2006). *Den gode samtalen. Kunsten å skape dialog*. Pax Forlag.
- Synzygus, kontor for sjelesorg og veiledning. (2006). *Arbeidsveiledning i pinsebevegelsen utkast 060221*. <http://www.synzygus.no/arbeidsveiledning>. Lesedato 18.01.2012.
- Teslo, A.-L. (2006). "Den idealtypiske veileder - jormor eller befrukter?" I: A.-L. Teslo, *Mangfold i faglig veiledning for helse og sosialarbeidere*. Universitetsforlaget.
- The Association for Clinical Pastoral Education. (2012). *Hjemmeside. Underaktikler: A brief history, ACPE Definition of Terms Revised 2010*. <http://www.acpe.edu/WhoWeAreHistory.html> Lesedato 30.5.2012.
- Tjersland, O. A. (1999). "Gruppeveiledning av familierapauter." I: M. H. Rønnestad, & S. Reichelt, *Psykoterapiveiledning*. Tano Aschehoug.
- Tveiten, S. (1998). *Sykepleiefaglig veiledning*.
- Tveito, G. (1999). "Psykodynamisk veiledning." I: M. H. Rønnestad, & S. Reichelt, *Psykoterapiveiledning*. Tano Aschehoug.
- Tysk, K.-E. (2001). "Språkssystemisk arbeidshandledning - bakgrund och teori." I: S. k. Service, *Hoppa, landa mjukt.. Arbeithandledning - en kultur för kyrkans framtid*.
- Ulleberg, I. (2007). *Kommunikasjon og veiledning*. Universitetsforlaget.
- Ulvik, O. S. (1999). "Etikk, makt og kjønn i psykologers profesjonelle relasjoner." I: M. H. Rønnestad, & S. Reichelt, *Psykoterapiveiledning*. Tano Aschehoug.

Wickström, O. (1992). *Identitet och fördjupning. Om handledning i kyrkligt arbete*. Stockholm.

Wikström, O. (1995). *Mørket som blender*. Luther.

Aadland, E. (2006). "Veiledning i etiske dilemmaer." I: A.-L. Teslo, *Mangfold i faglig veiledning for helse og sosialarbeidere*. Universitetsforlaget.